

## अध्याय एक

### शोधपरिचय

#### १.१ शोधशीर्षक

प्रस्तुत शोधकार्यको शीर्षक **नेपाली र तामाङ भाषाका पदसङ्गतिको व्यतिरेकी अध्ययन** रहेको छ ।

#### १.२ शोधकार्यको प्रयोजन

यस शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्ष नेपाली विषयको दसौँ पत्रको प्रयोजनको लागि तयार गरिएको हो ।

#### १.३ विषयपरिचय

मान्छेका उच्चारण अवयवद्वारा उच्चरित यादृच्छिक सार्थक ध्वनिसमूहलाई भाषा भनिन्छ । भाषाको कारणले नै मानिस सामाजिक प्राणीका रूपमा व्यवहार गर्न सक्षम भएको हो । भाषा मानवमनका भावना व्यक्त गर्ने सञ्चारको माध्यम हो । यसबाट भाषा मानवीय वस्तु तथा विचार विनिमयको साधन हो भन्ने कुरा स्पष्ट हुन्छ । भाषा यादृच्छिक हुनुका साथै सिर्जनात्मक र अनुकरणात्मक हुन्छ भने यो व्यवस्थित र परिवर्तनशील पनि हुन्छ । हरेक कुराको संरचना प्रणालीमा छुट्टाछुट्टै व्यवस्था भए भैं संसारका सबै भाषाहरूमा आ-आफ्नै प्रकारको वर्ण, शब्द, वाक्य र व्याकरण व्यवस्था रहेको छ; अर्थात् कुनै पनि भाषाका आफ्नै प्रकारको गुण र विशेषता हुन्छ । त्यसैले यस शोधकार्यमा नेपाली र तामाङ भाषाका व्याकरणमा पदसङ्गतिका के कस्ता व्यवस्थाहरू रहेका छन् भन्ने कुराको व्यतिरेकी अध्ययन गरिएको छ ।

#### १.४ समस्याकथन

नेपालमा बोलिने प्रमुख पाँच भाषापरिवारअन्तर्गत भोटवर्मेली भाषापरिवारभित्र सबैभन्दा बढी वक्तासङ्ख्या रहेको भाषा तामाङ भाषा हो । तामाङ जातिहरूले आफ्नो दैनिक कामकाज लगायत विभिन्न धार्मिक रीतिरिवाज आदि कार्यहरूमा यस भाषाको प्रयोग गर्दै आइरहेका छन् भने यस भाषामा हाल आएर अध्ययनअध्यापन कार्य पनि हुन थालेको छ । अन्य भाषाको भैं यस भाषाको आफ्नै भाषिक व्यवस्था छ । कतिपय व्यवस्थाहरू नेपाली भाषाका भाषिक व्यवस्थासँग मेल खाने खालका छन् भने कतिपय व्यवस्थाहरू आफ्नै प्रकारको अर्थात् नेपाली भाषासँग मेल नखाने खालका छन् । यो यस भाषाको आफ्नो मौलिक व्यवस्था हो । प्रस्तुत

शोधपत्रमा पनि यिनै भाषिक व्यवस्थाअन्तर्गत रहेको व्याकरणको एउटा पक्ष पदसङ्गतिको अध्ययन गर्दा के कस्ता समस्याहरू आए तिनलाई निम्नअनुसार प्रस्तुत गरिएको छः

- १) नेपाली भाषामा पदसङ्गतिका के कस्ता अवस्थाहरू रहेका छन् ?
- २) तामाङ भाषामा के कस्ता पदसङ्गति देखिन्छन् ?
- ३) नेपाली र तामाङ भाषाका पदसङ्गतिका कुन-कुन कुरामा व्यतिरेकी पक्ष रहेका छन् ?

## १.५ उद्देश्य

नेपाली र तामाङ भाषाको व्याकरणमा पदसङ्गतिको के कस्तो व्यवस्था छ र तिनीहरूबीच के कति समानता र भिन्नता छ भन्ने कुराको व्यतिरेकी अध्ययन गर्नु यस शोधकार्यको मुख्य उद्देश्य रहेको छ । जसलाई निम्न बुँदाहरूमा प्रस्तुत गरिएको छः

- १) नेपाली भाषामा रहेका पदसङ्गतिको अवस्था ठम्याउनु ।
- २) तामाङ भाषामा देखापर्ने पदसङ्गतिको निक्कौँल गर्नु ।
- ३) नेपाली र तामाङ भाषाका पदसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्षहरूको अध्ययन गर्नु ।

## १.६ पूर्वकार्यको समीक्षा

नेपाली भाषामा सर्वप्रथम व्याकरण लेख्ने कार्य विदेशी विद्वान् जे.ए.एटनबाट भएको हो भने उनले लेखेको नेपाली भाषाको पहिलो व्याकरण **नेपाली भाषाको व्याकरण** (१८२० ई) हो । उनीपछिका अन्य विदेशी विद्वान्हरूमा पादरी टर्नवुल र ट्युजेको नाम अग्रपङ्क्तिमा आउँछ भने यी विद्वान्हरूले नेपाली भाषाको भाषिक व्यवस्था वा संरचना पक्षको अध्ययन गरेका छन् । यसरी विदेशी विद्वान्हरूबाट थालिएको परम्परा हाल आएर सङ्ख्यात्मक र गुणात्मक दुवै रूपमा उत्तिकै उल्लेख्य छन् ।

नेपाली भाषामा व्याकरण लेख्ने स्वदेशी विद्वान्हरूलाई हेर्ने हो भने नेपाली भाषाको व्याकरण लेखनकार्य सुब्बा वीरेन्द्रकेशरी आर्ज्यालको **बेसरी** (वि.सं.१९६३) बाट थालिएको पाइन्छ । यसपछि क्रमशः जयपृथ्वीबहारदुरसिंह **प्राकृत व्याकरण** (सं. १९६९), हेमराज पण्डित **चन्द्रिका** (सं.१९६९), विश्वमणि दीक्षिताचार्य **गोरखा व्याकरण बोध** (१९७०), प्रकाशित भएको पाइन्छ । **प्राकृत व्याकरण** नेपालीमा लेखिएको हो भने नेपाली भाषाका मानक व्याकरणको रूपमा **चन्द्रिका** स्थापित भएको पाइन्छ । यसैलाई आधार बनाएर पछिल्ला नेपाली व्याकरणहरू लेखिएका छन् भने पछिल्ला विद्वान्हरूले समसामयिक प्रयोग सन्दर्भमा आधारित भएर भाषावैज्ञानिक पद्धतिअनुसार केही समसामयिक व्याकरणहरू पनि लेखेका छन् ।

तामाङ भाषाको बारेमा कुरा गर्ने हो भने यस भाषाका बारेमा निकै अगाडिदेखि अध्ययन कार्यहरू भइरहे पनि उल्लेख्य रूपमा भने अनुसन्धान कार्यहरू भएको पाइँदैन । आजभन्दा

अगाडि यस भाषाका बारेमा जे जति अध्ययन, अनुसन्धान कार्यहरू भएका छन् तिनीहरूको कालक्रमिक रूपमा निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छः

- ।) जर्ज ग्रियर्सनले लिङ्गवीस्टिक सर्भे अफ इन्डिया भोलम-३ (१९५१ ई.) मा भोटबर्मेली भाषाको वर्गीकरण गर्ने क्रममा भोटबर्मेली खलकका भाषाहरूलाई तिब्बती, हिमाली र अन्य समूहमा विभाजित गरेका छन् भने हिमाली समूहमा नेपाली भाषालाई सार्वनामिक र असार्वनामिकमा विभाजित गरी मुर्मी (तामाङ) भाषालाई असार्वनामिक भाषामा राखिएको छ ।
- ।) फाइ एभरिकले सेन्टेन्स प्याटर्न इन तामाङ (१९७२ ई.) मा पश्चिमी तामाङ भाषाका वाक्यात्मक व्यवस्थाको रूपरेखा प्रस्तुत गरी संयुक्त तथा मिश्र वाक्य र तिनका प्रकारको वर्णन गरेका छन् ।
- ।) बेनेडिक्टले सिनो-तिब्बतीयन अ कन्पेक्टस् (१९७२ ई.) मा तिब्बती भाषाको वर्गीकरणका क्रममा चिनियाँ तिब्बती परिवारका भाषाहरूलाई भोट-बर्मेली खलकभित्र र भोट-कनोरीको बोदेली वर्गभित्र मुर्मी (तामाङ) भाषालाई राखेका छन् ।
- ।) तामाङ भाषा एक परिचय (मधुपर्क, २०४०) मा तामाङ भाषाका वर्तमान, भूत, भविष्यत् र अपूर्ण कालको निर्धारण, विभक्तिको काम गर्ने निपात, करण र अकरण, लिङ्ग र वचनको सामान्य चर्चाका साथै नाम र विशेषण जनाउने केही शब्दको सङ्कलन पनि गरिएको छ ।
- ।) चूडामणि बन्धु र सहयोगीद्वारा २०४१ मा त्रि.वि.बाट गरिएको भाषा सर्वेक्षणमा तामाङसहित दशवटा भाषाहरूको अध्ययन गरिएको छ । यसमा सिन्धुपाल्चोक जिल्लाका इर्खु गाउँमा बोलिने तामाङ भाषाका नाम, सर्वनाम, लिङ्ग, वचन, विभक्ति, काल, करण, अकरण, प्रेरणार्थक, संयोजक र क्रियायोगीको सामान्य चर्चाका साथै १०९ वटा शब्दको सङ्कलन गरिएको छ ।
- ।) सन्तवीर लामाले ताम्बा काइतेन हवाई रिमिठिम (२०४४) मा नेपालीमा अर्थसहित लगभग १२ सय तामाङ शब्दहरू सङ्कलन गरेका छन् । वर्णानुक्रममा सङ्कलित यी शब्द सामान्य बोलीचालीको भाषामा प्रयोग हुनेभन्दा ताम्बा र लामाले प्रयोगमा ल्याउने धार्मिक ग्रन्थका शब्दहरू बढी छन् ।
- ।) अमृत योजनको ह्यात्ला कुल्वा ह्यान्चा क्इं (२०४५) मा काम शब्दको आज्ञार्थ वाक्य प्रस्ताव, अनुरोध, आदेश वा इच्छाबोध गर्ने तामाङ काम (क्रिया) का विध्यर्थक रूपको चर्चा गरिएको छ ।
- ।) प्रताप बलको तामाङ सुइतान (२०४८) मा नेपाली तथा अङ्ग्रेजी र काठमाडौँ,

काभ्रेपलाञ्चोक, नुवाकोट, धादिङ र रसुवा गरी पाँच ठाउँका तामाङ भाषाका वाक्यहरू दिइएका छन् ।

- ) लामा पदम पाख्रिनको तामाङ भाषालाई व्याकरणीकरण (१९४८) मा दार्जिलिङको तामाङ भाषाका आधारमा सामान्य वर्तमान, भूत र भविष्यत् कालको निर्धारण गरी करण, अकरण र निजवाचक सर्वनामको पनि चर्चा गरिएको छ ।
- ) जगन्नाथ उपाध्यायले आफ्नो शोधपत्र तामाङ भाषा र नेपाली भाषाका व्याकरणको व्यतिरेकी तुलना (२०४९) मा पूर्वी तामाङ भाषाको व्याकरणात्मक विश्लेषण गरी नेपाली भाषाको व्याकरणसँग व्यतिरेकी तुलना गरेका छन् साथै पूर्वी तामाङ भाषाका शब्दहरूको धारणात्मक वर्गीकरण गरी प्रचलित मूल र आगन्तुक शब्दहरूको अध्ययन पनि गरेका छन् ।
- ) अजितमान तामाङको तामहीग तामाङ लिपिको पहिचान र आलेखन प्रणालीबारे (२०५४) मा तामाङ भाषाको लिपिको बारेमा वर्णन गर्नुका साथै उक्त लिपिको आलेखनबारे जानकारी दिइएको छ ।
- ) अमृत योजनकै तामाङ-व्याकरण (२०५४) मा पूर्वी तामाङ भाषिकालाई मानक बनाएर तामाङ भाषामा पाइने व्याकरणिक व्यवस्थाका बारेमा चर्चा गरिएको छ भने उनकै तामाङ शब्दकोश (२०५४) मा तामाङ भाषामा प्रचलित शब्दावलीहरूलाई प्रस्तुत गरिएको छ ।
- ) रमेशकुमार तामाङ (२०५७) को तामाङ शब्दकोश: तामाङ तामबोन् मा नेपाली र अङ्ग्रेजीमा समेत अर्थ खुल्ने गरी तामाङ शब्दहरूको सङ्कलन र सम्पादन गरिएको छ ।
- ) पुष्पराज मोक्तानको एम्.ए. शोधपत्र अ स्टडी अफ तामाङ टेन्स् एण्ड अस्पेक्ट (१९९७ ई.) मा पूर्वीय र पश्चिमी तामाङ भाषिकाको तुलनात्मक अध्ययन गरी व्याकरणिक व्यवस्थाको चर्चा गरिएको छ ।
- ) कृष्णप्रसाद चालिसेले एम्.ए. शोधपत्र मोर्फो सिन्ट्याक्स अफ तामाङ भर्वस् (१९९९ ई.) मा नामिक रूपहरूको फरक फरक संरचना पक्षको अध्ययन गरी तिनीहरूको नामाङ्कन गर्ने कार्य गरेका छन् ।
- ) केदारप्रसाद पौडेलले अ डिस्क्रिप्टिभ स्टडी अफ तामाङ: एज स्पोकन इन् धनकुटा डिस्ट्रिक्ट, २००२ ई) मा धनकुटा जिल्लामा बोलिने तामाङ भाषामा पाइने ध्वन्यात्मक र रूपात्मक व्यवस्थाको व्याख्या गरिनुका साथै पूर्वी र पश्चिमी तामाङ भाषाका कालभेदक चिह्नमा पाइने भिन्नताको विस्तृत अध्ययन गरिएको छ । यसका साथै देवनागरीमा तामाङ भाषा कसरी लेखिन्छ, भन्ने कुराको चर्चा पनि गरिएको छ ।

अजितमान तामाङको तामाङ तामयीग लिपिको वंश अनि इतिहास : एक लघु अध्ययन (२००५ ई.) मा तामाङ भाषाको उत्पत्ति, पारिवारिक वर्गीकरण, क्षेत्र, जनसङ्ख्या, प्राचीन तामाङ लेखन र आधुनिक तामाङ लेखनको बारेमा जानकारी दिइएको छ । यसैगरी उक्त कृतिमा 'तामयीग' तामाङ लिपिको विकास र ऐतिहासिकताको बारेमा चर्चा गरिएको छ ।

पदसङ्गतिको कुरा गर्नुपर्दा विश्वमै सबभन्दा पहिले ब्लुमफिल्डबाट १९३३ मा यसको चर्चा भएको पाइन्छ (घिमिरे, २०५६) भने नेपालीमा सर्वप्रथम सोमनाथ सिग्दालको मध्यचन्द्रिका मा पदसङ्गतिको सामान्य चर्चा भएको छ । पदसङ्गतिको मानक रूपको स्थापना भने डा.माधव पोखरेलको नेपाली वाक्य व्याकरण (२०५४) बाट भएको पाइन्छ ।

तामाङ भाषामा भने अहिलेसम्म पदसङ्गतिको बारेमा कतै पनि चर्चा गरिएको छैन । त्यसैले माथि उल्लेखित मानक व्याकरणहरूलाई आधार बनाएर यस शोधपत्रमा तामाङ भाषाको पदसङ्गतिको बारेमा अध्ययन गरिएको छ ।

## १.० अध्ययनको औचित्य, उपयोगिता र महत्त्व

नेपाली र तामाङ भाषाको पदसङ्गतिबीच आजसम्म व्यतिरेकी अध्ययन कसैद्वारा नगरिएकोले प्रस्तुत शोधकार्य आफैमा औचित्यपूर्ण रहेको छ ।

खासगरी नेपालको मध्यभाग र पूर्वी पहाडी जिल्लाहरूमा बसोबास गर्ने तामाङ जातिहरूको मातृभाषा तामाङ भए पनि अन्य जातिहरूसँगको सम्पर्कमा माध्यम भाषा भनेको नेपाली नै हो । यसरी तामाङ र नेपाली भाषा छुट्टाछुट्टै भाषापरिवारका सदस्य भाषा भए पनि समभौगोलिकताका कारण यिनीहरूबीच स्वाभाविक रूपमा परिपूरकताको स्थिति सिर्जना भएको छ । यस सन्दर्भमा तामाङ भाषाको भाषिकप्रक्रियाबारे जानकारी राख्न चाहने र माध्यम वा दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली बोल्ने वक्ताहरूलाई पनि नेपाली भाषाको व्यवस्थाबारे अझ थप जानकारी प्रदान गर्न यस अनुसन्धानकार्य उपयोगी हुनेछ भन्ने आशा गरिएको छ ।

यसैगरी तामाङ भाषा र साहित्यको जानकारीका निम्ति, वाङ्मयका साथै जातीय उत्थानका निम्ति संलग्न गतिविधिमा रुचि राख्ने व्यक्तिहरू पनि यसबाट लाभान्वित हुने छन् भन्ने कुरामा विश्वास गरिनुका साथै पूर्वेली भाषाको उत्थानमा थप सहयोग पुऱ्याउनका लागि यो कार्य महत्त्वपूर्ण मानिने कुरामा पनि विश्वस्त हुन सकिन्छ ।

## १.८ शोधविधि

प्रस्तुत शोधकार्य गर्दा मुख्य रूपमा क्षेत्रीय र पुस्तकालयीय दुवै अध्ययन पद्धतिलाई अवलम्बन गरिएको छ । क्षेत्रीय अध्ययन गर्दा पूर्वेली तामाङ भाषिका बोल्ने वक्ताहरूसँग प्रत्यक्ष रूपमा भेटघाट गरी तामाङ भाषासम्बन्धी जानकारी लिइएको छ । त्यसैगरी सम्बन्धित संस्थाहरूमा गई सामग्री सङ्कलन गर्नुका साथै भाषा विशेषज्ञहरूसँग भेटघाट गरी जानकारी लिइएको छ ।

## १.८ शोधकार्यको सीमा

तामाङ भाषा नेपालमा मात्र नभएर विदेशका विभिन्न ठाउँहरूमा पनि बोलिन्छ भने नेपालभित्रै पनि यस भाषाको पूर्वी र पश्चिमी भेद रहेको पाइन्छ । त्यसैले तामाङ भाषाका पूर्वीय क्षेत्रमा बोलिने भाषालाई मात्र यस शोधपत्रको अध्ययनक्षेत्र बनाइएको छ भने नेपाली र तामाङ भाषाका लिङ्ग, वचन, पुरुष आदिको आधारमा नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रियाको पदसङ्गतिको पहिचान गरी यिनीहरूको व्यतिरेकी अध्ययन गरिएको छ । यो यस शोधपत्रको सीमा हो ।

## १.१०. शोधपत्रको रूपरेखा

प्रस्तुत शोधपत्रलाई आठ अध्यायमा विभाजन गरी अध्ययन गरिएको छ भने उक्त शोधपत्रको रूपरेखालाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ:

अध्याय एक	:	शोधपरिचय
अध्याय दुई	:	तामाङ भाषाको वर्तमान अवस्था
अध्याय तीन	:	पदसङ्गतिको परिभाषा र प्रकार
अध्याय चार	:	लिङ्ग, वचन र आदरमा नामको सङ्गति
अध्याय पाँच	:	लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरमा सर्वनामको सङ्गति
अध्याय छ	:	लिङ्ग, वचन र आदरमा विशेषणको सङ्गति
अध्याय सात	:	लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरमा क्रियाको सङ्गति
अध्याय आठ	:	उपसंहार

## अध्याय दुई

### नेपालको भाषिक स्थिति र तामाङ भाषा

#### २. विषयप्रवेश

यस अध्यायमा नेपालको भाषिकस्थिति र तामाङ भाषा नेपालमा बोलिने पाँच भाषापरिवारका भाषा, तामाङ जाति र तिनको मूल स्थान, प्रसार तथा बसोबाससँग सम्बद्ध विषयमा चर्चा गरिएको छ ।

#### २.१ नेपालको भाषिक स्थिति र तामाङ भाषा

नेपाल बहुजाति, बहुधर्मी, बहुसंस्कृति र बहुभाषी देश हो । यहाँका हरेक जातजातिका आ-आफ्नै प्रकारको धर्म, संस्कृति र रीतिरिवाज भए जस्तै भाषा पनि हरेकको छुट्टाछुट्टै छ । नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ ले नेपाली भाषालाई राष्ट्रभाषा र अन्य मातृभाषाहरूलाई राष्ट्रिय भाषाका रूपमा मान्यता प्रदान गरेको छ भने नेपाल अधिराज्यको अन्तरिम संविधान २०६३ ले नेपालमा बोलिने सबै मातृभाषालाई राष्ट्रभाषाको रूपमा मान्यता दिएको छ । त्यसैगरी प्रत्येक भाषिक समुदायलाई कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिम आफ्नो मातृभाषामा आधारभूत शिक्षा पाउने हकको व्यवस्था पनि यस संविधानले गरेको छ (योञ्जन, २०६३ :३३) ।

बहुदलीय प्रजातन्त्रको प्राप्तिपछि हालसम्म रेडियो नेपालबाट नेपाल भाषा, मैथिली, भोजपुरी, तामाङ, राई, लिम्बू, हिन्दी, थारु लगायत सत्र (१७) वटा भाषामा पाँच (५) मिनेटको समाचार प्रसारण हुन थालेको छ भने हाल आएर विभिन्न एफ्.एम्.हरूले मातृभाषाको छुट्टै कार्यक्रम पनि सञ्चालन गर्दै आएको छ । यी एफ्.एम्.हरूले प्रसारण गर्दै आएको विभिन्न मातृभाषाको कार्यक्रमहरूमध्ये तामाङ भाषाको कार्यक्रमले पनि विशिष्ट स्थान हाँसिल गरेको पाइन्छ । यद्यपि नेपालमा के कति भाषाहरू प्रयोग भइरहेका छन् भन्ने विषयमा पर्याप्त अध्ययन हुन अझै बाँकी नै छ । बहुसङ्ख्यक जातिको भाषाको प्रभावका कारण अल्पसङ्ख्यक भाषाको वक्ताहरू दिनानुदिन घट्दो अवस्थामा रहेकोले समयमै तिनीहरूको अध्ययन गरी संरक्षणको बाटो अवलम्बन गर्नु अति आवश्यक देखिन्छ भने हामी अध्येताहरूको पनि कर्तव्य बन्न जान्छ ।

नेपालमा बोलिने यिनै विविध भाषाहरूमध्येका एक प्रमुख भाषा तामाङ भाषा हो भने यिनीहरूले परम्परादेखि चलिआएको आफ्नो धर्म र संस्कृतिका साथै भाषाको पनि उत्तिकै संरक्षण गर्दै आएको देखिन्छ । यस अध्यायमा यिनै तामाङ जातिको भाषिकस्थितिको बारेमा चर्चा गरिएको छ ।

## २.२ नेपालमा बोलिने पाँच परिवारका भाषा

भाषा मानिसका अनुभव र अनुभूतिहरूको सम्प्रेषणका निम्ति प्रयोग गरिने सशक्त माध्यम हो । भाषाको मुख्य कार्य विचार विनिमय गर्नु हो र यस विचार विनिमयको क्रममा भाषाको जन्म भएको हो । भाषा यादृच्छिक हुन्छ । यादृच्छिक हुने हुनाले नै भाषाका विभिन्न भेद उपभेदहरू देखिएका हुन् । यसैको फलस्वरूप नेपालजस्तो सानो मुलुकमा पनि संसारकै प्रमुख भाषापरिवारमध्ये द्रविड भाषापरिवार, आग्नेय भाषापरिवार, भारोपेली भाषापरिवार, एकल भाषापरिवार र भोट-चिनियाँ भाषापरिवार गरी पाँच भाषापरिवारका भाषाहरू बोलिन्छन् ।

### २.२.१ एकल भाषापरिवार

नेपालमा एकल भाषापरिवारका एउटा भाषा बोलिन्छ, त्यो हो कुसुण्डा । पहिले यस भाषालाई भोट-बर्मेली भाषापरिवारअन्तर्गत राखी अध्ययन गरिएको थियो भने २०५८ को जनगणनापछि भाषाविद्हरूले छुट्टै भाषापरिवारमा राखेको हो । यस भाषाका वक्ता चितवन जिल्लामा पाइन्छ ।

### २.२.२ द्रविड भाषापरिवार

नेपालमा द्रविड भाषापरिवारको दुई भाषा बोलिन्छ, भाँगाड वा धागाड र किसान भाँगाड भाषा नेपालको मध्य तराईमा बोलिन्छ भने यसलाई कोशीपूर्व भाँगाड र कोशी पश्चिम भाँगाड भनिन्छ, (पोखरेल, दृष्टिकोण, २०५१:८) ।

### २.२.३ आग्नेय भाषापरिवार

आग्नेय भाषापरिवारको मुण्डा वर्गको भाषा नेपालमा बोलिन्छ । नेपालमा बोलिने यस परिवारको भाषा सतार वा सन्थाल र खडिया भाषा हो भने नेपालमा यस भाषाको मूल थलो ऋपा र मोरङलाई मानिन्छ । नेपालमा जार जातिलाई यस भाषाका वक्ताका रूपमा मानिएको छ भने वि.सं.२०५५ सालमा भाषाविज्ञान केन्द्रीय विभागका भ्रमण टोलीले पत्ता लगाएको जडिया भाषालाई पनि यसै परिवारको भाषामा राखिएको छ (ओझा र गिरी, २०६२: १९२)



## २.२.४ भारोपेली भाषापरिवार

संसारकै सबैभन्दा ठूलो भाषापरिवार भारोपेली भाषापरिवार हो भने नेपालमा पनि सबैभन्दा बढी भाषिक वक्ताहरू यही परिवारका छन् । नेपालमा बोलिने यस परिवारका भाषाहरू हुन्- नेपाली, मौथिली, भोजपुरी, थारु, अवधी, ताजपुरी (राजवंशी), बज्जिका, दनुवारी, माभी, अङ्गिका, दरै, बोटे, कुमाल, चुरेटी, उर्दू, हिन्दी, बङ्गाली, मारवाडी, मगधि, अङ्ग्रेजी आदि हुन् भने यीबाहेक २०५८ सालको जनगणनाममा कुर्माली र सदनी नामको अन्य दुई भाषाको पनि उल्लेख गरिएको छ । जनगणनामा उल्लेख नगरिएका अरू दुई भाषा हुन्- मुसासा र कयोर्ड । यी दुई भाषाका चर्चा विदेशी अध्ययताहरूले गरेका हुन् ।

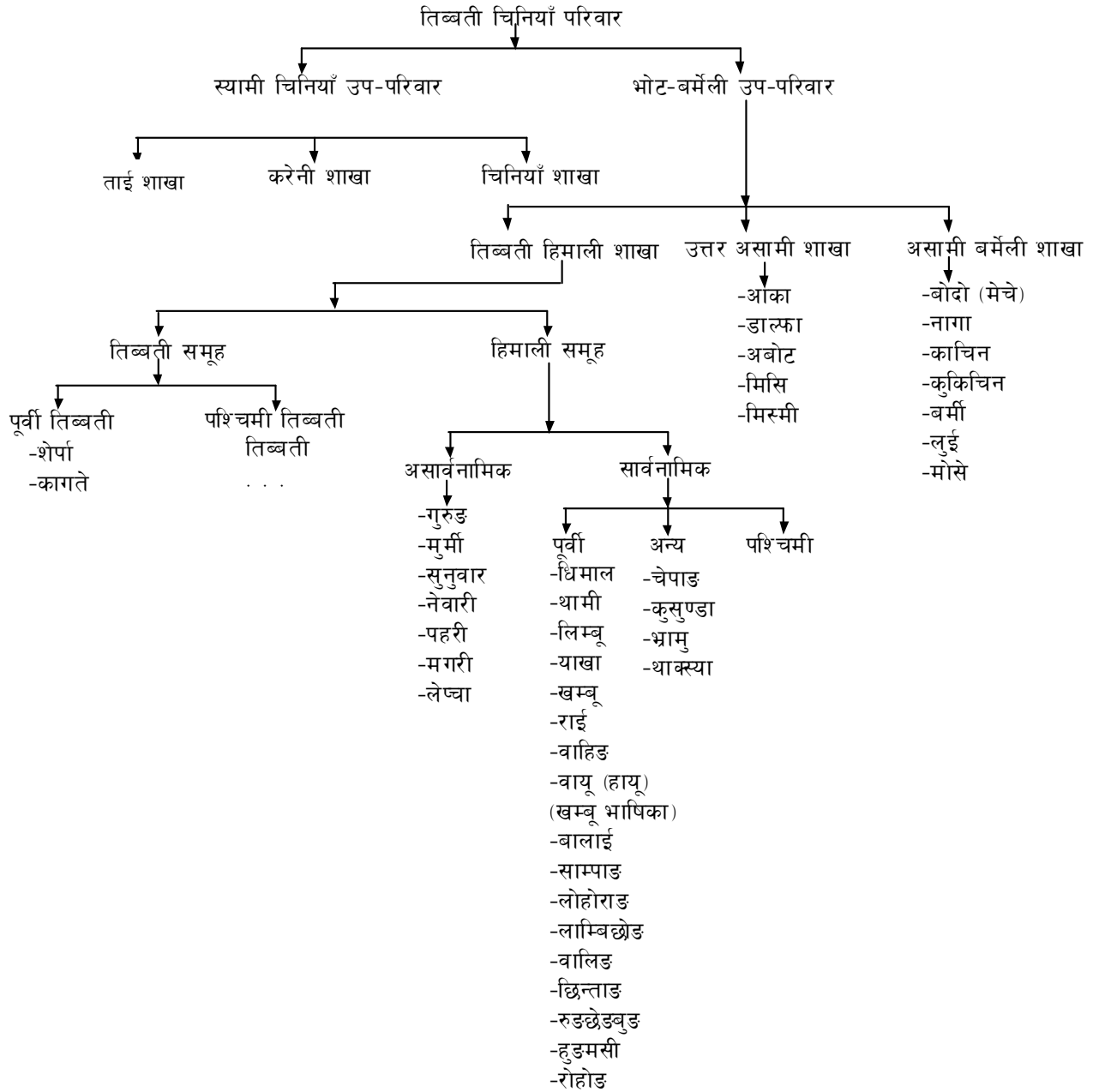
## २.२.५ भोट-बर्मेली भाषापरिवार

भारोपेलीपछिका दोस्रो ठूलो भाषापरिवार हो भोट-बर्मेली भाषापरिवार । नेपालमा पनि ठूलो सङ्ख्यामा यस भाषापरिवारका वक्ताहरू पाइन्छन् । नेपालमा बोलिने यस परिवारका भाषाहरू हुन्- नेवारी, तामाङ, मगर, खाम, गुरुङ, राई भाषा समूह (राई भाषा समूहभित्र पनि अन्य धेरै भाषाहरू विद्यमान रहेको छ ।), लिम्बू, धिमाल, शेर्पा, चेपाङ, थामी, थकाली, सुनुवार, छन्त्याल, जिरेल, दुरा, राजी, मेचे, व्यासी, लेप्चा, केके, बरामु, राउटे, पहरी, हायु आदि ।

यिनै भोट-बर्मेली परिवार अन्तर्गतका सबैभन्दा ठूलो भाषिक समूह तामाङ भाषा हो भने भाषावैज्ञानिकहरूले तामाङ भाषालाई चिनियाँ एकाक्षरी परिवारभित्रको भोटहिमाली परिवारअन्तर्गत राखेका छन् । यद्यपि यस भाषाको पारिवारिक वर्गीकरण फरक-फरक विद्वान्हरूले फरक-फरक किसिमले गरेको पाइन्छ । ग्रियर्सनले यस भाषालाई हिमाली परिवारको असार्वनामिक समूहमा राखेका छन् भने सेफर र ग्लोभरले बोदिक विभागको बोदीस शाखाअन्तर्गत गुरुङ भाषाको एउटा हाँगामा राखेर वर्गीकरण गरेका छन् । यसैगरी माइकल नुनमले यस भाषालाई भोट हिमाली परिवार अन्तर्गतको बोदिस शाखाभित्र पर्ने तिब्बतीक शाखाको उपशाखा तामाङ्गीक शाखाका भाषाको रूपमा वर्गीकरण गरेका छन् ।

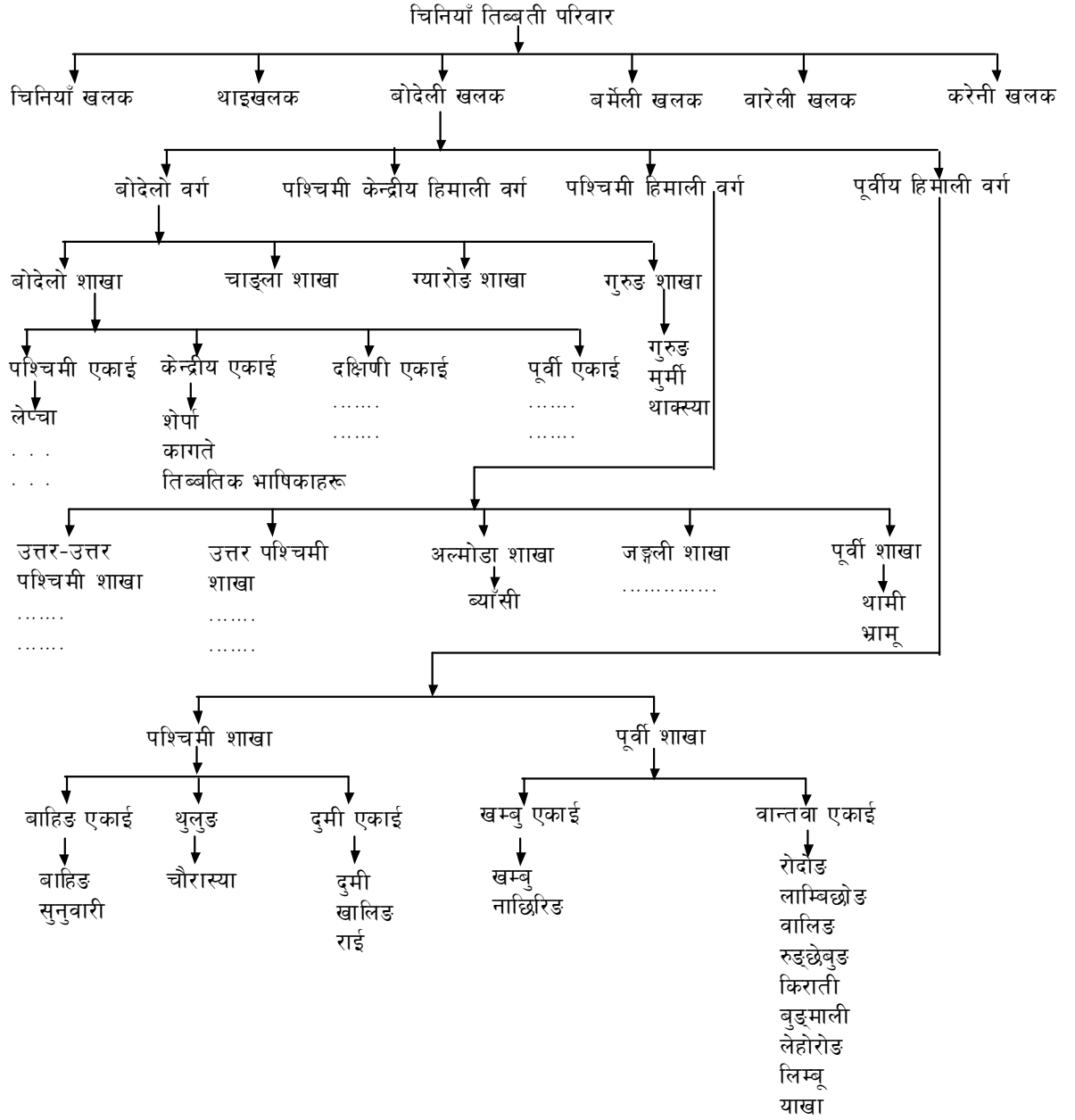
प्रस्तुत छ विभिन्न विद्वान्हरूले गरेको भोट हिमाली शाखा अन्तर्गतका भाषाहरूको पारिवारिक वर्गीकरण

## १. ग्रियर्सनको वर्गीकरण



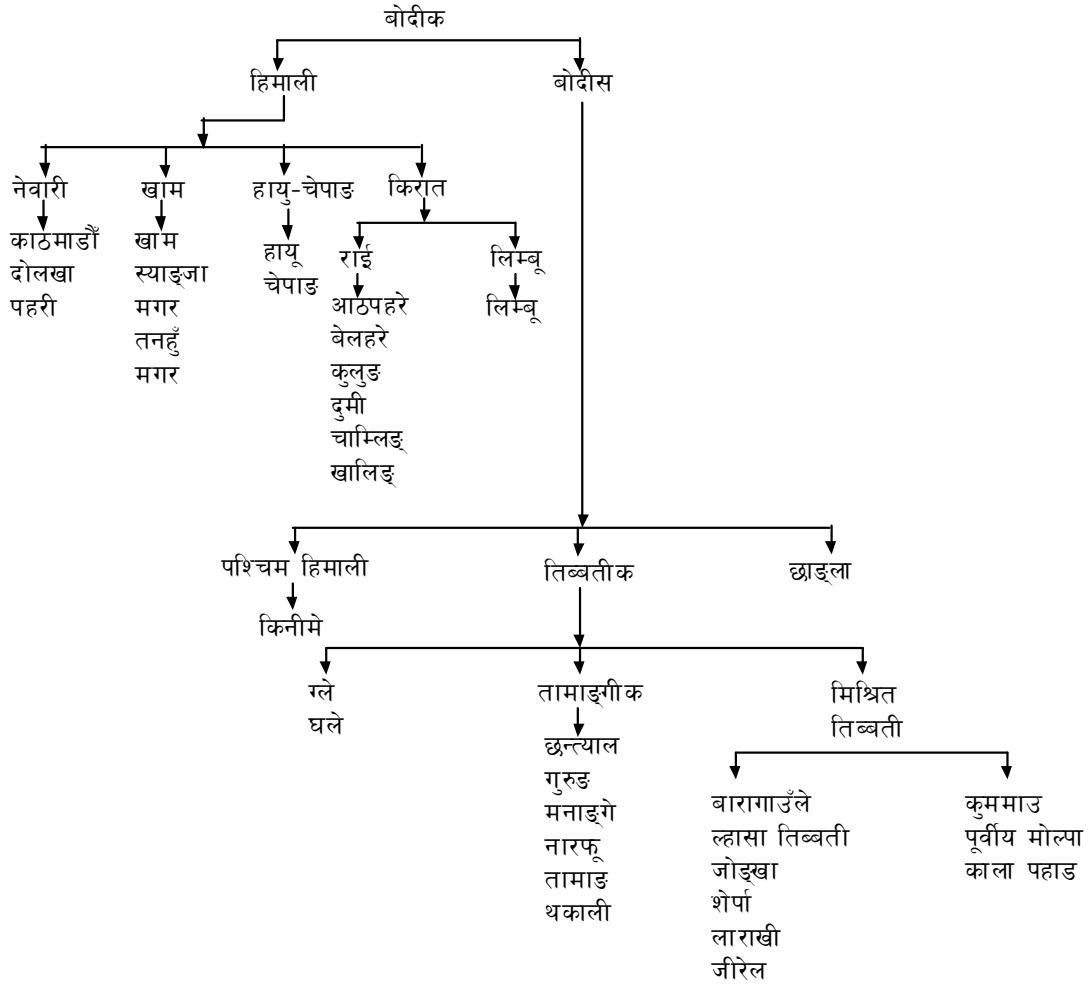
स्रोत: वाङ्मय, वर्ष १ : अङ्क १, २०३७

## २. सेफरको वर्गीकरण



स्रोत: वाङ्मय, वर्ष १ : अङ्क १, २०३६

### ३. नूनमको वर्गीकरण



स्रोत: तामाङ तामयीग लिपिको वंश अनि इतिहास: २००५: ३

यी विभिन्न विद्वान्हरूको वर्गीकरणलाई हेर्दा तामाङ भाषा चिनियाँ तिब्बती परिवारअन्तर्गत भोट-हिमाली शाखाको एउटा प्रमुख भाषाका रूपमा देखिन्छ, भने माइकल नूनमको वर्गीकरणलाई भाषावैज्ञानिकहरूले सर्वमान्य र हालसम्मको वैज्ञानिक तथ्यपरक वर्गीकरण मानी तामाङ भाषालाई तामाङ्गीक परिवारको प्रमुख भाषाका रूपमा राखेका छन् । कारण बोदीकसम्मका मूल रूप तामाङ भाषामा भेटिन्छ । ऐतिहासिक तुलनात्मक पुनः संरचनाको अध्ययन गरेमा तिब्बती भाषामा क्रमशः 'बोद' बाट 'बोइ', 'फ्रेडा' बाट 'ठेडा', 'क्रा' बाट 'ग्राम्वा' आदि शब्दहरू तामाङ भाषाको पुरानो लिखित सामग्रीहरूमा पाइन्छ, (तामाङ, ३० दिसम्बर २००५:२) । अध्येताहरूको अनुसार त्यस्ता थुप्रै लेख्य र ध्वनि रूप तामाङ भाषामा हालसम्म जस्ताको त्यस्तै छ ।

## २.३ तामाङ जाति, भाषा र तिनको बसोबास

तामाङ जाति कस्तो जाति हो ? यिनीहरूको उत्पत्ति र विकास कहाँबाट भयो र मूल भाषिक क्षेत्र कहाँ हो भन्ने कुराको चर्चा यसमा गरिएको छ ।

### २.३.१ तामाङ शब्दको न्युत्पत्ति

तामाङ शब्दको उत्पत्तिको सम्बन्धमा कुरा गर्नुपर्दा विज्ञहरूको अनुसार तामाङ जाति र भाषाको उत्पत्ति चीनको तिब्बतस्थित 'यार्लुङ' नदी आसपासका सभ्यतामा विकास भएको हिमालाय क्षेत्र हो । नेपाली बृहत् शब्दकोश (२०५०) मा 'तामाङ' शब्दलाई प्रायः नेपालको उत्तर-पूर्वी पहाडी भागमा बस्ने एक जाति भनेर चिनाइएको छ, भने प्रयोगात्मक नेपाली शब्दकोश (२०६१) मा मुख्य रूपमा काठमाडौँ उपत्यकाको आसपासका जिल्ला र पूर्वी नेपालको पहाडी जिल्लाहरूमा बसोबास गर्ने एक प्रसिद्ध जाति वा तिनको भाषा भनिएको छ । यस जातिलाई मानवशास्त्री तथा समाजशास्त्रीहरूले भने नेपालको एक पुरानो आदिवासी जनजातिको रूपमा परिभाषित गरेको पाइन्छ, (तामाङ, दिसेम्बर, २००५:२) । यद्यपि यस जातिलाई विदेशीहरूले 'मुर्मी' भनेर सम्बोधन गरेको पाइन्छ । जसको अर्थ सीमाना, प्रवेशक्षेत्र वा प्रथम उत्पत्ति, आदिम जाति वा भूमिपुत्र भनेर लगाइएको छ । तामाङ जातिहरू प्राचीनकालदेखि नै काठमाडौँ उपत्यकाको विस्तारपूर्व चारैतिर डाँडाहरू (जो गोर्खा राज्यको विस्तारपूर्व शक्तिशाली राज्यहरूको सीमाक्षेत्र पर्दथ्यो ।) मा बस्ने गरेकाले पनि उनीहरूलाई 'मुर्मी' भनेर बोलाइएको हो भन्ने अनुमान गर्न सकिन्छ र यस कुरालाई नकार्न पनि सकिँदैन । विदेशी तथा स्वदेशकै अन्य जातिहरूले पनि तामाङ जातिलाई 'मुर्मी' भनेर सम्बोधन गरे पनि स्वयम् तामाङहरूले भने आफूलाई जहिल्यै पनि गर्वका साथ आफ्नो समुदायमा तामाङ नै भनेर आफ्नो परिचय दिएको पाइन्छ । तापनि लेख्य रूपमा तामाङ शब्दको प्रयोग भने इस्वीको १३ औं शताब्दीमा मात्र भएको पाइन्छ, (तामाङ, जनवरी, २००६:१७) । विदेशी विद्वान् म्याक्डोल्डका अनुसार हालको मुस्ताङ जिल्लाको गुन्थाङ राज्यका राजा बुम दंगोन (१२५३-१२८०) का वंशावलीमा तल्लो मुस्ताङमा रहेका से मोन शेरेब अधिराज्यका तामाङहरूलाई दवाउन मुक्तिनाथमा किल्ला बनाउन लगाएको वृत्तान्त उल्लेखित छ, (तामाङ, जनवरी २००६:१७०) । यो नै नेपालमा भेटिएको तामाङ जातिलाई बुझाउन किटेर 'तामाङ' शब्दको प्रयोग भएको सबैभन्दा पुरानो अभिलेख हो ।

## २.३.२ तामाङहरूको बसोबास र मूल भाषिक क्षेत्र

तामाङहरूको बसोबास थलो काठमाडौँ उपत्यका वरिपरिका क्षेत्रहरू हुन् । यिनीहरूको मूल आदिभूमि भने काठमाडौँ उपत्यका नै हो । ई.पू. ३०,००० वर्ष अगाडि मङ्गोलहरू काठमाडौँ उपत्यकामा आएको र ती मङ्गोलहरू तामाङ नै भएको कुरा विद्वान्हरूले मान्दै आएका छन् (तामाङ, जेठ २०६३:१०) । यसबाट काठमाडौँ उपत्यकाको पहिलो बासिन्दा तामाङ नै हुन् भन्ने कुराको प्रमाणित हुन्छ । धेरै विद्वान्हरूका अनुसार उपत्यकामा पछि प्रवेश गर्ने समुदायहरूबाट पराजित भएपछि यिनीहरू उपत्यका वरिपरिका पर्वतीय क्षेत्रमा बसोबास गर्न थालेका हुन्, (तामाङ, जेठ २०६३: १०) । हाल बाहुल्यता रहेको यिनीहरूको क्षेत्र भनेको सिन्धुली, रामेछाप, काभ्रेपलाञ्चोक, रसुवा, धादिङ, नुवाकोट, दोलाखा, सर्लाही र मकवानपुर जिल्लाहरू हुन् । तामाङ भाषाका यस क्षेत्रलाई ताम्सालिङ, अर्थात् तामाङ भू-क्षेत्र भनिन्छ । यद्यपि यिनीहरू देशका विभिन्न पूर्वी पहाडी जिल्लाहरू र भारतका दार्जिलिङ, सिक्किम, अरुणाचल, आसाम, मेघालयलगायत भुटान, म्यानमार आदि देशहरूमा लाखौँको सङ्ख्यामा रहेको पाइन्छ ।

तामाङहरू जहाँ जहाँ छरिएर रहे पनि आफ्नो भाषा र संस्कृतिलाई भने सधैं जोगाएर राखेको पाइन्छ । जहाँ भाषाको प्रयोग गरिन्छ त्यो नै भाषिक क्षेत्र हुन्छ । यद्यपि तामाङहरूको विस्तृत क्षेत्र ताम्सालिङ प्रदेश भएकाले त्यसै क्षेत्रलाई तामाङहरूको मूल भाषिक क्षेत्र भन्न सकिन्छ ।

## २.४ सारांश

नेपाल बहुजाति, बहुधर्मी, बहुभाषी देश हो । यहाँका हरेक जातजातिको आ-आफ्नो छुट्टाछुट्टै भाषा संस्कृति छ । नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ ले नेपाली भाषालाई राष्ट्रभाषा र अन्य मातृभाषाहरूलाई राष्ट्रिय भाषा भनेको छ भने नेपाल अधिराज्यको अन्तरिम संविधान २०६३ ले नेपालमा बोलिने सबै मातृभाषाहरूलाई राष्ट्रभाषाको मान्यता प्रदान गरेको छ । कानूनमा व्यवस्था भएबमोजिम प्रत्येक मातृभाषीहरूले आफ्नो मातृभाषामा आधारभूत शिक्षा लिन पाउने हकको व्यवस्था पनि यस संविधानले गरेको छ । यसका साथै विभिन्न भाषाका कार्यक्रम विभिन्न रेडियो स्टेशनहरूबाट प्रसारित भइरहेको छ । नेपालमा द्रविड, आग्नेय, भारोपेली र भोट-बर्मेलीअन्तर्गत सबभन्दा ठूलो सङ्ख्यामा वक्तासङ्ख्या रहेको भाषा तामाङ हो । तामाङ जातिको उत्पत्ति चीनको तिब्बतस्थित 'यार्लुङ' नदी आसपासका सभ्यतामा भएको मानिएको छ भने यिनीहरूलाई विदेशीहरूले 'मुर्मी' पनि भनेर सम्बोधन गरेको पाइन्छ । लेख्य रूपमा 'तामाङ' शब्दको प्रयोग भने ईस्वीको १३ औँ शताब्दीमा भएको पाइन्छ । यिनीहरूको आदिभूमि काठमाडौँ उपत्यका भए पनि हाल उपत्यका वरिपरिका पर्वतीय क्षेत्रमा घना बस्तीमा रहेको पाइन्छ ।

## अध्याय तीन

### पदसङ्गतिको परिभाषा र प्रकार

#### ३.१ पदसङ्गतिको परिभाषा

सर्वप्रथम सोमनाथ सिग्दालले मध्यचन्द्रिका (१९७६) मा पदसङ्गतिको सामान्य चर्चा गरेका छन् भने बल्लभमणि दाहालले अनिवार्य नेपाली शिक्षण निर्देशिकामा लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरार्थीका आधारमा पदसङ्गतिको चर्चा गरेका छन् । विभिन्न व्यक्तिले दिएको पदसङ्गतिको परिभाषा निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ :-

कृष्णप्रसाद न्यौपाने- “उद्देश्य र विधेयका बीचमा लिङ्ग, वचन, पुरुष र अर्थका दृष्टिले एकअपासमा रहने सम्बन्ध वा मेल नै सङ्गति हो ।” (व्याकरण कुसुम, २०५१)

पञ्चप्रसाद शर्मा- “वाक्यका परस्पर अनुबन्धित पदहरूका बीच देखिने मेल वा समानतालाई पदसङ्गति भनिन्छ ।” (अनिवार्य नेपालीको पाठ्यपुस्तक : नेपाली व्याकरण र लेखन, २०५१)

मोहनराज शर्मा- “पदसङ्गति एकप्रकारको व्याकरणात्मक सम्बन्ध हो, जुन वाक्यका दुई वा दुईभन्दा बढी रूप वा पदहरूमा हुन्छ र त्यस्ता रूपहरूले समान अभिलक्षण देखाउँछन् ।” (शब्दरचना र वर्णविन्यास : वाक्यतत्त्व, अभिव्यक्ति र पाठहरू, २०५३)

माधवप्रसाद पोखरेल- “कुनै वाक्य वा वाक्यात्मक संरचनामा एउटा पदको रूपमा परिवर्तन गर्ने बित्तिकै अर्को पदको रूपमा पनि समानुपातिक परिवर्तन गर्नुपर्ने अवस्थालाई पदहरूबीचको मेल वा सङ्गति भन्दछन् ।” (नेपाली वाक्य व्याकरण, २०५४)

त्यसैगरी हेमाङ्गराज अधिकारीको समसामयिक नेपाली व्याकरण (२०५८) मा लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरका आधारमा कर्ता र क्रिया, विशेष्य र विशेषणका बीचमा हुने मेलको चर्चा गरिएको छ भने ब्रतराज आचार्यको आधारभूत नेपाली व्याकरण तथा रचना (२०५८) मा लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरका आधारमा उद्देश्य र विधेय, विशेष्य र विशेषण, भेद्य र भेदक तथा नाम र सर्वनामका बीचमा हुने सङ्गतिको चर्चा गरिएको छ ।

यसरी वाक्यात्मक संरचनामा आएको कुनै एउटा पदको रूपमा परिवर्तन गर्दा सोही अनुरूप त्यसै संरचनाभित्रको अर्को पदको रूपमा पनि समानुपातिक रूपमा परिवर्तन हुने प्रक्रियालाई पदसङ्गति वा मेल भनिन्छ, जस्तै :

- १) भाइले किताब पढ्यो ।
- २) बहिनीले किताब पढी ।

यहाँ ‘भाइ’ को ठाउँमा ‘बहिनी’ आउने बित्तिकै ‘पढ्यो’ रूपमा पनि परिवर्तन भई ‘पढी’ बनेको छ । यसलाई नै पदहरूबीचको मेल वा पदसङ्गति भनिन्छ ।

## 3.2 पदसङ्गतिको प्रकार

वाक्यात्मक संरचनामा आएका पदहरू कुन कुन रूपमा प्रयोग भएका हुन्छन् अथवा तिनीहरूबीच एक आपसमा सङ्गति छ कि छैन भनेर हेर्ने काम पदसङ्गतिमा हुन्छ । माधवप्रसाद पोखरेलले नेपाली वाक्य व्याकरण (२०५४) मा नाम, विशेषण, नाम र सम्बन्धपद, कर्ता र क्रियापद, नाम र कोटिका, नाम र थातवास, माउ र बच्चा, प्राणी र आवाज, नाम र समूह जनाउने शब्द, प्राणी र दिशा, क्रिया र अनुकरणात्मक शब्द, नाम र आद्यपुनरुक्त पद, नाम र सार्वनामिक पद, सम्बन्धवाचक र सह-सम्बन्धवाचक सार्वनामिक पद र नाम, सर्वनाम र परस्थानिकबीचको मेल गरी जम्मा चौध प्रकारको पदसङ्गतिको पदसङ्गति भएको उल्लेख गरेका छन् भने अधिकांश विद्वान्हरूले लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदर गरी चार प्रकारका पदसङ्गतिको चर्चा गरेका छन् । प्रस्तुत शोधपत्रमा निम्नानुसारका पदसङ्गतिको चर्चा गरिएको छ ।

१. लिङ्ग :- लिङ्ग प्राणी जगत्को भाले वा पोथी के हो ? भनेर छुट्याउने जातिविशेष शब्द हो । यो सबै भाषाभाषीमा पाइए पनि सबै भाषाको व्याकरणात्मक तहमा भने पाइँदैन । नेपाली भाषा लिङ्ग व्यवस्था भएको भाषा हो । यसको वाक्यात्मक संरचना बनाउँदा जुन लिङ्गको कर्ताको प्रयोग गरिएको छ, क्रिया पनि सोहीअनुरूप स्वतः प्रयोग भएको हुन्छ, जस्तै:-

- १) रामले भात खायो । (पुलिङ्ग)
- २) सीताले भात खाई । (स्त्रीलिङ्ग)

उपयुक्त उदाहरण नं. १ मा कर्ता पुलिङ्गी हुँदा क्रियापद पनि पुलिङ्गी नै प्रयोग भएको छ भने उदाहरण नं. २ मा पनि सोहीअनुरूप कर्ता स्त्रीलिङ्गी हुँदा क्रियापद पनि स्त्रीलिङ्गी नै प्रयोग भएको छ ।

२. वचन :- सङ्ख्या बुझाउने व्याकरणिक कोटि वचन हो । नेपाली भाषामा दुई प्रकारका वचन व्यवस्था पाइन्छ - एकवचन र बहुवचन । कर्ता जुन वचनको छ, क्रिया पनि त्यहीँ वचनको हुनु वचनसङ्गति हो, जस्तै:-

- १) बहिनी आई । (ए.व.)
- २) बहिनीहरू आए । (ब.व.)

माथिका उदाहरणमा कर्ता (बहिनी) एकवचन हुँदा क्रिया पनि एकवचन (आई) आएको छ भने कर्ता बहुवचन (बहिनीहरू) हुँदा क्रिया पनि बहुवचन (आए) नै आएको छ ।



३. पुरुष :- व्यक्ति बुझाउने व्याकरणात्मक कोटि पुरुष हो । नेपाली भाषामा प्रथम पुरुष, द्वितीय पुरुष र तृतीय पुरुष गरी तीन प्रकारको पुरुष पाइन्छ । नेपाली भाषा पुरुषसङ्गतियुक्त भाषा हो । जुन पुरुषको कर्ताको प्रयोग वाक्यमा भएको छ, त्यही पुरुषको क्रियापद प्रयोग हुनु पुरुषसङ्गति हो, जस्तै :-

- १) म घर जान्छु । (प्र.पु.)
- २) तिमी घर जाऊ । (द्वितीय पुरुष)
- ३) ऊ घर जान्छ । (तृ.पु.)

माथिका उदाहरणहरूमा तीनैवटा वाक्यमा कर्ता अनुसारको क्रियापदको प्रयोग भएको छ, जस्तै :- 'म' (प्र.पु.) कर्ता हुँदा 'जान्छु' (प्र.पु.) क्रिया, 'तिमी' (द्वि.पु.) कर्ता हुँदा 'जान्छौ' (द्वि.पु.) क्रिया र 'ऊ' (तृ.पु.) कर्ता हुँदा 'जान्छ' (तृ.पु.) क्रिया सङ्गतियुक्त भएर आएको छ ।

४. आदर :- सामाजिकस्तरको बोध गराउने व्याकरणिक कोटि आदर हो । नेपाली भाषा आदरसङ्गतियुक्त भाषा हो, जस्तै:-

- १) तँ भात खान्छस् । (निम्न आदरार्थी)
- २) तिमी भात खान्छौ । (मध्यम आदरार्थी)
- ३) तपाईं भात खानुहुन्छ । (उच्च आदरार्थी)
- ३) हजुर भात खानुहुन्छ । (अतिउच्च आदरार्थी)
- ४) मौसूफ/सरकार भुजा ज्युनार गरिबक्सन्छ । (विशिष्ट/आदरार्थी)

माथिका उदाहरणमा क्रमशः 'तँ', सँग 'खान्छस्', 'तिमी' सँग 'खान्छौ', 'तपाईं र हजुर' सँग 'खानुहुन्छ' र 'मौसूफ/सरकार' सँग 'ज्युनार गरिबक्सन्छ' जस्ता पदहरूको मेल भएको छ । त्यस्तै अतिउच्च आदरार्थीमा 'मौसूफ/सरकार' सँग आउँदा 'भात' पनि 'भुजा' मा परिवर्तन भएर अन्य रूपहरूसँग मेल हुन पुगेको छ । यसरी उक्त वाक्यमा आदरसङ्गति भएको पाइन्छ ।

५. कारक :- नामको कार्य बुझाउने व्याकरणात्मक कोटि कारक हो । नेपाली भाषा कारकयुक्त भाषा हो, जस्तै:-

- १) मैले भात खाँ ।
- २) म भात खाँ B

माथिको उदाहरणमा पहिलो वाक्यमा आएको 'ले' कारक हो र उक्त वाक्य अर्थयुक्त प्रयोगसम्मत हो भने पछिल्लो वाक्यमा 'ले' नलाग्दा उक्त वाक्यले प्रयोगसम्मत अर्थ प्रदान गरेको छैन । यसबाट के बुझ्न सकिन्छ भने कारकसङ्गति नभएमा उक्त वाक्यले अर्थ प्रदान गर्न सक्दैन ।

६. काल :- समय बुझाउने व्याकरणात्मक धारा वा कोटि काल हो । नेपालीमा भूत र अभूत गरी दुई प्रकारको कालिक व्यवस्था छ । यसको सम्बन्ध पनि कर्ता र क्रियाबीच नै हुन्छ, जस्तै:-

१) म भात खान्छु । (अभूत)

२) मैले भात खाएँ । (भूत)

उपयुक्त वाक्यमा 'म' (कर्ता) सँग 'खान्छु' (क्रिया) आएको छ र मेल भएको छ तर प्रथम वाक्यको 'म' सँग 'खाएँ' (क्रिया) आउन सक्दैन । यदि आएमा त्यस वाक्यमा मेल हुँदैन । अर्थात् 'खाएँ' (क्रिया) मैले (कर्ता) सँग आउँदा नै अर्थयुक्त प्रयोगसम्मत वाक्य बन्दछ ।

७. पक्ष :- कुनै पनि कार्यको कालावधि वा अवस्था बुझाउने व्याकरणात्मक धारा पक्ष हो । कर्ताको रूपमा परिवर्तन हुने वित्तिकै क्रियाको रूपमा पनि परिवर्तन भई कार्यको अवस्था कुन पक्षसँग सम्बन्धित छ भन्ने कुरा यसबाट थाहा हुन्छ, जस्तै:-

१) रामले अहिले भात खायो । (सामान्य)

२) राम भोलि भात खाँदैहुनेछ । (अपूर्ण)

३) रामले हिजो भात खाएको थियो । (पूर्ण)

४) राम पहिले भात खान्थ्यो । (अभ्यस्त)

५) रामले त भात पो खाएछ । (अज्ञात)

माथिको उदाहरणमा 'अहिले', 'भोलि', 'हिजो', 'अस्ति' जस्ता विविध कालिक पक्षबीच सङ्गति हुन क्रियाको रूपमा पनि परिवर्तन आएको छ ।

८. भाव :- वाक्यले भन्न खोजेको मुख्य भाव वा अर्थ प्रस्तुत गर्ने रीति वा विधानलाई भाव भनिन्छ, जस्तै :-

१) हरि गीत गाउँछ । (निश्चयार्थ)

२) हरि गीत गाउँछौ ? (प्रश्नार्थ)

माथिको उदाहरणमा पहिलो वाक्यमा हरिले गीत गाउने कुरा निश्चित भइसकेको भाव प्रस्तुत भएको छ भने पछिल्लो वाक्यमा गाउँछौ कि गाउँदैनौ ? भनेर सोध्ने काम भएको छ । यसरी उक्त वाक्यमा क्रियाको रूपमा परिवर्तन हुने वित्तिकै भावमा नै परिवर्तन भई वाक्यात्मक सङ्गति कायम भएको पाइन्छ ।

९. वाच्य :- क्रियाको विषय (कर्ता, कर्म, भाव) वा प्रधानतालाई बोध गराउने व्याकरणात्मक धारा वाच्य हो । नेपालीमा वाच्य तीन प्रकारका छन्- कर्तृवाच्य, कर्मवाच्य र भाववाच्य, जस्तै:-

- १) म हाँस्छु । (कर्तृ)
- २) मद्वारा हाँसिन्छ । (कर्म)
- ३) आफू त खूब हाँसिन्छ । (भाव)

उपयुक्त वाक्यमा कर्ताको रूपमा परिवर्तन हुँदा वाच्यको प्रधानता प्रस्तुत भएको छ भने त्यो कार्य क्रियासँगको मेलबाट नै सम्भव भएको छ ।

१०. अकरण :- वाक्यको अर्थलाई पूरै वा आंशिक रूपमा निषेध गर्ने मूलतः क्रियात्मक संरचना वा प्रक्रियालाई अकरण भनिन्छ, (पोखरेल, २०५४:४०), जस्तै:-

- १) ऊ घर जाँदैन ।
- २) आज पानी नपर्ला ।

उक्त उदाहरणमा पहिलो वाक्यको क्रियापदले जाने कार्यलाई निषेध गरेको छ भने दोस्रो वाक्यको क्रियापदले पानी नपर्ने सम्भावनालाई निषिद्ध तुल्याउन खोजेको छ । यसरी वाक्यमा 'नकार' लागेको रूपले अकरणलाई बुझाउँछ र यस्तो संरचना मूलतः क्रियापदमा देखापर्दछ ।

उपयुक्त प्रकारका पदसङ्गतिहरू नेपाली भाषामा पाइए पनि यस शोधपत्रमा लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरको आधारमा तामाड र नेपाली भाषाका पदसङ्गतिको व्यतिरेकी अध्ययन गरिएको छ ।

### ३.३ सारांश

कुनै वाक्य वा वाक्यात्मक संरचनामा एउटा पदको रूप परिवर्तन गर्ने वित्तिकै अर्को पदको रूप पनि समानुपातिक परिवर्तन हुने अवस्थालाई पदहरूबीचको मेल वा पदसङ्गति भन्दछन् । लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, कारक, काल, पक्ष, भाव, वाच्य र अकरण गरी दस प्रकारका पदसङ्गति नेपाली भाषामा पाइन्छन् ।

प्राणी जगतको भाले वा पोथी छुट्याउने जातिविषेय शब्दलाई लिङ्ग भनिन्छ भने यो पुलिङ्ग र स्त्रीलिङ्ग गरी दुई प्रकारको हुन्छ ।

सङ्ख्या बुझाउने व्याकरणिक कोटि वचन हो । नेपाली भाषामा एकवचन र बहुवचन गरी दुईप्रकारको वचन व्यवस्था पाइन्छ ।

व्यक्ति बुझाउने व्याकरणिक कोटि पुरुष हो । नेपाली भाषामा प्रथम, द्वितीय र तृतीय गरी तीनप्रकारको पाइन्छ ।

सामाजिक स्तरको बोध गराउने व्याकरणिक कोटि आदर हो । नेपाली भाषामा निम्न, मध्यम, उच्च, अतिउच्च र विशिष्ट वा दरबारी गरी पाँच प्रकारको आदरव्यवस्था छ ।

नामले कार्य बुझाउने व्याकरणिक कोटि कारक हो । नेपाली भाषा कारकयुक्त हो ।

समय बुझाउने व्याकरणात्मक धारा काल हो । नेपाली भाषामा भूत र अभूत गरी दुई प्रकारको कालिक व्यवस्था पाइन्छ ।

कार्यको कालावधि वा अवस्था बुझाउने व्याकरणात्मक धारा पक्ष हो । नेपाली भाषामा सामान्य, अपूर्ण, पूर्ण, अभ्यस्त र अज्ञात गरी पाँच प्रकारको पक्ष पाइन्छ ।

वाक्यले भन्न खोजेको मुख्य अर्थयुक्त गर्ने रीति वा विधानलाई भाव भनिन्छ । क्रियाको विषय प्रधानतालाई बोध गराउने व्याकरणात्मक धारा वाच्य हो । कर्तृ, कर्म र भाव गरी नेपाली भाषामा तीनप्रकारको वाच्य पाइन्छ ।

वाक्यको अर्थलाई पूरै वा आंशिक रूपमा निषेध गर्ने क्रियात्मक संरचनालाई अकरण भनिन्छ ।

यस शोधपत्रमा लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरको आधारमा तामाङ र नेपाली भाषाका पदसङ्गतिको व्यतिरेकी अध्ययन गरिएको छ ।

## अध्याय चार

### लिङ्ग, वचन र आदरमा नामको सङ्गति

#### ४. पृष्ठभूमि

यस अध्यायमा नामको परिचय, बनोट र लिङ्ग, वचन र आदरसँग नामपदको सङ्गतिको बारेमा नेपाली र तामाङ भाषाबीच व्यतिरेकी अध्ययन गरिएको छ ।

#### ४.१ नाम

कुनै व्यक्ति, वस्तु, स्थान र भावलाई बुझाउने शब्दलाई नाम भनिन्छ । यस्ता नाम शब्द वाक्यमा कर्ता, कर्म वा पुरकको रूपमा आउन सक्छन्, (तामाङ, २०५४) । नेपाली भाषामा भैं तामाङ भाषामा पनि नाम सजीव र निर्जीव गरी दुई प्रकारका छन् भने सजीव नाम पनि मानवीय र मानवेतर गरी दुई प्रकारका नै छन् । यस्ता नामहरूलाई पुनः पुलिङ्गी र स्त्रीलिङ्गी गरी वर्गीकरण गरिएको छ :

##### क) पुलिङ्गी नाम

आपा	Φ बुबा Ψ
आखे	Φ हजुरबुबा Ψ
ज्योज्यो	Φ दाजु Ψ
च्योन	Φ भाइ Ψ

##### ख) स्त्रीलिङ्गी नाम

आमा	Φ आमा Ψ
माम्	Φ हजुरआमा Ψ
नाना	Φ दिदी Ψ
बुरिङ	Φ बहिनी Ψ

## ४.२ नामको बनोट

नेपाली भाषामा भैं तामाङ भाषामा स्वतन्त्र र व्युत्पन्न गरी दुई प्रकारका नाम छन् :

### ४.२.१ स्वतन्त्र नाम

कुनै प्रत्यय वा उपसर्ग नलागी स्वतन्त्र रूपमा अर्थ दिने नामलाई स्वतन्त्र नाम भनिन्छ । स्वतन्त्र नाम पनि मानवीय र मानवेतर गरी दुई प्रकारका छन् :

क) स्वतन्त्र मानवीय नाम

मी	Φ मानिस Ψ
रो	Φ साथी Ψ
आस्याङ	Φ मामा Ψ
आडी	Φ माइजू Ψ
केन्	Φ ससुरा Ψ
स्युमी	Φ सासु Ψ
ब्राबो	Φ केटो Ψ
ब्रामो	Φ केटी Ψ
ब्योन्	Φ युवक Ψ
छामे	Φ युवती Ψ
आगु	Φ काका Ψ
आसु	Φ काकी Ψ

ख) स्वतन्त्र मानवेतर नाम

दीम्	Φ घर Ψ
याम्बु	Φ काठमाडौं/नेपाल Ψ
तागी	Φ टोपी Ψ
ता	Φ घोडा Ψ
नागा	Φ कुखुरा Ψ
नागी	Φ कुरुरा Ψ
घ्याङ	Φ गुम्बा Ψ
सिङ	Φ दाउरा Ψ
मेन्दो	Φ फूल Ψ

## ४.२.२ न्युत्पन्न नाम

आधारपदमा उपसर्ग वा प्रत्यय लागेर बनेको नामलाई व्युत्पन्न नाम भनिन्छ । तामाड भाषामा स्वतन्त्र नाम भैँ व्युत्पन्न नाम पनि मानवीय र मानवेतर गरी दुई प्रकारका नै छन् । यस्ता नामहरू कुनै पुलिङ्गी नामका आधारपदमा स्त्रीलिङ्गीवाची प्रत्यय लागेर बनेका छन् र कुनै स्त्रीलिङ्गी आधारपदमा पुरुषवाची प्रत्यय लागेर बनेका छन् भने विशेषण गाँसिएर पनि नाम शब्द बनेका छन् ।

### क) न्युत्पन्न मानवीय नाम

व्युत्पन्न मानवीय नाम पनि स्त्रीलिङ्गी र पुलिङ्गी गरी दुई प्रकारका छन् :

अ) पुलिङ्गी नाम शब्दबाट व्युत्पादित स्त्रीलिङ्गी नामहरू

तामाड भाषामा पुलिङ्गी नामको आधारपदमा स्त्रीलिङ्गीवाची प्रत्यय 'स्या' अथवा 'चाड्' लागेर स्त्रीलिङ्गी नाम बन्दछन्; जस्तै :

क) 'स्या' प्रत्यय लागेर

आधारपद	स्त्री. प्रत्यय	व्युत्पन्न नाम	अर्थ
ग्ले $\Phi$ राजा $\Psi$	स्या	ग्लेस्या	$\Phi$ रानी $\Psi$
लेड् $\Phi$ मित $\Psi$	स्या	लेड्स्या	$\Phi$ मितिनी $\Psi$
बाइ $\Phi$ नेवार $\Psi$	स्या	बाइस्या	$\Phi$ नेवानी $\Psi$
थेबा $\Phi$ जेठो $\Psi$	स्या	थेबास्या	$\Phi$ जेठी $\Psi$
पाराड् $\Phi$ माहिला $\Psi$	स्या	पाराड्स्या	$\Phi$ माहिली $\Psi$
च्याड्बा $\Phi$ कान्छा $\Psi$	स्या	च्याड्बास्या	$\Phi$ कान्छी $\Psi$

ख) 'चाड्' प्रत्यय लागेर

आधारपद	स्त्री. प्रत्यय	व्युत्पन्न नाम	अर्थ
जा $\Phi$ छोरा $\Psi$	चाड्	जाचाड्	$\Phi$ छोराबुहारी $\Psi$
छाया $\Phi$ नाति $\Psi$	चाड्	छायाचाड्	$\Phi$ नातिनीबुहारी $\Psi$
च्योन $\Phi$ भाइ $\Psi$	चाड्	च्योनचाड्	$\Phi$ भाइबुहारी $\Psi$
कोन् $\Phi$ भान्जा $\Psi$	चाड्	कोनचाड्	$\Phi$ भान्जीबुहारी $\Psi$

### स्त्रीलिङ्गी नाम शब्दबाट न्युत्पादित पुलिङ्गी नाम

तामाङ भाषामा स्त्रीलिङ्गी नामको पछाडि पुरुषवाची नाम थपेर पुनः पुलिङ्ग नामको निर्माण गर्न सकिन्छ, जस्तै :-

स्त्रीलिङ्गी नाम	पुलिङ्गी नाम	व्यु.नाम	अर्थ
नाना $\Phi$ दिदी $\Psi$	मा	नानामा	$\Phi$ दिदी भिनाजु $\Psi$
जामे $\Phi$ छोरी $\Psi$	मा	जामेमा	$\Phi$ छोरी जुवाई $\Psi$
छुया $\Phi$ नातिनी $\Psi$	मा	छुयामा	$\Phi$ नातिनी जुवाई $\Psi$
कोन्मे $\Phi$ भान्जी $\Psi$	मा	कोन्मेमा	$\Phi$ भान्जी जुवाई $\Psi$

### विशेषणबाट न्युत्पादित नाम

तामाङ भाषामा विशेषणको अगाडि स्वतन्त्र नाम शब्द गाँसिएर पुनः अर्को नाम बन्दछ, जस्तै :-

स्व.नाम	विशेषण	व्यु.नाम.	अर्थ
जा $\Phi$ छोरा $\Psi$	थेवा $\Phi$ जेठा $\Psi$	जाथेवा	$\Phi$ जेठा छोरो $\Psi$
जा $\Phi$ छोरा $\Psi$	पाराङ् $\Phi$ माहिला $\Psi$	जापाराङ्	$\Phi$ माहिलो छोरो $\Psi$
जामे $\Phi$ छोरी $\Psi$	थेवा $\Phi$ जेठी $\Psi$	जामेथेवा	$\Phi$ जेठीछोरी $\Psi$
जामे $\Phi$ छोरी $\Psi$	पाराङ् $\Phi$ माहिली $\Psi$	जामेपाराङ्	$\Phi$ माहिली छोरी $\Psi$
आपा $\Phi$ बुबा $\Psi$	ग्रेन् $\Phi$ ठूलो $\Psi$	आपाग्रेन्	$\Phi$ ठूलोबुबा $\Psi$
आमा $\Phi$ आमा $\Psi$	ग्रेन् $\Phi$ ठूली $\Psi$	आमाग्रेन्	$\Phi$ ठूली आमा $\Psi$

तामाङ भाषामा नामको पछाडि विशेषण लागेर अर्को नामिक शब्द निर्माण हुन्छ भने नेपाली भाषामा नामको अगाडि विशेषण लागेर अर्को नाम बन्दछ । यो यी दुई भाषामा पाइने विशेषणद्वारा निर्मित नाम शब्दको भिन्नता वा व्यतिरेकी पक्ष हो ।

### (ख) न्युत्पन्न मानवेतर नाम

तामाङ भाषाका मानवेतर उभयलिङ्गी नामको पछाडि 'ह्वावा', 'ग्लाप', 'योमा' अथवा 'मा:मा' प्रत्यय लगाएर भाले वा पोथी बुझाउने नाम शब्दको निर्माण हुन्छ, जस्तै :-

उ.लि.ना.	प्र.	व्यु.ना.	अर्थ
मे $\Phi$ गाईगोरु $\Psi$	ग्लाप	मेग्लाप	$\Phi$ गोरु $\Psi$
मे $\Phi$ गाईगोरु $\Psi$	मा:मा	मेम:मा	$\Phi$ गाई $\Psi$
नागा $\Phi$ कुखुरा $\Psi$	ह्वावा	नागाह्वावा	$\Phi$ भाले कुखुरा $\Psi$



नागा $\Phi$ कुखुरा $\Psi$	योमा	नागायोमा	$\Phi$ पोथीकुखुरा $\Psi$
नागी $\Phi$ कुरुर $\Psi$	ह्वावा	नागीह्वावा	$\Phi$ डाँगोकुरुर $\Psi$
नागी $\Phi$ कुरुर $\Psi$	मा:मा	नागीमा:मा	$\Phi$ छाउरी कुरुर $\Psi$
मुई $\Phi$ भैंसी $\Psi$	ग्लाप	मुईग्लाप	$\Phi$ पाडो भैंसी $\Psi$
मुई $\Phi$ भैंसी $\Psi$	मा: मा	मुईमा:मा	$\Phi$ पाडी भैंसी $\Psi$

नेपाली भाषामा भने मानवेतर जनावर स्त्रीलिङ्गी र पुलिङ्गी नाम शब्दहरू स्वतन्त्र रूपमा पनि प्रयोग भएको पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका मानवेतर नामिकपदको बनोटमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

### ४.३ विभिन्न वचनमा नामपदको लिङ्गसङ्गति

लिङ्ग नाम पदको भाले वा पोथी बुझाउने व्याकरणिक अभिलक्षण हो । (यादव, रेग्मी, २०५८: १९९) । नेपाली भाषामा भैं तामाङ भाषाको सबै पदहरूमा लिङ्गभेद पाइँदैन, जस्तै:-

१. (क) पासाङ्    खा    -    जी  
नाम            धा.            भू.प्र.

$\Phi$  पासाङ् आयो ।  $\Psi$

(ख) पासाङ्    -    कादे            खा    -    जी  
ना.                ब.व.प्र    धा.            भू.प्र.

$\Phi$  पासाङ्हरू आए ।  $\Psi$

२. (क) पाल्मू    खा    -    जी  
ना.                धा.            भू.प्र.

$\Phi$  पाल्मू आई ।  $\Psi$

(ख) पाल्मू    -    कादे            खा    -    जी  
ना.                ब.व.प्र.    धा.            भू.प्र.

$\Phi$  पाल्मूहरू आए ।  $\Psi$

#### ४.३.१ एकवचनमा नामपदको लिङ्गसङ्गति

नामको सङ्ख्यासँग सम्बन्धित व्याकरणिक कोटि वचन हो । (अधिकारी, २०६१:७९) । तामाङ भाषाका एकवचन नामिकपदमा लिङ्गसङ्गति पाइन्छ; जस्तै: -

३. (क) डा            -    ला    च्योन  
सर्व.ना.    प्र.    ना.  
 $\Phi$  मेरो            भाइ ।  $\Psi$

(ख) डा - ला बुरिड  
 सर्व.ना. प्र. ना.  
 Φ मेरी बहिनी । Ψ

४. (क) जा खा - जी  
 ना. धा. भू.प्र.  
 Φ छोरो आयो । Ψ

(ख) जामे खा - जी  
 ना. धा. भू.प्र.  
 Φ छोरी आई । Ψ

तामाङ भाषाका सर्वनाम र क्रियापदमा भने लिङ्गभेद पाइँदैन । तर नेपाली भाषाका एकवचन नामपदसँग आउने सबै पदमा लिङ्गभेद पाइन्छ । यो नेपाली र तामाङ भाषाका एकवचन नामिकपदमा पाइने लिङ्गसङ्गतिको व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।

### ४.३.२ बहुवचनमा लिङ्गसङ्गति

तामाङ् भाषाका एकवचन वाक्यात्मक संरचनामा भैं बहुवचनका नामिकपदमा पनि लिङ्गसङ्गति पाइन्छ, जस्तै :-

५. (क) थे - ला जा - कादे  
 सर्व.ना. स.का. ना. ब.व.प्र.  
 Φ उसका छोराहरू । Ψ

(ख) थे - ला जामे - कादे  
 सर्व.ना. स.का. ना. ब.व.प्र.  
 Φ उसका छोरीहरू । Ψ

६. (क) ब्राबो - कादे चा - ला  
 ना. ब.व.प्र. धा. अ.भू.प्र.  
 Φ केटाहरू खान्छन् । Ψ

तर नेपाली र तामाङ दुवै भाषाका बहुवचन नामिकपदसँग आउने सर्वनाम र क्रियापदमा लिङ्गसङ्गति पाइँदैन । यसैगरी यी दुवै भाषाका मानवेतर एकवचन र बहुवचन दुवैका नामपद र क्रियापदबीच पनि लिङ्गभेद पाइँदैन; जस्तै :-

७. (क) नागा - ह्वावा मा - जी  
ना. पु.वा.प्र. धा. भू.प्र.  
Φभाले कुखुरा हरायो । Ψ
- (ख) नागा - योमा मा - जी  
ना. स्त्री.वा.प्र. धा. भू.प्र.  
Φपोथी कुखुरा हरायो । Ψ
८. (क) मेग्लाप - कादे ह्यार् - जी  
ना. ब.व.प्र. धा. भू.प्र.  
Φगोरुहरू भागे । Ψ
- (ख) मेमा:मा - कादे ह्यार् - जी  
ना. ब.व.प्र. धा. भू.प्र.  
गाईहरू भागे ।

#### ४.४ विभिन्न आदरार्थीमा नामपदको लिङ्गसङ्गति

शिष्टता वा सम्मानका तहहरू जनाउन प्रयोग गरिने वाक्कीय अथवा रूपप्रक्रियात्मक भिन्नतालाई आदरार्थी भनिन्छ । (शर्मा, २०५६:२१३) । तामाङ भाषामा आदरार्थीका चारवटा तहहरू छन्:-

- |                      |        |            |
|----------------------|--------|------------|
| (१) सामान्य आदरार्थी | ए/आई   | Φतँ/तिमी Ψ |
| (२) उच्च आदरार्थी    | राङ्   | Φतपाई Ψ    |
| (३) अतिउच्च आदरार्थी | राङ्नी | Φहजुर Ψ    |
| (४) विशिष्ट आदरार्थी | ग्लेनी | Φसरकार Ψ   |

तर नेपाली भाषामा भने आदरार्थीका तहहरू पाँचवटा पाइन्छन् । तामाङ भाषामा 'ए' अथवा 'आइ' ले 'तँ' र तिमी दुवैलाई जनाउँछ भने नेपाली भाषामा निम्न आदर बुझाउने 'तँ' को प्रयोग छुट्टै गरिन्छ । यो नेपाली र तामाङ भाषाका आदरार्थी व्यवस्थामा पाइने भिन्नता वा व्यतिरेकी हो ।

तामाङ भाषाका आदरार्थी नामिकपदमा लिङ्गसङ्गति पाइन्छ; जस्तै:-

९. (क) पेम्बा खा - ला  
ना. धा. अ.भू.प्र.  
Φपेम्बा आउँछ । Ψ

(ख) पाल्मू खा - ला  
ना. धा. अ.भू.प्र.

Φ पाल्मू आउंछे । Ψ

तर यस भाषाका आदरार्थी नामिकपदसँग आउने क्रियापदमा भने लिङ्गसङ्गति पाइँदैन । नेपाली भाषामा भने नामिकपद र क्रियापद दुवैमा लिङ्गभेद पाइन्छ । यो नेपाली र तामाङ भाषाका आदरार्थी लिङ्गसङ्गतिमा पाइने भिन्नता हो ।

### ४.४.१ सामान्य आदरार्थीमा लिङ्गसङ्गति

नाता तथा उमेरका दृष्टिले आफू समान वा आफूभन्दा सानालाई सम्बोधन गर्न सामान्य आदरार्थीको प्रयोग गरिन्छ । तामाङ भाषाका सामान्य आदरार्थीको नामिकपदमा लिङ्गसङ्गति पाइन्छ; जस्तै :-

१०. (क) जा नी - जी  
ना. धा. भू.प्र.

Φ छोरो गयो । Ψ

(ख) जामे नी - जी  
ना. धा. भू.प्र.

Φ छोरी गई । Ψ

११. (क) ब्रबो चा - ला  
ना. धा. अ.भू.प्र.

Φ केटो खान्छ । Ψ

(ख) ब्रामो चा - ला  
ना. धा. अ.भू.प्र.

Φ केटी खान्छे । Ψ

तर यस भाषाका सामान्य आदरार्थी क्रियापदमा भने लिङ्गसङ्गति पाइँदैन । नेपाली भाषाको कुरा गर्नुपर्दा यस भाषाका सामान्य आदरार्थीमा पनि नामिकपद र क्रियापद दुवैमा लिङ्गसङ्गति पाइन्छ । यो नेपाली र तामाङ भाषाका सामान्य आदरार्थीको लिङ्गसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

### ४.४.२ उच्च आदरार्थीमा लिङ्गसङ्गति

उमेर, नाता सम्बन्ध तथा पदप्रतिष्ठाका दृष्टिले आफूभन्दा ठूला वा आफूसमानका अपरिचित व्यक्तिहरूलाई सम्बोधन गर्न उच्च आदरार्थीको प्रयोग गरिन्छ ।

तामाङ भाषाका सामान्य आदरार्थीमा भैं उच्च आदरार्थीमा पनि नामिकपदमा लिङ्गभेद पाइन्छ; जस्तै :-

१२. (क) ज्योज्यो ज्योन् - खा - जी  
ना. उ.आ.उप.स. धा. भू.प्र.

Φ दाजु वस्नुहुन्छ । Ψ

(ख) चाङ् ज्योन् - खा - जी  
ना. उ.आ.उप.स. धा. भू.प्र.

Φ भाउजू आउनुभयो । Ψ

१३. (क) आपा स्यु - ला  
ना. धा. अ.भू.प्र.

Φ बुबा वस्नुहुन्छ । Ψ

(ख) आमा स्यु - ला  
ना. धा. अ.भू.प्र.

Φ आमा वस्नुहुन्छ । Ψ

सामान्य आदरार्थीमा भैं यस भाषाका उच्च आदरार्थीको क्रियापदमा भने लिङ्गभेद पाइँदैन । नेपाली भाषाका उच्च आदरार्थीमा पनि नामपदमा मात्र लिङ्गभेद पाइन्छ, क्रियापदमा पाइँदैन ।

### ४.४.३ अतिउच्च आदरार्थीमा लिङ्गसङ्गति

समाजका प्रतिष्ठित व्यक्तिहरूलाई सम्बोधन गर्न अतिउच्च आदरार्थीको प्रयोग गरिन्छ । तामाङ भाषाका अतिउच्च आदरार्थीमा स्त्रीलिङ्गी व्यवस्था भएको पाइँदैन अर्थात् यस भाषाका अति उच्चमा पुलिङ्गी व्यवस्था मात्र भएको पाइन्छ, जस्तै :-

१४. (क) ताम्बा से - जी  
ना. धा. भू.प्र.

Φ विद्वान् जानुभयो । Ψ

(ख) गान्वा - से च्या - स्यू - जी  
ना. क.का. धा. अ.उ.आ.प्र. भू.प्र.

Φ बुजुकले हेर्नुभयो । Ψ

नेपाली भाषाको अतिउच्च आदरार्थीमा पनि लिङ्गभेद भएको पाइँदैन ।

#### ४.४.४ विशिष्ट आदरार्थीमा लिङ्गसङ्गति

समाजका सर्वोच्च स्थानमा रहेका मान्यजनहरू - औतारी लामा तथा प्रतिष्ठित व्यक्तिहरूलाई सम्बोधन गर्न विशिष्ट आदरार्थी शब्दको प्रयोग गरिन्छ ।

तामाङ भाषाका विशिष्ट आदरार्थीमा पनि नामपदमा लिङ्गभेद पाइन्छ, जस्तै:-

१५. (क) ग्ले - ला फेप् - नाङ् - जी  
ना. स.का. वि.आ.उ.स. धा. भू.प्र.

Φ महाराजाको सवारी भयो । Ψ

(ख) ग्ले - स्या - ला फेप् - नाङ् - जी  
ना. स्त्री.लि.प्र. स.का. वि.आ.उ.प.स. धा. भू.प्र.

Φ महारानीको सवारी भयो । Ψ

तर यस भाषाका विशिष्ट आदरार्थी नामपदसँग आउने क्रियापदमा लिङ्गभेद पाइँदैन । नेपाली भाषामा पनि विशिष्ट आदरार्थी नामिकपद र क्रियापदबीच लिङ्गसङ्गति भएको पाइँदैन ।

#### ४.५ विभिन्न लिङ्गमा नामपदको वचनसङ्गति

वाक्यमा नामको एक वा अनेक सङ्ख्याअनुसार सबै विकारी (नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रिया) पदमा देखिने प्रत्यय वा संरचनाको भेदलाई वचन भनिन्छ । (पोखरेल, २०५४ : ९६) । नेपालीमा भैँ तामाङ भाषामा पनि वचन दुई प्रकारका छन् -

(१) एकवचन

(२) बहुवचन

तामाङ भाषाका वाक्यात्मक संरचनामा नामिकपदमा वचनसङ्गति पाइन्छ, जस्तै:-

१६. (क) च्योन चि - ला  
ना. धा. अ.भू.प्र.

Φ भाइ वस्छ । Ψ

(ख) च्योन - कादे चि - ला  
ना. ब.व.प्र. धा. आ.भू.प्र.

Φभाइहरू वस्छन् । Ψ

यस भाषाका नामिकपदसँग आउने क्रियापदमा भने वचनसङ्गति पाइँदैन तर नेपाली भाषामा नामिकपद र क्रियापद दुवैमा वचनसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाबीच पाइने नामिकपदको व्यतिरेकी पक्ष हो ।

### ४.५.१ पुलिङ्गमा वचनसङ्गति

तामाङ भाषाका पुलिङ्गी नामिकपदमा वचनसङ्गति पाइन्छ, जस्तै:-

१७. (क) जा - क्रा - जी  
ना. धा. भू.प्र.

Φछोरो रोयो । Ψ

(ख) जा - कादे - क्रा - जी  
ना. ब.व.प्र. धा. भू.प्र.

Φछोराहरू रोए । Ψ

१८.(क) ब्राबो - नी - ला  
ना. ध. अ.भू.प्र.

Φकेटो जान्छ । Ψ

(ख) ब्राबो - कादे - नी - ला  
ना. ब.व.प्र. धा. अ.भू.प्र.

Φकेटाहरू जान्छन् । Ψ

तर पुलिङ्गी नामिकपदसँग आउने क्रियापदमा भने वचनसङ्गति पाइँदैन । नेपाली भाषामा चाहिँ पुलिङ्गी नाम र क्रियापद दुवैमा वचनसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका वचनसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।

नेपाली र तामाङ दुवै भाषाका पुलिङ्गी उच्च आदरार्थीका वाक्यहरूका संरचनामा भने समानता पाइन्छ, अर्थात् दुवै भाषाका पुलिङ्गी उच्च आदरार्थीमा नामिकपदमा वचनभेद पाइए पनि क्रियापदमा वचनभेद पाइँदैन; जस्तै :-

१९. (क) ज्याज्यो ज्योन् - खा - ला  
ना. उ.आ.उप.स. धा. अ.भू.प्र.

Φ दाजु आउनुहुन्छ । Ψ

(ख) ज्योज्यो - कादे ज्योन् - खा - ला  
ना. ब.व.प्र. उ.आ.उ.स. धा. अ.भू.प्र.

Φ दाजुहरू आउनुहुन्छ । Ψ

२०. (क) आगु - से सोल् - जी  
ना. क.का. धा. भू.प्र.

Φ काकाले खानुभयो । Ψ

(ख) आगु - कादे - से सोल् - जी  
ना. ब.व.प्र. क.का. धा. भू.प्र.

Φ काकाहरूले खानुभयो । Ψ

### ४.५.२ स्त्रीलिङ्गमा वचनसङ्गति

तामाङ भाषामा पुलिङ्गमा भैँ स्त्रीलिङ्गमा पनि नामिकपदमा वचनसङ्गति पाइन्छ;  
जस्तै :-

२१. (क) बुरिङ क्लाङ् - ला  
ना. धा. अ.भू.प्र.

Φ बहिनी खेल्छे । Ψ

(ख) बुरिङ - कादे क्लाङ् - ला  
ना. ब.व.प्र. धा. अ.भू.प्र.

Φ बहिनीहरू खेल्छन् । Ψ

२२. (क) जामे - से कान् चा - जी  
ना. क.का. कर्म धा. भू.प्र.

Φ छोरीले भात खाई । Ψ

(ख) जामे - कादे - से कान् चा - जी  
ना. ब.व.प्र. ऊ.का कर्म धा. भू.प्र.

Φ छोरीहरूले भात खाए । Ψ



यस भाषाका स्त्रीलिङ्गी नामिकपदसँग आउने अन्य पदमा भने वचनसङ्गति भएको पाइँदैन भने नेपाली भाषाका स्त्रीलिङ्गी नामिकपद र अन्यपदबीच वचनसङ्गति पाइन्छ। यी दुई भाषाका स्त्रीलिङ्गी वचनसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो।

यसैगरी स्त्रीलिङ्गी उच्चआदरार्थीमा भने नेपाली र तामाङ दुवै भाषाका नामिकपदमा वचनसङ्गति पाइन्छ तर उक्त पदसँग आउने अन्य पदहरूमा वचनसङ्गति पाइँदैन; जस्तै :-

२३. (क) नाना से - जी

ना. धा. भू.प्र.

Φदिदी वस्तुभयो। Ψ

(ख) नाना - कादे से - जी

ना. व.व.प्र. धा. भू.प्र.

Φदिदीहरू वस्तुभयो। Ψ

२४. (क) आडी ज्योन् - खा - ला

ना. उ.आ.उ.स. धा. अ.भू.प्र.

Φफूपु आउनुहुन्छ। Ψ

(ख) आडी - कादे ज्योन् - खा - ला

ना. व.व.प्र. उ.आ.उ.स. धा. अ.भू.प्र.

Φफूपुहरू आउनुहुन्छ। Ψ

#### ४.६ विभिन्न आदरार्थीमा नामपदको वचनसङ्गति

नेपाली भाषामा भैँ तामाङ भाषामा पनि आदरार्थीका विभिन्न तहहरू हुने कुराको जानकारी ४.४ मा नै भइसकेको छ।

#### ४.६.१ सामान्य आदरार्थीमा वचनसङ्गति

तामाङ भाषाका सामान्य आदरार्थीका नामिकपदमा वचनसङ्गति पाइन्छ, जस्तै:-

२५ (क) छाया खा - जी

ना. धा. भू.प्र.

Φनाति आयो। Ψ

(ख) छाया - कादे खा - जी

ना. व.व.प्र. धा. भू.प्र.

Φनातिहरू आए। Ψ

२६. (क) बुरिड खा - ला  
ना. धा. अ.भू.प्र.

Φ बहिनी आउंछे । Ψ

(ख) बुरिड - कादे खा - ला  
ना. व.व.प्र. धा. भू.प्र.

Φ बहिनीहरू आउंछन् । Ψ

यस भाषाका सामान्य आदरार्थीका नामपदसँग आउने क्रियापदमा भने वचनसङ्गति पाइँदैन तर नेपाली भाषामा सामान्य आदरार्थीका नामिकपद र क्रियापदबीच वचनसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका सामान्य आदरार्थी वचनभेदमा पाइने व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।

#### ४.६.२ उच्च आदरार्थीमा वचनसङ्गति

सामान्य आदरार्थीमा भैंं तामाड भाषाका उच्च आदरार्थीका नामिकपदमा पनि वचनभेद पाइन्छ; जस्तै :-

२७. (क) आस्याङ् से - जी  
ना. धा. भू.प्र.

Φ मामा जानुभयो । Ψ

(ख) आस्याङ् - कादे से - जी  
ना. व.व.प्र. धा. भू.प्र.

Φ मामाहरू जानुभयो । Ψ

२८. (क) केन् खा स्यु जी  
ना धा. उ.आ.प्र. भू.प्र.

Φ ससुरा आउनुभयो । Ψ

(ख) केन् - कादे खा - स्यु - जी  
ना. व.व.प्र. धा. उ.आ.प्र. भू.प्र.

Φ ससुराहरू आउनुभयो । Ψ

यस भाषाका उच्च आदरार्थीका नामिकपदसँग आउने क्रियापदमा वचनसङ्गति पाइँदैन भने नेपाली भाषामा पनि उच्च आदरार्थीका नामिक पद र क्रियापदबीच वचनसङ्गति पाइँदैन ।

### ४.६.३ अतिउच्च आदरार्थीमा वचनसङ्गति

तामाङ् भाषाका अन्य आदरार्थीमा भैं अतिउच्च आदरार्थीका नामिकपदमा पनि वचनसङ्गति पाइन्छ; जस्तै-

२९. (क) गान्वा - से च्या - स्यु - जी  
ना. क.का. धा. अ.उ.आ.प्र. भू.प्र.

Φ बुज्जुकले हेर्नुभयो । Ψ

(ख) गान्वा - कादे - से च्या - स्यु - जी  
ना. ब.व.व. क.का. धा. अ.उ.आ.प्र. भू.प्र.

Φ बुज्जुकहरूले हेर्नुभयो । Ψ

३०. (क) ताम्बा कान सोल् - ला - स्यु - ला  
ना. कर्म वा.ना. धा. प्र. अ.उ.आ.प्र. अ.भू.प्र.

Φ विद्वान् खाना खानुहुन्छ । Ψ

(ख) ताम्बा - कादे कान सोल्- ला - स्यु- ला  
ना. ब.व.प्र. कर्म वा.ना. धा. प्र. अ.उ.आ.प्र. अ.भू.प्र.

Φ विद्वान्हरू खाना खानुहुन्छ । Ψ

यस भाषाका अतिउच्च आदरार्थी क्रियापदमा वचनसङ्गति पाइँदैन भने नेपाली भाषामा पनि अतिउच्च आदरार्थीका नामिकपद र क्रियापदबीच वचनसङ्गति पाइँदैन ।

(टिप्पणी : तामाङ् र नेपाली दुवै भाषाका उच्च र अतिउच्च आदरार्थी क्रियापदमा समानता पाइन्छ ।)

### ४.६.४ विशिष्ट आदरार्थीमा वचनसङ्गति

अन्य आदरार्थीमा भैं तामाङ् भाषाका विशिष्ट आदरार्थीमा पनि नामिकपदमा वचनभेद पाइन्छ; जस्तै :-

३१ (क) रेम्बोछेँ बोम्बो - ला फेप् - स्यु - ला  
स.वा.ना. क.का. वि. आ.उ.स. धा. अ.भू.प्र.

Φ भाँक्री महोदयको सवारी हुन्छ । Ψ

(ख) रेम्बोछेँ बोम्बो - कादे - ला फेप् - स्यु - ला  
स.वा.ना. ब.व.प्र. क.का. वि.आ.प.स. धा. अ.भू.प्र.

Φ भाँक्री महोदयहरूको सवारी हुन्छ । Ψ

२ (क) रेम्बोछे लामा दान् - स्यु - जी  
स.वा.ना धा. वि.आ.उ.स. भू.प्र.

Φ लामा महोदय विराजमान भइबक्स्यो । Ψ

(ख) रेम्बोछे लामा - कादे दान् - स्यु - जी  
स.वा.ना ब.व.प्र. धा. वि.आ.उ.स. भू.प्र.

Φ लामा महोदयहरू विराजमान भइबक्स्यो । Ψ

अन्य क्रियापदमा भैँ यस भाषाका विशिष्ट आदरार्थीको क्रियाकलापमा पनि वचनसङ्गति पाइँदैन भने नेपाली भाषामा पनि विशिष्ट आदरार्थीको नामिकपद र क्रियापदबीच वचनसङ्गति भएको पाइँदैन ।

## ४.७ विभिन्न लिङ्गमा नामपदको आदरसङ्गति

### ४.७.१ पुलिङ्गमा आदरसङ्गति

तामाङ भाषाका पुलिङ्गी नामिकपद र क्रियापदबीच मेल हुँदा नामिकपदमा आरका चारवटा तह देखिन्छन् भने क्रियापदमा आदरका तीनवटा मात्र तह देखिन्छन्; जस्तै-

#### ३३ (क) सामान्य आदरार्थी

जा खा - जी  
ना. धा. भू.प्र.

Φ छोरो आयो । Ψ

#### (ख) उच्च आदरार्थी

ज्योज्यो ज्योन् - खा - जी  
ना. उ.आ.उ.स. धा. भू.प्र.

Φ दाजु आउनुभयो । Ψ

#### (ग) अतिउच्च आदरार्थी

ताम्बा ज्योन् - खा - जी  
ना. अ.उ.आ.उ.स. धा. भू.प्र.

Φ विद्वान् आउनुभयो । Ψ

(घ) विशिष्ट आदरार्थी

रेम्बोर्छे बोम्बो - ला फेप् - स्यु - जी  
स.वा.ना. स.का. वि.आ.उ.स. धा. भू.प्र.

Φभाँक्री महोदयको सवारी भयो । Ψ

तामाङ भाषामा भैं नेपालीमा पनि पुलिङ्गी नामिकपदमा चारवटा र क्रियापदमा तीनवटा आदरको तह पाइन्छ ।

४.७.२ स्त्रीलिङ्गमा आदरासङ्गति

तामाङ भाषाका स्त्रीलिङ्गी नामिकपद र क्रियापदबीच मेल हुँदा आदरका तीनवटा तह देखिन्छन् भने यस भाषाका स्त्रीलिङ्गी नामिकपदको उच्च आदरार्थी व्यवस्था नभएको कुरा ४.४.३ मा नै उल्लेख भइसकेको छ; जस्तै :-

३४(क) सामान्य आदरार्थी

बुरिङ ची - जी  
ना. धा. भू.प्र.

Φबहिनी बसिन् । Ψ

(ख) उच्च आदरार्थी

आमा स्यु - जी  
ना. धा. भू.प्र.

Φआमा वस्तुभयो । Ψ

(ग) विशिष्ट आदरार्थी

ग्ले - स्या दान् - स्यु - जी  
ना. स्त्री.प्र. वि.आ.उप.स. धा. भू.प्र.

Φमहारानी विराजमान भइबक्स्यो । Ψ

नेपाली भाषामा पनि तामाङ भाषामा भैं स्त्रीलिङ्गी नामिकपदमा अतिउच्च आदरार्थीको व्यवस्था भएको पाइँदैन ।

## ४.८ विभिन्न वचनमा नामपदको आदरसङ्गति

### ४.८.१ एकवचनमा आदरसङ्गति

तामाङ भाषाका नामिकपद र अन्यपदबीच सङ्गति हुँदा नामिकपदका एकवचनमा आदरको चारवटा तह देखिन्छन्; जस्तै:-

#### ३५ (क) सामान्य आदरार्थी

च्योन - से च्या - जी  
ना. क.का. धा. भू.प्र.  
Φ भाइले हेच्यो । Ψ

#### (ख) उच्च आदरार्थी

ज्योज्यो - से च्या - स्यु - जी  
ना. क.का. धा. अ.उ.आ.प्र. भू.प्र.  
Φ दाजुले हेर्नुभयो । Ψ

#### (ग) अतिउच्च आदरार्थी

गान्वा - से च्या- स्यु - जी  
ना. क.का. धा. अ.उ.आ.प्र. भू.प्र.  
Φ बुजुकले हेर्नुभयो । Ψ

#### (घ) विशिष्ट आदरार्थी

ग्ले - ग्याम् फेप् - च्या - स्यु - जी  
ना. अपा.का. वि.आ.उ.स धा. वि.आ.प. भू.प्र.  
Φ महाराजबाट नजर गरिबक्स्यो । Ψ

यस भाषाका एकवचन क्रियापदमा भने आदरका तीनवटा मात्र तह पाइन्छन् । नेपाली भाषामा पनि एकवचनका नामिकपदमा चारवटा र क्रियपदमा तीनवटा मात्र आदरको तह भेटिन्छ ।

### ४.८.२ बहुवचनमा आदरसङ्गति

तामाङ भाषाका बहुवचनमा पनि एकवचनमा भन्ने नामिकपदमा आदरका चारैवटा तह देखिन्छन्; जस्तै:-

### ३६(क)सामान्य आदरार्थी

बुरिड - कादे - से चा - जी  
ना. ब.व.प्र. क.का.धा. भू.प्र.  
Φ बहिनीहरूले खाए । Ψ

### (ख) उच्च आदरार्थी

नाना - कादे - से सोल् - जी  
ना. ब.व.प्र. क.का. धा. भू.प्र.  
Φ दिदीहरूले खानुभयो । Ψ

### (ग) अतिउच्च आदरार्थी

ताम्बा - कादे - से सोल् - जी  
ना . ब.व.प्र. क.का. धा. भू.प्र.  
Φ विद्वान्हरूले खानुभयो । Ψ

### (घ) विशिष्ट आदरार्थी

ग्लेनी - कादे - ग्याम् सोल् - ला - स्यु - जी  
ना ब.व.प्र. अपा.का. धा. प्र. वि.आ.प्र. भू.प्र.  
Φ मौसुफहरूबाट ज्युनार गरिबक्स्यो । Ψ

तर यस भाषाका बहुवचनका क्रियापदमा तीनवटा मात्र आदरको तह भेटिन्छ भने नेपालीमा पनि तामाडमा भैँ बहुवचन नामिकपदमा चारवटा र क्रियापदमा तीनवटा मात्र आदरको तह रहेको पाइन्छ ।

### ४.६ सारांश

कुनै वस्तु, स्थान र भावलाई बुझाउने शब्दलाई नाम भनिन्छ । तामाड भाषामा नेपालीमा भैँ नामका विभिन्न प्रकारहरू पाइन्छन् भने यस भाषामा स्वतन्त्र र व्युत्पन्न गरी दुई तरिकाले नाम शब्दको निर्माण भएको पाइन्छ ।

नेपालीमा भैँ तामाड भाषामा पनि पुलिङ्ग र स्त्रीलिङ्ग गरी दुईप्रकारको लिङ्ग व्यवस्था पाइन्छ भने वचन व्यवस्था पनि एकवचन र बहुवचन गरी दुई प्रकारको नै पाइन्छ ।

तामाड भाषाका एकवचन र बहुवचन दुवैका नामिकपदमा मात्र लिङ्गसङ्गति पाइन्छ भने नेपाली भाषाका दुवै वचनको नामिकपद र त्यससँग आउने अन्यपदमा लिङ्गभेद वा सङ्गति पाइन्छ र यो यी दुई भाषाका वचनमा पाइने लिङ्गसङ्गतिको व्यतिरेकी पक्ष हो ।

नेपालीमा भैं तामाङ भाषामा पनि आदरार्थी व्यवस्था पाइन्छ । यस भाषामा आदरका चारवटा तह पाइन्छ, भने नेपाली भाषामा आदरका पाँचवटा तह पाइन्छ ।

नेपाली भाषामा निम्न र मध्यम छुट्टाछुट्टै आदरार्थी जनाउने 'तँ' र 'तिमी' को सट्टा तामाङ भाषामा एउटै अर्थ जनाउने 'ए' अथवा 'आइ' सामान्य आदरार्थी शब्दको प्रयोग गरिन्छ ।

तामाङ भाषामा सामान्य, उच्च र विशिष्ट आदरार्थीमा लिङ्गव्यवस्था पाइन्छ, भने अतिउच्च आदरार्थीमा लिङ्गव्यवस्था पाइँदैन । अर्थात् यस भाषाका अतिउच्च आदरार्थीमा स्त्रीलिङ्गी व्यवस्था भएको पाइँदैन । यसैगरी यस भाषाका अतिउच्च बाहेक सबै आदरार्थीको नामिकपदमा लिङ्गभेद पाइए पनि क्रियापदमा लिङ्गभेद पाइँदैन भने नेपाली भाषामा चाहिँ अन्य आदरार्थीमा नामिकपद र क्रियापदबीच मेल नभए पनि सामान्य आदरार्थीमा भने मेल वा सङ्गति भएको देखिन्छ । यो यी दुई भाषाका लिङ्गमा पाइने आदरार्थी सङ्गतिको व्यतिरेकी पक्ष हो ।

तामाङ भाषाका वाक्यात्मक संरचनामा नामिकपदमा मात्र वचनसङ्गति पाइन्छ, भने नेपाली भाषामा नामिकपद र क्रियापद दुवैमा वचनसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका वाक्यात्मक संरचनामा पाइने वचन व्यवस्थाको व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।

तामाङ भाषाका सबै पुलिङ्गी नामपदमा वचनसङ्गति पाइन्छ, भने त्यो पदसँग आउने अन्य पदमा वचनसङ्गति भएको पाइँदैन । तर नेपाली भाषामा भने नाम र अन्य सबै पदमा वचनसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषामा पाइने पुलिङ्गी वचनसङ्गतिको व्यतिरेकी पक्ष हो । तामाङ भाषामा सबै पुलिङ्गी नामपदमा वचनसङ्गति पाइन्छ, भने त्यो पदसँग आउने अन्य पदमा वचनसङ्गति भएको पाइँदैन तर नेपाली भाषामा भने नाम र अन्य सबै पदमा वचनसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषामा पाइने पुलिङ्गी वचनसङ्गतिको व्यतिरेकी पक्ष हो ।

पुलिङ्गीमा भैं तामाङ भाषाको स्त्रीलिङ्गी नामपदमा वचनभेद पाइए पनि क्रियापदमा त्यस्तो भेद पाइँदैन । नेपाली भाषामा भने सबै पदमा वचनभेद वा सङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका स्त्रीलिङ्गी वचनसङ्गतिमा पाइने भिन्नता हो ।

तामाङ भाषाका सामान्य आदरार्थीको नामिक पदमा वचनभेद पाइए पनि क्रियापदमा त्यस्तो भेद पाइँदैन भने नेपाली भाषामा चाहिँ दुवै पदमा वचनसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका सामान्य आदरार्थीमा पाइने वचनसङ्गतिको व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका उच्च आदरार्थी नामिक पदमा वचनभेद पाइन्छ, तर क्रियापदमा वचनभेद पाइँदैन । उच्च र अतिउच्च दुवै आदरार्थीमा नामिक पद र क्रियापदबीचमा वचनसङ्गति भएको पाइँदैन ।



तामाङ भाषाका पुलिङ्गी नामिकपद र क्रियापदबीचको मेलमा आदारका तीनवटा तह देखिन्छ भने नेपाली भाषामा चारवटा आदारको तह देखिन्छ । यो यी दुई भाषाका पुलिङ्गी आदरार्थीको सङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका स्त्रीलिङ्गी नामिकपद र क्रियापदका मेलमा आदरार्थीका तीनवटा तह देखिन्छन् भने यी दुवै भाषाका अतिउच्च आदरार्थीमा स्त्रीलिङ्गी व्यवस्था भएको पाइँदैन ।

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका एकवचन नामिकपद र अन्यपदसँगको सङ्गतिमा नामिकपदमा चारवटा आदरार्थीको तह देखिन्छ भने क्रियापदमा आदारको तीनवटा मात्र तह देखिन्छ ।

दुवै भाषाका बहुवचनमा पनि एकवचनमा भन्ने नामिक पदमा चारवटा आदरको तह देखिन्छ भने क्रियापदमा तीनवटा मात्र देखिन्छ ।

## अध्याय पाँच

### लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरमा सर्वनामको सङ्गति

#### ५. पृष्ठभूमि

यस अध्यायमा सर्वनामको परिचय, बनोट र लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरसँग सर्वनामको सङ्गतिको बारेमा नेपाली र तामाङ भाषाबीच व्यतिरेकी अध्ययन गरिएको छ ।

#### ५.१. सर्वनाम

परम्परित व्याकरणअनुसार सर्वनाम नामपदको सट्टामा आउने पद हो तर संरचनात्मक दृष्टिले हेर्दा यो पूरै वाक्यको सट्टामा पनि आउँछ । अर्थात् सर्वनाम नाम वा मूल वाक्यको सट्टामा आउने पद हो । नेपाली भाषामा भैँ तामाङ भाषामा पनि विभिन्न प्रकारका सर्वनामहरू रहेका छन् -

- क) पुरुषवाचक सर्वनाम
- ख) समावेशी र असमावेशी सर्वनाम
- ग) आत्मवाचक सर्वनाम
- घ) दर्शकवाचक सर्वनाम
- ङ) दिशावाचक सर्वनाम
- च) आदरार्थी सर्वनाम
- छ) प्रश्नवाचक सर्वनाम
- ज) अनिश्चयवाचक सर्वनाम
- झ) निश्चयवाचक सर्वनाम
- ञ) पारस्परिक सर्वनाम

तर नेपाली भाषामा समावेशी र असमावेशी सर्वनाम र दिशाबोधक सर्वनाम पाइँदैन । यो यी दुई भाषाको सर्वनाममा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हुन् ।

## ५.२ सर्वनामको बनोट

नेपाली भाषामा भैं तामाड भाषामा पनि स्वतन्त्र र व्युत्पन्न गरी सर्वनाम दुई प्रकारका छन् ।

### ५.२.१ स्वतन्त्र सर्वनाम

प्रथमपुरुषवाचक सर्वनाम 'डा'  $\Phi\text{म}\Psi$ , 'याड्'  $\Phi\text{हामी}\Psi$ , द्वितीय पुरुषवाचक सर्वनाम 'ए'/'आई'  $\Phi\text{तँ/तिमी}\Psi$ , 'राड्'  $\Phi\text{तपाईं}\Psi$ , तृतीय पुरुषवाचक सर्वनाम 'थे',  $\Phi\text{ऊ}\Psi$ , 'चु'  $\Phi\text{यो}\Psi$  आदि सर्वनामहरू तामाड भाषामा पाइने स्वतन्त्र सर्वनामहरू हुन् ।

### ५.२.२ न्युत्पन्न सर्वनाम

स्वतन्त्र सर्वनाममा प्रत्यय लागेर पुनःनिर्मित सर्वनामलाई व्युत्पन्न सर्वनाम भनिन्छ । यस्ता सर्वनामहरू पुरुषवाचक, दर्शकवाचक, अनिश्चयवाचक, निश्चयवाचक आदि हुन्छन् । यिनीहरूको बनोटप्रक्रियालाई निम्न तरिकाबाट देखाउन सकिन्छ :-

#### १. प्रथम पुरुषवाचक सर्वनाम

सर्व	ब.व.प्र.	ब.व.प्र.	व्युत्पन्न शब्द	अर्थ
डा	$\Phi\text{म}\Psi$ नी	$\Psi$ -	डानी	$\Phi\text{हामी}\Psi$
डा	$\Phi\text{म}\Psi$ नी	गादे	डानीगादे	$\Phi\text{हामीहरू}\Psi$

प्रथमपुरुषवाचक सर्वनाम समावेशी र असमावेशी गरी दुई प्रकारका हुन्छन् । कथनमा वक्ता र स्रोता दुवै समावेश हुने सर्वनामलाई समावेशी सर्वनाम भनिन्छ भने कथनमा वक्ताले स्रोतालाई समावेश नगर्ने सर्वनामलाई असमावेशी सर्वनाम भनिन्छ ; जस्तै :-

याड्  $\Phi\text{हामी}\Psi$  (समावेशी सर्वनाम)

डानी  $\Phi\text{हामी}\Psi$  (असमावेशी सर्वनाम)

माथिको उदाहरणबाट के बुझ्न सकिन्छ भने स्वतन्त्र रूपमा आएको सर्वनाम समावेशी सर्वनाम हो भने व्युत्पन्न सर्वनाम असमावेशी सर्वनाम हो । यस्तै अन्य व्युत्पादित असमावेशी सर्वनामहरू हुन् -

सर्व	ब.व.प्र.	ब.व.प्र.	प्र.	व्युत्पन्न शब्द	अर्थ
डा	$\Phi\text{म}\Psi$ नी	-	ला	डानीला	$\Phi\text{हाम्रो}\Psi$

## २) द्वितीय पुरुषवाचक सर्वनाम

सर्व	व.व.प्र.	व.व.प्र.	व्युत्पन्न शब्द	अर्थ
आइ	ऋतिमीΨ नी	-	आइनी	ऋतिमीहरूΨ
आइ	ऋतिमीΨ नी	कादे	आइनी गादे	ऋतिमीहरूΨ
राइ	ऋतपाईΨ नी	-	राइनी	ऋतपाईहरू Ψ
राइ	ऋतपाईΨ नी	कादे	राइनी कादे	ऋतपाईहरू Ψ

## ३) तृतीय पुरुषवाचक सर्वनाम

सर्व	व.व.प्र.	व.व.प्र.	व्युत्पन्न शब्द	अर्थ
थे	ऋनीΨ नी	-	थेनी	ऋनीहरू Ψ
थे	ऋनीΨ नी	कादे	थेनी कादे	ऋनीहरू Ψ
चु.	ऋयोΨ नी	-	चुनी	ऋयिनीहरू Ψ
चु.	ऋयोΨ नी	कादे	चुनीकादे	ऋयिनीहरू Ψ

तामाङ भाषामा तृतीयपुरुषवाची सर्वनाम 'त्यो' बुझाउने 'होजा', 'माजा', 'केजा' आदि दिशाबोधक सर्वनामको रूपमा प्रयोग हुन्छन् । यिनीहरूको व्युत्पादन निम्न तरिकाबाट भएको पाइन्छ, जस्तै :-

क)	हो	-	जा	Ψ	होजा
	दू.वा. उ.स.		धा.	Ψ	त्यो
ख)	के		जा	Ψ	केजा
	सु.दू.वा.उ.स.		धा.	Ψ	त्यो
ग)	के	-	जा	Ψ	केजा
	सु.दू.वा.उ.स.		धा.	Ψ	त्यो

नेपाली भाषामा विविध दिशा बुझाउनको लागि एउटै मात्र सर्वनाम 'त्यो' को प्रयोग गरिन्छ भने तामाङ भाषामा छुट्टाछुट्टै दिशाबोधक सर्वनामको प्रयोग गरिन्छ । यो नै दिशाबोधक सर्वनाममा पाइने यी दुई भाषाको व्यतिरेकी पक्ष हुन् । तामाङ भाषामा बहुवचन जनाउने प्रत्यय 'नी' र 'गादे' को प्रयोग एकैसाथ गरिन्छ भने नेपाली भाषामा एउटा मात्रै प्रत्यय 'हरू' को प्रयोग एकैसाथ गरिन्छ ।

(टिप्पणी : 'केजा'ले केही परको भन्ने बुझाउँछ भने 'क:जा' ले निकै पर वा टाढाको भन्ने बुझाउँछ ।)

### ५.३ विभिन्न वचनमा सर्वनामको लिङ्गसङ्गति

#### ५.३.१ एकवचनमा लिङ्गसङ्गति

तामाङ भाषाको सर्वनाममा लिङ्गभेद पाइँदैन; जस्तै :

- १) क) चु चा -ला  
सर्वना. धा अ.भू.प्र.

Φ त्यो खान्छ । Ψ

- (ख) चु चा - ला  
सर्वना. धा. अ.भू.प्र.

Φ यिनी खान्छिन् । Ψ

- २.(क) थे पाप् - ची/जी  
सर्वना. धा. भू.प्र.

Φ उनी लड्यो । Ψ

- (ख) थे पाप् - जी  
सर्वना. धा. भू.प्र.

Φ उनी लडिन् । Ψ

तर नेपाली भाषका मानवीय एकवचन सार्वनामिक पदमा लिङ्गसङ्गति भएको पाइन्छ । यो नै नेपाली र तामाङ भाषाबीच सार्वनामिक एकवचनमा पाइने लिङ्गसङ्गतिको व्यतिरेककी पक्ष हुन् ।

#### ५.३.२ बहुवचनमा लिङ्गसङ्गति

नेपाली र तामाङ दुवै भाषाका सर्वनामको बहुवचनमा लिङ्गभेद पाइँदैन; जस्तै :-

३४. (क) थे - नी - गादे खा - जी  
सर्वना. ब.व.प्र. ब.व.प्र. धा. भू.प्र.

Φ उनीहरू आए । Ψ (स्त्री पुरुष दुवै)

- (ख) होजारी - कादे खा - स्यु - जी  
सर्वना. ब.व.प्र. धा. उ.आ.प्र. भू.प्र.

Φ वहाँहरू आउनुभयो । Ψ (स्त्री पुरुष दुवै )

## ५.४ विभिन्न पुरुषमा सर्वनामको लिङ्गसङ्गति

### ५.४.१ प्रथम पुरुषमा लिङ्गसङ्गति

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका प्रथमपुरुष सर्वनाममा लिङ्गभेद पाइँदैन, जस्तै :-

(क) डा            चा    -    ला  
सर्वना.            धा.            अ.भू.प्र.

Φम खान्छु । Ψ

(ख) डा    -    नी            चा -    ला  
सर्वना.            ब.व.प्र.    धा.            अ.भू.प्र.

Φहामी खान्छौं । Ψ

### ५.४.२ द्वितीयपुरुषमा लिङ्गसङ्गति

तामाङ भाषाका द्वितीयपुरुष सर्वनाममा लिङ्गभेद पाइँदैन ।

(क) आइ/ए    ची    -    ला  
सर्वना.    धा.            अ.भू.प्र.

Φतँ बस्छस् । Ψ

(ख) आए/ए    ची    -    ला  
सर्वना.    धा.            अ.भू.प्र.

Φतँ बस्छेस् । Ψ

(क) आइ/ए            ची -    ला  
सर्वना.            धा.            अ.भू.प्र.

Φतिमी बस्छौं । Ψ

(ख) आइ/ए            ची -    ला  
सर्वना.            धा.            अ.भू.प्र.

Φतिमी बस्छ्यौं । Ψ

नेपाली भाषामा पनि द्वितीयपुरुष सर्वनाममा लिङ्गभेद पाइँदैन तर उक्त सर्वनामले लिने क्रियापदमा भने लिङ्गभेद पाइन्छ । यो यी दुई भाषामा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

### ५.४.३ तृतीयपुरुषमा लिङ्गसङ्गति

अन्य पुरुषमा भैँ तामाङ भाषाको तृतीयपुरुष सर्वनाममा पनि लिङ्गभेद पाइँदैन;  
जस्तै-

७. (क) थे नी - जी  
सर्वना. धा. भू.प्र.  
Φ ऊ गयो । Ψ

(तामाङ भाषामा 'तँ' र 'तिमी' बुझाउन दुईवटा सर्वनाम 'ए' र 'आइ' प्रयोग गरिए पनि तिनीहरूले दिने अर्थ भने एउटै हुन्छ ।)

(ख) थे नी - जी  
सर्वना. धा. भू.प्र.  
Φ उनी गइन् । Ψ

८. (क) चु खा - जी  
सर्वना. धा. भू.प्र.  
Φ त्यो खेल्छ । Ψ

(ख) चु खा - जी  
सर्वना. धा. भू.प्र.  
Φ यिनी आइन् । Ψ

९. (क) होजा क्लाङ् - ला  
सर्वना. धा. अ.भू.प्र.  
Φ त्यो खेल्छ । Ψ

(ख) होजा क्लाङ्- ला  
सर्वना. धा. अ.भू.प्र.  
Φ तिनी खेल्छन् । Ψ

तर नेपाली भाषामा भने तृतीयपुरुष सर्वनामपद र क्रियापद दुवैमा लिङ्गभेद पाइन्छ । यो नेपाली र तामाङ भाषाका तृतीयपुरुष सर्वनामको लिङ्गसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

## ५.५ विभिन्न आदरमा सर्वनामको लिङ्गसङ्गति

नेपाली र तामाङ दुवै भाषाको आदरार्थी सर्वनाममा लिङ्गभेद पाइँदैन, जस्तै:-

१०. (क) राङ् ज्योन् खा - जी  
सर्वना. उ.आ.स. धा भू.प्र.  
Φ तपाईं आउनुभयो । Ψ (स्त्री र पुरुष दुवै)
- (ख) राङ्नी स्यु - जी  
सर्वना. धा. भू.प्र.  
Φ हजुर बस्नुभयो । Ψ (स्त्री पुरुष दुवै)
- (ग) ग्लेनी दान् - स्यु - जी  
सर्वना. वि.आ.उ.स. धा. भू.प्र.  
Φ मौसुफ विराजमान भइबक्स्यो । Ψ

## ५.६ विभिन्न लिङ्गमा सर्वनामको वचनसङ्गति

तामाङ भाषाका सर्वनाममा लिङ्गभेद नपाइने कुराको चर्चा ५.३.१ मा नै गरिसकिएको छ । यद्यपि ती सर्वनामहरू पुलिङ्ग र स्त्रीलिङ्ग दुवैका लागि प्रयोग हुने हुनाले त्यसैका आधारमा यहाँ छुट्टाछुट्टै चर्चा गरिन्छ ।

### ५.६.१ पुलिङ्गमा वचनसङ्गति

तामाङ भाषाका पुलिङ्गी सार्वनामिकपदमा वचनसङ्गति पाइन्छ, जस्तै:-

११. (क) आई बिऊ  
सव.ना. क्रि.  
Φ तँ भन् । Ψ
- (ख) आई - कादे बिऊ  
सर्वना. ब.व.प्र. क्रि.  
Φ तिमीहरू भन । Ψ
१२. (क) चु - क्लाङ् - ला  
सर्वना. धा. अ.भू.प्र.  
Φ यो खेल्छ । Ψ
- (ख) चु - गादे क्लाङ् - ला  
सर्वना. ब.व.प्र. धा. अ.भू.प्र.  
Φ यिनीहरू खेल्छन् । Ψ



१३. (क) थे - से कान चा - जी  
सर्वना. क.का. कर्म प. धा. भू. प्र.

Φ उसले भात खायो । Ψ

(ख) थे - कादे - से कान चा - जी  
सर्वना. ब.व.प्र. क.का. कर्म प. धा. भू. प्र.

Φ उनीहरूले भात खाए । Ψ

१४. (क) होजा नी - ला  
सर्वना. धा. अ.भू.प्र.

Φ त्यो जान्छ । Ψ

(ख) होजा - कादे नी - ला  
सर्वना. ब.व.प्र. धा. अ.भू.प्र.

Φ तिनीहरू जान्छन् । Ψ

तर यस भाषाका सर्वनामले लिने क्रियापदमा वचनभेद पाइँदैन भने नेपाली भाषामा पुलिङ्गी सर्वनाम र क्रियापद दुवैमा वचनसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका पुलिङ्गी सर्वनाममा पाइने वचनसङ्गतिको व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।

दुवै भाषाका आदरार्थी सर्वनाममा समानता पाइन्छ; जस्तै :-

१५. (क) राड से - जी  
सर्वना. धा. भू. प्र.

Φ तपाईं जानुभयो । Ψ

(ख) राड - नी - कादे से - जी  
सर्वना. ब.व.प्र. ब.व.प्र. धा. भू. प्र.

Φ तपाईंहरू जानुभयो । Ψ

१६. (क) राड्नी से - जी  
सर्वना. धा. भू. प्र.

Φ हजुर जानुभयो । Ψ

(ख) राड्नी - कादे से - जी  
सर्वना. ब.व.प्र. धा. भू. प्र.

Φ हजुरहरू जानुभयो । Ψ

## ५.६.२ स्त्रीलिङ्गमा वचनसङ्गति

पुलिङ्गीमा भैं तामाङ भाषाका स्त्रीलिङ्गी सर्वनाममा पनि वचनभेद पाइन्छ; जस्तै :-

१७. (क) आई चा - ला  
सर्वना. धा. अ.भू.प्र.

Φतिमी खान्छ्यौ । Ψ

(ख) आई - कादे चा - ला  
सर्वना. ब.व.प्र. धा. - अ.भू.प्र.

Φतिमीहरू खान्छौ । Ψ

१८. (क) थे ची - ला - ताला  
सर्वना. धा. अ.भू.प्र. सं.भ.का.प्र.

उनी बस्लन् ।

(ख) थे - कादे ची - ला - ताला  
सर्वना. ब.व.प्र. धा. अ.भू.प्र. सं.भ.का.प्र.

Φउनीहरू बस्लान् । Ψ

तर यस भाषाका स्त्रीलिङ्गी सर्वनामले लिने क्रियापदमा भने वचनभेद पाइँदैन । नेपाली भाषामा भने स्त्रीलिङ्गी सर्वनाम र क्रियापद दुवैमा वचनसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका स्त्रीलिङ्गी सर्वनामको वचनसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।

## ५.७ विभिन्न पुरुषमा सर्वनामको वचनसङ्गति

### ५.७.१ प्रथमपुरुषमा वचनसङ्गति

तामाङ भाषाका प्रथमपुरुष सर्वनाममा वचनभेद देखिन्छ; जस्तै :-

१९. (क) डा नी- जी  
सर्वना. धा. भू.प्र.

Φम गएँ । Ψ

(ख) डा - नी नी - जी  
सर्वना. ब.व.प्र. धा. भू.प्र.

Φहामी गर्यौँ । Ψ

(ग) डा - नी - गादे नी - जी  
सर्वना. ब.व.प्र. ब.व.प्र. धा. भू.प्र.

Φहामीहरू गयौं । Ψ

यस भाषाका प्रथमपुरुष सर्वनामसँग आउने क्रियापदमा भने वचनभेद देखिँदैन तर नेपाली भाषामा भने प्रथमपुरुष सर्वनाम र क्रियापदमा वचनसङ्गति भएको पाइन्छ । यो नेपाली र तामाङ भाषाका प्रथमपुरुष सर्वनामको वचनसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

### ५.७.२ द्वितीयपुरुषमा वचनसङ्गति

प्रथमपुरुषमा भैं तामाङ भाषाका द्वितीयपुरुषका सर्वनाममा पनि वचनभेद पाइन्छ; जस्तै :-

२०. (क) आइ - से चा - जी  
सर्वना. क.का. धा. भू.प्र.

Φतिमीले खायौ । Ψ

(ख) आइ - कादे - से चा - जी  
सर्वना. ब.व.प्र. ब.व.प्र. धा. भू.प्र.

Φतिमीहरूले खायौ । Ψ

२१. (क) राङ् सोल् - ला  
सर्वना. धा. अ.भू.प्र.

Φतपाईं खानुहुन्छ । Ψ

(ख) राङ् - नी - कादे सोल् - ला  
सर्वना. ब.व.प्र. ब.व.प्र. धा. अ.भू.प्र.

Φतपाईंहरू खानुहुन्छ । Ψ

यस भाषाका द्वितीयपुरुष सर्वनामले लिने क्रियापदमा पनि वचनभेद पाइँदैन भने नेपाली भाषामा पनि सर्वनाममा वचनभेद देखिए तापनि क्रियापदमा वचनभेद देखिँदैन ।

### ५.७.३ तृतीयपुरुषमा वचनसङ्गति

अन्य पुरुषमा भैं तामाङ भाषाका तृतीयपुरुष सर्वनाममा पनि वचनभेद पाइन्छ; जस्तै :-

२२. (क) थे - नी - ला  
सर्वना. धा. अ.भू.प्र  
Φ ऊ जान्छु । Ψ
- (ख) थे - नी - कादे - नी - ला  
सर्वना. ब.व.प्र. ब.व.प्र. धा. अ.भू.प्र  
Φ उनीहरू जान्छन् । Ψ
- २३ (क) चु - नी - कादे - खा - जी  
सर्वना. ब.व.प्र. ब.व.प्र. धा. अ.भू.प्र  
Φ यिनीहरू आए । Ψ
२४. (क) होजा - डेत् - जी  
सर्वना. धा. भू.प्र  
Φ त्यो हाँस्यो । Ψ
- (ख) होजा - कादे - डेत् - जी  
सर्वना. ब.व.प्र. धा. भू.प्र  
Φ तिनीहरू हाँसे । Ψ

यस भाषाका तृतीयपुरुष सर्वनामसँग आउने क्रियापदमा भने वचनभेद पाइँदैन तर नेपाली भाषामा सर्वनाम र क्रियापदबीच वचनसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका तृतीयपुरुष सर्वनाममा पाइने वचनसङ्गतिको व्यतिरेकी पक्ष हो ।

## ५.८ विभिन्न आदरमा सर्वनामको वचनसङ्गति

### ५.८.१ सामान्य आदरार्थीमा वचनसङ्गति

तामाङ भाषामा सामान्य आदरार्थीका सर्वनाममा वचनभेद पाइन्छ; जस्तै:-

२५. (क) आइ - से - चा - जी  
सर्वना. क.का. धा. भू.प्र.  
Φ तिमीले खायौ । Ψ
- (ख) आई - कादे - से - चा - जी  
सर्वना. ब.व.प्र. क.का. धा. भू.प्र.  
Φ तिमीहरूले खायौ । Ψ

२६. (क) आइ ची - ला  
 सर्वना. धा. अ.भू.प्र  
 $\Phi$ तिमी बस्छौ ।  $\Psi$

(ख) आइ - नी - कादे ची - ला  
 सर्वना. ब.व.प्र. ब.व.प्र. धा. अ.भू.प्र  
 $\Phi$ तिमीहरू बस्छौ ।  $\Psi$

तर यस भाषाका सामान्य आदरार्थीका सर्वनाममा आउने क्रियापदमा भने वचनभेद पाइँदैन । नेपाली भाषामा पनि तामाङ भाषामा भैँ सामान्य आदरार्थीका सर्वनाममा वचनभेद देखिन्छ, क्रियापदमा देखिँदैन ।

### ५.८.२ उच्च आदरार्थीमा वचनसङ्गति

सामान्य आदरार्थीमा भैँ उच्च आदरार्थीमा पनि तामाङ भाषाका सर्वनाममा वचनभेद पाइँन्छ; जस्तै :-

२७. (क) राइ - से च्या - स्यु - जी  
 सर्वना. क.का. धा. उ.आ.प्र. भू.प्र.  
 $\Phi$ तपाईँले हेर्नुभयो ।  $\Psi$

(ख) राइ - कादे- से च्या- स्यु- जी  
 सर्व.ना. ब.व.प्र. क.का. धा. उ.आ.प्र. भू.प्र.  
 $\Phi$ तपाईँहरूले हेर्नुभयो ।  $\Psi$

तर यस भाषाका उच्च आदरार्थीका सर्वनामले लिने क्रियापदमा वचनसङ्गति पाइँदैन भने नेपाली भाषामा पनि उच्च आदरार्थी सर्वनामको क्रियापदमा वचनसङ्गति पाइँदैन ।

### ५.८.३ अतिउच्च आदरार्थीमा वचनसङ्गति

तामाङ भाषाका अतिउच्च आदरार्थी सर्वनाममा वचनभेद पाइँन्छ; जस्तै :-

२८. (क) होजारी खा - स्यु - जी  
 सर्वना. धा. अ.उ.आ.प्र. भू.प्र.  
 $\Phi$ वहाँ आउनुभयो ।  $\Psi$

(ख) होजारी - कादे खा - स्यु - जी  
 सर्वना. ब.व.प्र. धा. अ.उ.आ.प्र. भू.प्र.  
 $\Phi$ वहाँहरू आउनुभयो ।  $\Psi$

तामाङ र नेपाली भाषाका अतिउच्च आदरार्थी सर्वनामसँग आउने क्रियापदमा भने वचनसङ्गति पाइँदैन ।

### ५.८.४ विशिष्ट आदरार्थीमा वचनसङ्गति

अन्य आदरार्थीमा भैं विशिष्ट आदरार्थी सर्वनामा पनि तामाङ र नेपाली दुवै भाषामा वचनसङ्गति पाइन्छ; जस्तै:-

२९ (क) ग्लेनी - ग्याम् फेप् - च्या - स्यु - जी  
सर्वना. अपा.का. वि.आ.उ.स. धा. वि.आ.प्र. भू.प्र.  
मौसूफवाट नजर गरिबक्स्यो ।

(ख) ग्लेनी - कादे - ग्याप फेप् - च्या - स्यु - जी  
सर्वना. ब.व.प्र. अपा.का. वि.आ.उ.स. धा. वि.आ.प्र. भू.प्र.

Φ मौसूफहरुबाट नजर गरिबक्स्यो । Ψ

तर दुवै भाषाका क्रियापदमा वचनसङ्गति पाइँदैन ।

### ५.८ विभिन्न लिङ्गमा सर्वनामको पुरुषसङ्गति

तामाङ र नेपाली दुवै भाषामा स्त्रीलिङ्ग र पुलिङ्ग दुवैका लागि एउटै सर्वनाम प्रचलनमा रहेको कुरा ५.६ मा नै उल्लेख भइसकेको छ । यद्यपि यहाँ छुट्टाछुट्टै रूपमा चर्चा गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

#### ५.८.१ पुलिङ्गमा पुरुषसङ्गति

तामाङ भाषाका पुलिङ्गी सर्वनाममा पुरुषसङ्गति पाइन्छ, जस्तै :-

३०. (क) प्रथमपुरुष  
डा नी - जी  
सर्वना. धा. भू.प्र.

Φ म गएँ । Ψ

(ख) द्वितीयपुरुष  
आई नी - जी  
सर्वना. धा. भू.प्र.

Φ तँ/तिमी गइस्/गयौ । Ψ

(ग) तृतीयपुरुष

थे नी - जी

सर्वना. धा. भू.प्र.

Φ ऊ गयो । Ψ

तर यस भाषाका सर्वनामसँग आउने क्रियापदमा पुरुषसङ्गति पाइँदैन भने नेपाली भाषामा सर्वनाम र क्रियापद दुवैमा पुरुषसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका पुलिङ्गी सर्वनामको पुरुषसङ्गतिमा पाइने व्यतिरकी वा भिन्नता हो ।

### ५.८.२ स्त्रीलिङ्गमा पुरुषसङ्गति

तामाङ भाषाका स्त्रीलिङ्गी सर्वनाममा पनि पुरुषसङ्गति पाइन्छ, जस्तै:-

३१. (क) प्रथमपुरुष

डा खा - जी

सर्वना. धा. भू.प्र.

Φ म आएँ । Ψ

(ख) द्वितीयपुरुष

आई खा - जी

सर्वना. धा. भू.प्र.

Φ तँ/तिमी आइस/आयौ । Ψ

(ग) तृतीयपुरुष

थे खा - जी

सर्वना. धा. भू.प्र.

Φ तिनी आइन् । Ψ

तर यस भाषाका सर्वनामसँग आउने क्रियापदमा भने पुरुषसङ्गति पाइँदैन । नेपाली भाषामा भने सर्वनाम र क्रियापद दुवैमा पुरुषसङ्गति भएको पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका स्त्रीलिङ्गी सर्वनामको पुरुषसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

## ५.१० विभिन्न वचनमा सर्वनामको पुरुषसङ्गति

### ५.१०.१ एकवचनमा पुरुषसङ्गति

तामाङ भाषाका एकवचनका सर्वनाममा पुरुषसङ्गति पाइन्छ, जस्तै :-

३२. (क) प्रथमपुरुष

डा           खा   -   जी  
सर्वना.    धा.       भू.प्र.

Φ म आएँ । Ψ

(ख) द्वितीयपुरुष

आई       खा   -   जी  
सर्वना.    धा.       भू.प्र.

Φ तँ/तिमी      आइस्/आयौ । Ψ

(ग) तृतीयपुरुष

चु           खा   -   जी  
सर्वना.    धा.       भू.प्र.

Φ यो आयो । Ψ

यस भाषाका एकवचनका सर्वनामसँग आउने क्रियापदमा भने पुरुषसङ्गति पाइँदैन । नेपाली भाषाको कुरा गर्नुपर्दा यस भाषाका एकवचनका सर्वनाम र क्रियापदबीच पुरुषसङ्गति भएको पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका एकवचन सर्वनामको पुरुषसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

### ५.१०.२ बहुवचनमा पुरुषसङ्गति

एकवचनमा भैं तामाङ भाषाका बहुवचनका सर्वनाममा पनि पुरुषसङ्गति पाइन्छ; जस्तै :-

३३. (क) प्रथमपुरुष

ह्याङ् -    से           चा   -   जी  
सर्वना.    क.का.    धा.       भू.प्र.

Φ हामीले खायौँ । Ψ



(ख) द्वितीयपुरुष

आई - नी - कादे - से चा - जी  
सर्वना. ब.व.प्र. ब.व.प्र. क.का. धा. भू.प्र.

Φतिमीहरूले खायौ । Ψ

(ग) तृतीयपुरुष

थे - नी - कादे - से चा - जी  
सर्वना. ब.व.प्र. ब.व.प्र. क.का. धा. भू.प्र.

Φउनीहरूले खाए । Ψ

तर यस भाषाका बहुवचन सर्वनामसँग आउने क्रियापदमा पुरुषसङ्गति पाइँदैन भने नेपाली भाषामा चाहिँ सर्वनाम र क्रियापद दुवैमा पुरुषसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका बहुवचनका सर्वनाममा पाइने पुरुषसङ्गतिको व्यतिरेकी पक्ष हो ।

## ५.११ विभिन्न आदरमा सर्वनामको पुरुषसङ्गति

### ५.११.१ सामान्य आदरार्थीमा पुरुषसङ्गति

तामाङ भाषाका सामान्य आदरार्थी सर्वनाममा पुरुषसङ्गति पाइन्छ, जस्तै:-

३४. (क) प्रथमपुरुष

डा - नी ची - जी  
सर्वना. ब.व.प्र. धा. भू.प्र.

Φहामी बस्यौँ । Ψ

(ख) द्वितीयपुरुष

आई ची - जी  
सर्वना. धा. भू.प्र.

Φतिमी बस्यौ । Ψ

(ग) तृतीयपुरुष

थे ची - जी  
सर्वना. धा. भू.प्र.

Φऊ बस्यो । Ψ

तर यस भाषाका सामान्य आदरार्थी सर्वनामसँग आउने क्रियापदमा पुरुषसङ्गति पाइँदैन भने नेपाली भाषामा सर्वनाम र क्रियापद दुवैमा पुरुषसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका सामान्य आदरार्थी सर्वनामको पुरुषसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

### ५.११.२ उच्च आदरार्थीमा पुरुषसङ्गति

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका उच्च आदरार्थी सर्वनाममा द्वितीयपुरुष मात्र पाइन्छ, जस्तै:-

३५. (क) राङ्            स्यु -    जी  
           सर्वना.    धा.            भू.प्र.  
           Φ तपाईं वस्तुभयो । Ψ

### ५.११.३ अतिउच्च आदरार्थीमा पुरुषसङ्गति

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका अतिउच्च आदरार्थी सर्वनाममा पुरुषसङ्गति पाइन्छ, जस्तै :-

३५ (क) द्वितीयपुरुष  
           राङ्नी            से -    जी  
           सर्वना            धा.            भू.प्र.  
           Φ हजुर जानुभयो । Ψ

(ख) तृतीयपुरुष  
           होजारी            से -    जी  
           सर्वना.            धा.            भू.प्र.  
           Φ उहाँ जानुभयो । Ψ

तर यी दुवै भाषाका अतिउच्च आदरार्थी सर्वनामसँग आउने क्रियापदमा पुरुषसङ्गति पाइँदैन भने यी दुवै भाषाका अतिउच्च आदरार्थीमा प्रथमपुरुषको व्यवस्था भएको पाइँदैन ।

### ५.११.४ विशिष्ट आदरार्थीमा पुरुषसङ्गति

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका विशिष्ट आदरार्थीका एउटै सर्वनामले द्वितीय र तृतीयपुरुष दुवैको बोध गराउँछ, जस्तै:-

३६. (क) द्वितीयपुरुष

ग्लेनी दान् - स्यु - जी

सर्वना वि.आ.उ.स. धा. भू.प्र.

Φ सरकार विराजमान भइबक्स्यो । Ψ

(ख) तृतीयपुरुष

ग्लेनी दान् - स्यु - जी

सर्वना वि.आ.उ.स. धा. भू.प्र.

Φ सरकार विराजमान भइबक्स्यो । Ψ

यी दुवै भाषाका सर्वनाममा लिङ्गभेद नभएको र एउटै सर्वनामले पुलिङ्ग र स्त्रीलिङ्ग दुवैलाई जनाउने कुराको चर्चा अगाडि नै भइसकेकाले यहाँ सर्वनामको लिङ्गीय आदरसङ्गतिको बारेमा चर्चा गरिएको छैन ।

नेपाली भाषामा पनि सामान्य आदरार्थीमा मात्र लिङ्गभेद पाइन्छ; जस्तै :-

३७. (क) पुलिङ्ग

तामाङ नेपाली

थे चिजी । ऊ बस्यो ।

चु चिजी । यो बस्यो ।

होजा चिजी । त्यो बस्यो ।

(ख) स्त्रीलिङ्ग

तामाङ नेपाली

थे चिजी । उनी बसिन् ।

चुचिजी । यिनी बसिन् ।

होजा चिजी । तिनी बसिन् ।

माथिको उदाहरणबाट के थाहा पाउन सकिन्छ भने नेपाली भाषामा पनि सामान्य आदरार्थीमा मात्र पुलिङ्गी र स्त्रीलिङ्ग सर्वनाममा लिङ्गभेद देखिन्छ क्रियापदमा देखिँदैन । तामाङ भाषाका सबै आदरार्थीमा लिङ्गभेद नपाइनु तर नेपाली भाषाका सामान्य आदरार्थीमा चाहिँ लिङ्गभेद पाइनु यी दुई भाषाका सर्वनामको लिङ्गीय आदरार्थीको व्यतिरेकी पक्ष हो ।

### ५.१३ विभिन्न वचनमा सर्वनामको आदरसङ्गति

#### ५.१३.१ एकवचनमा आदरसङ्गति

तामाङ भाषामा सर्वनामका एकवचनमा आदरार्थीका तीनवटा तह पाइन्छ, जस्तै:-

३८. (क) सामान्य आदरार्थी

आइ - से च्या - जी  
सर्वना. क.का. धा. भू.प्र.

Φ तैले/तिमीले हेरिस्/हेयौ । Ψ

(ख) उच्चआदरार्थी

राइ - से च्या - स्यु - जी  
सर्वना. क.का. धा. अ.उ.आ.प्र. भू.प्र.

Φ हजुरले हेर्नुभयो । Ψ

(घ) विशिष्ट आदरार्थी

गलेनी - ग्याम् फेप् - च्या - स्यु - जी  
सर्वना. अ.पा.का. वि.आ.उ.स. धा वि.आ.प्र. भू.प्र.

Φ मौसुफवाट नजर गरिबक्स्यो । Ψ

नेपाली भाषामा भने सर्वनामका एकवचनमा आदरको चारवटा तह पाइन्छ । यो नेपाली र तामाङ भाषाका एकवचन सर्वनामका आदरसङ्गतिमा पाइने व्यतिरकी पक्ष हो भने यी दुवै भाषाका उच्च र अतिउच्च सर्वनामले लिने क्रियापदमा भने एउटै आदरार्थी क्रियापदको प्रयोग भएको पाइन्छ ।

#### ५.१३.२ बहुवचनमा आदरसङ्गति

तामाङ भाषाका बहुवचन सर्वनामसँग आउने क्रियापदमा आदरका तीनवटा भेद देखिन्छन्; जस्तै:-

३९. (क) सामान्य आदरार्थी

आइ - कादे - से चा- जी  
सर्वना. व.व.प्र. क.का. धा. भू.प्र.

Φ तिमीहरूले खायौ । Ψ

(ख) उच्च आदरार्थी

राङ् - कादे - से सोल् - जी  
सर्वना. व.व.प्र. क.का. धा. भू.प्र.

Φ तपाईंहरूले खानुभयो । Ψ

(ग) अतिउच्च आदरार्थी

राङ्नी - कादे - से सोल् - जी  
सर्वना. व.व.प्र. क.का. धा. भू.प्र.

Φ हजुरहरूले खानुभयो । Ψ

(घ) विशिष्ट आदरार्थी

रलेनी - कादे - ग्याम् फेप् - सोल् - जी  
सर्वना. व.व.प्र. अपा.का. वि.आ.उप स.धा. भू.प्र.

Φ मौसूफहरूबाट ज्युनार भयो । Ψ

तामाङ भाषामा भैं नेपाली भाषाका बहुवचन सर्वनाम र क्रियापदको आदरसङ्गतिमा पनि आदरको तीनैवटा तह पाइन्छ ।

## ५.१४ विभिन्न पुरुषमा सर्वनामको आदरसङ्गति

### ५.१४.१ प्रथमपुरुषमा आदरसङ्गति

तामाङ भाषाका प्रथमपुरुषमा आदरार्थी शब्द पाइँदैन, जस्तै:-

४०. (क) डा - इ च्या - वा - मुबा  
सर्वना. क.का. धा. प्र. पू.भू.प्र.

Φ मैले हेरेको थिएँ । Ψ

(ख) डा - नी - से च्या - वा - मुबा  
सर्वना. व.व.प्र. क.का. धा. प्र. पू.भू.प्र.

Φ हामीले हेरेका थियौँ । Ψ

तर नेपाली भाषाका प्रथमपुरुषमा आदरार्थीका दुईवटा कोटि देखिन्छन् । यो यी दुई भाषाका प्रथमपुरुष आदरसङ्गतिमा देखिने व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।

### ५.१४.२ द्वितीयपुरुषमा आदरसङ्गति

तामाङ भाषाका द्वितीयपुरुष सर्वनाम र उक्तपदसँग आउने क्रियापदबीच मेल हुँदा तीन प्रकारको आदरार्थी तह देखिन्छ; जस्तै :-

४१. (क) सामान्य आदरार्थी

आइ            नी    -    जी  
सर्वना.    धा.            भू.प्र.  
Φ तँ/तिमी गइस्/गयौँ । Ψ

(ख) उच्चआदरार्थी

राइ            से    -    जी  
सर्वना.    धा.            भू.प्र.  
Φ तपाईं जानुभयो । Ψ

(ग) अतिउच्च आदरार्थी

राइनी        से    -    जी  
सर्वना.    धा.            भू.प्र.  
Φ हजुर जानुभयो । Ψ

(घ) विशिष्ट आदरार्थी

ग्लेनी        फेप् -            नाइ -    जी  
सर्वना.    वि.आ.उ.स.    धा.            भू.प्र.  
Φ मौसूफ सवारी भइवक्स्यो । Ψ

नेपाली भाषामा भने आदरार्थीका चारवटा तह पाइन्छन् । यो यी दुई भाषाका द्वितीयपुरुष सर्वनामको आदरसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।

### ५.१४.३ तृतीयपुरुषमा आदरसङ्गति

अन्यपुरुषमा भैं तामाङ भाषामा तृतीयपुरुष सर्वनाम र उक्त सर्वनामसँग आउने क्रियापदको मेलमा आदरको तीनवटा तह देखिन्छन्, जस्तै:-

४२. क) सामान्य आदरार्थी

थे            खा    -    जी  
सर्वना.    धा.            भू.प्र.  
Φ त्यो आयो । Ψ

थे खा - जी  
सर्वना. धा. भू.प्र.

Φ तिनी आए । Ψ

(ख) अतिउच्च आदरार्थी

होजारी खा - स्यु - जी  
सर्वना. धा. अ.उ.आ.प्र. भू.प्र.

Φ उहाँ आउनुभयो । Ψ

(ग) विशिष्ट आदरार्थी

ग्लेनी - दा फेप् - नाड - जी  
सर्वना. स.का. वि.आ.उ.स. धा भू.प्र.

Φ मौसूफको सवारी भयो । Ψ

नेपाली भाषाका तृतीयपुरुष सर्वनामको आदरसङ्गतिमा भने आदरका चारवटा तह पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका तृतीयपुरुष सर्वनामको आदरसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

नेपाली र तामाङ दुवै भाषाका तृतीयपुरुष सर्वनाममा उच्च आदरार्थी पदको व्यवस्था नभएको कुरा ५.१३.२ मा नै उल्लेख भइसकेको छ ।

## ५.१५ सारांश

नाम वा मूल वाक्यका सट्टामा आउने पद सर्वनाम हो । तामाङ भाषामा १० प्रकारका सर्वनामहरू पाइन्छन् भने यस भाषामा समावेशी, असमावेशी र दिशाबोधक सर्वनाम पनि पाइन्छ । तर नेपाली भाषामा यस्तो सर्वनाम पाइँदैन । यो तामाङ र नेपाली भाषाका सर्वनाममा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

नेपालीमा भैं तामाङ भाषामा पनि स्वतन्त्र र व्युत्पन्न गरी दुई प्रकारले सर्वनाम बनेको पाइन्छ । व्युत्पन्न सर्वनाम पनि पुरुषवाचक, दर्शकवाचक, निश्चयवाचक, अनिश्चयवाचक आदि हुन्छन् ।

तामाङ भाषाको एकवचन सार्वनामिक पदमा लिङ्गभेद पाइँदैन भने नेपाली भाषामा पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका एकवचन सर्वनामको लिङ्गसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो । बहुवचनमा भने नेपाली र तामाङ दुवै भाषाको सर्वनाममा लिङ्गभेद पाइँदैन ।

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका प्रथमपुरुष सर्वनाममा लिङ्गभेद पाइँदैन । द्वितीयपुरुषमा पनि दुवै भाषाका सर्वनाममा लिङ्गभेद पाइँदैन । तर नेपाली भाषामा चाहिँ क्रियापदमा लिङ्गभेद पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका द्वितीयपुरुष सर्वनामको लिङ्गसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

अन्य पुरुषमा भैं तामाङ भाषाका तृतीयपुरुष सर्वनाममा पनि लिङ्गभेद पाइँदैन तर नेपाली भाषामा भने तृतीयपुरुषका सर्वनाम र क्रियापद दुवैमा लिङ्गभेद पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका तृतीयपुरुष सर्वनामका लिङ्गसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।

नेपाली र तामाङ दुवै भाषाका आदरार्थी सर्वनाममा लिङ्गभेद पाइँदैन ।

तामाङ भाषाका पुलिङ्गी सार्वनामिक पदमा वचनसङ्गति पाइए पनि क्रियापदमा वचनसङ्गति पाइँदैन भने नेपाली भाषामा सर्वनाम र क्रिया दुवै पदमा वचनसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका पुलिङ्गी सर्वनामका वचनसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी हो ।

तामाङ भाषाका प्रथमपुरुष सर्वनाममा वचनभेद देखिए पनि यस भाषाका सर्वनामसँग आउने क्रियापदमा वचनभेद देखिँदैन तर नेपाली भाषामा भने प्रथमपुरुष सर्वनाम र क्रियापदबीच वचनसङ्गति भएको पाइन्छ । यो नेपाली र तामाङ भाषाका प्रथमपुरुष सर्वनामको वचनसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका द्वितीयपुरुष सर्वनाममा वचनभेद देखिए पनि क्रियापदमा वचनभेद देखिँदैन ।

तामाङ भाषाका तृतीयपुरुष सर्वनाममा पनि वचनभेद पाइन्छ तर तृतीयपुरुष सर्वनामसँग आउने क्रियापदमा भने वचनसङ्गति पाइँदैन । नेपाली भाषामा भने तृतीयपुरुष सर्वनाम र क्रियापद दुवैमा वचनसङ्गति पाइन्छ । यो नेपाली र तामाङ भाषाका तृतीयपुरुष वचनसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका सामान्य आदरार्थी सर्वनाममा वचनभेद पाइन्छ तर क्रियापदमा पाइँदैन ।

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका उच्चआदरार्थी सर्वनाममा वचनभेद पाइए पनि सर्वनामले लिने क्रियापदमा भने दुवै भाषामा वचनभेद पाइँदैन ।

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका अतिउच्च आदरार्थी सर्वनाममा वचनसङ्गति पाइए पनि उक्त सर्वनामसँग आउने क्रियापदमा वचनसङ्गति पाइँदैन ।

विशिष्ट आदरार्थी सर्वनाममा पनि तामाङ र नेपाली दुवै भाषामा वचनभेद पाइन्छ भने दुवै भाषाका क्रियापदमा वचनभेद पाइँदैन ।

तामाङ भाषाका पुलिङ्गी सर्वनाममा पुरुषसङ्गति पाइए पनि क्रियापदमा पुरुषसङ्गति पाइँदैन तर नेपाली भाषामा भने सर्वनाम र क्रियापद दुवैमा पुरुषसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका पुलिङ्गी सर्वनामका पुरुषसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।



तामाङ भाषाका स्त्रीलिङ्गी सर्वनाममा पनि पुरुषसङ्गति पाइन्छ तर क्रियापदमा यस्तो सङ्गति पाइँदैन भने नेपाली भाषामा सर्वनाम र क्रियापद दुवैमा पुरुषसङ्गति भएको पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका स्त्रीलिङ्गी सर्वनामका पुरुषसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

तामाङ भाषाका एकवचनका सर्वनाममा पुरुषसङ्गति पाइन्छ तर क्रियापदमा पाइँदैन । नेपाली भाषामा चाहिँ सर्वनाम र क्रियापद दुवैमा पुरुषसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका एकवचन सर्वनामका पुरुषसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

एकवचनमा भैँ तामाङ भाषाका बहुवचन सर्वनाममा पनि पुरुषसङ्गति पाइन्छ भने क्रियापदमा पुरुषसङ्गति पाइँदैन । नेपाली भाषामा भने सर्वनाम र क्रिया दुवैमा पुरुषसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका बहुवचन सर्वनामका पुरुषसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।

तामाङ भाषाका सामान्य आदरार्थी सर्वनाममा पुरुषसङ्गति पाइन्छ भने क्रियापदमा पाइँदैन तर नेपाली भाषामा सामान्य आदरार्थी सर्वनाम र क्रिया दुवैमा आदरसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका सामान्य आदरार्थी सर्वनामको पुरुषसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका उच्चआदरार्थी सर्वनाममा तृतीयपुरुषको मात्र व्यवस्था भएको पाइन्छ ।

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका अतिउच्च आदरार्थीका सर्वनाममा पुरुषसङ्गति पाइए पनि क्रियामा सङ्गति भएको पाइँदैन भने यी दुवै भाषाका अतिउच्च आदरार्थीमा प्रथमपुरुषको व्यवस्था भएको पाइँदैन ।

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका विशिष्ट आदरार्थीमा एउटै सर्वनामले द्वितीय र तृतीयपुरुषको बोध गराउँछ भने यी दुई भाषाका विशिष्ट आदरार्थीमा प्रथमपुरुषको व्यवस्था भएको पाइँदैन ।

तामाङ भाषाका सर्वनाममा लिङ्गभेद पाइँदैन भने नेपाली भाषामा पनि सामान्य आदरार्थीमा मात्र लिङ्गभेद पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका लिङ्गमा पाइने सर्वनामको आदरसङ्गतिको व्यतिरेकी पक्ष हो ।

तामाङ भाषामा एकवचन सर्वनाममा आदरका तीनवटा तह देखिन्छन् भने नेपाली भाषामा आदरका चारवटा तह देखिन्छन् । यो यी दुई भाषाका एकवचन सर्वनामको आदरसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो । यी दुवै भाषाका उच्च र अतिउच्च सर्वनामले लिने क्रियापद एउटै हुन्छ ।

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका बहुवचन सर्वनाममा आदरका तीनवटा तह पाइन्छन् ।

तामाङ भाषामा प्रथमपुरुषमा आदरार्थी शब्द पाइँदैन तर नेपाली भाषामा भने निम्न र मध्यम गरी आदरका दुईवटा कोटि देखिन्छन् । यो यी दुई भाषाका प्रथमपुरुष सर्वनामको आदरसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।

तामाङ भाषाका द्वितीयपुरुष सर्वनाम र उक्त पदसँग आउने क्रियापदबीचको मेलामा आदरको तीनवटा तह देखिन्छ, भने नेपाली भाषामा आदरको चारवटा तह देखिन्छ । यो यी दुई भाषाको द्वितीयपुरुष सर्वनामको आदरसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।

तामाङ भाषाका तृतीयपुरुष सर्वनाम र क्रियापदको मेलमा आदरको तीनवटा तह देखिन्छन् भने नेपाली भाषामा आदरका चारवटा तह देखिन्छन् । यो यी दुई भाषाका तृतीयपुरुष सर्वनामको आदरसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

## अध्याय छ

### लिङ्ग, वचन र आदरमा विशेषणको सङ्गति

#### ६. पृष्ठभूमि

यस अध्यायमा विशेषण भनेको के हो ? यसको बनोट कसरी भएको छ ? तथा लिङ्ग, वचन र आदरसँग यसको सङ्गति कसरी भएको छ भन्ने बारेमा नेपाली र तामाङ भाषाबीच व्यतिरेकी अध्ययन गरिएको छ ।

#### ६.१ विशेषण

नामको गुण वा विशेषता र सङ्ख्या बुझाउने शब्दलाई विशेषण भनिन्छ । अथवा कुन, कस्तो, कत्रो, कति आदि प्रश्नको जवाफमा आउने शब्दलाई विशेषण भन्दछन् (शर्मा, २०५६:६७) । तामाङ भाषामा पनि यस्ता विशेषणहरू पाइन्छन्, जस्तै:-

वाला	Φ रातो Ψ
म्लाडाई	Φ कालो Ψ
सेबा	Φ जान्ने Ψ
नोबा	Φ अग्लो Ψ
माबा	Φ होचो Ψ
गीक्	Φ एक Ψ
नी	Φ दुई Ψ

तामाङ भाषामा गुणबोधक, परिणामबोधक, सम्बन्धबोधक, सार्वनामिक, संख्याबोधक, क्रमबोधक आदि विशेषणहरू पाइन्छन् ।

#### ६.२ विशेषणको बनोट

बनोटका दृष्टिले तामाङ भाषामा मूल र व्युत्पन्न गरी दुई प्रकारका विशेषण पाइन्छन् ।

#### ६.२.१ मूल विशेषण

अर्थका दृष्टिले टुक्र्याउन नसकिने विशेषणलाई मूल विशेषण भनिन्छ, जस्तै :-

चु                      Φयो Ψ

थे	Φरु Ψ
गीक्	Φक Ψ
नी	Φई Ψ
सोम्	Φतीन Ψ
ब्ली	Φचार Ψ
तीक्	Φके Ψ
खाला	Φको Ψ
वाला	Φरातो Ψ
तार	Φसेतो Ψ
म्लाडाइ	Φकालो Ψ
ऊर/उहुर	Φपहँलो Ψ
पीड	Φहरियो Ψ
ब्योन	Φयुवा Ψ
छामे	Φयुवती Ψ
खेप्पा	Φबूढो Ψ
खुयु	Φबूढी Ψ

### ६.२.२ न्युत्पन्न विशेषण

मूल सर्गमा उपसर्ग वा प्रत्यय लागेर बन्ने विशेषणलाई व्युत्पन्न विशेषण भनिन्छ । यस्ता व्युत्पन्न विशेषणहरू प्रायः क्रियापदबाट बन्दछन् भने नाम वा सर्वनामका पछाडि सम्बन्धकारक चिह्न 'ला' जोडिएर पनि बन्दछन्, जस्तै :-

#### (क) क्रियाबाट न्युत्पन्न विशेषण

धातु	प्रत्यय	व्युत्पन्न शब्द	अर्थ
ज्या	बा	ज्याबा	Φराम्रो Ψ
से	बा	सेबा	Φजान्ने Ψ
डो	बा	डोबा	Φपढ्नु Ψ
काम्	बा	काम्बा	Φतीतो Ψ
क्युड्	बा	क्युड्बा	Φअमिलो Ψ

सिम्	बा	सिम्बा	Φ चीसो Ψ
नोड्	बा	नोड्बा	Φ बिग्रेको Ψ
छार्	बा	छार्बा	Φ फूलेको Ψ
मिन्	बा	मिन्बा	Φ पाकेको Ψ

### (ख) नामबाट न्युत्पन्न विशेषण

धातु	प्रत्यय	नाम	व्युत्पन्न शब्द	अर्थ
तामाड्	Φ तामाड् Ψ ला	जामे	Φ छोरी Ψ तामाड्ला जामे	Φ तामाड्की छोरी Ψ
डा	Φ म Ψ ला	जामे	Φ छोरी Ψ डाला जामे	Φ मेरी छोरी Ψ
रा	Φ बाखा Ψ ला	कोला	Φ बच्चा Ψ राला कोला	Φ बाखाको पाठो Ψ
थे	Φ ऊ Ψ ला	ताम्	Φ कुरा Ψ थेला ताम्	Φ उसको कुरा Ψ

### (ग) सर्वनामबाट न्युत्पन्न विशेषण

सर्वनाम	नाम	व्युत्पन्न शब्द	अर्थ
चु	Φ या Ψ मी	Φ मान्छे Ψ चुमी	Φ यो मानिस Ψ
माजा	Φ त्यो Ψ दीम्	Φ घर Ψ माजादीम्	Φ त्यो घर Ψ
खाला	Φ को Ψ मी	Φ मान्छे Ψ खाला मी	Φ को मान्छे Ψ
तीक्	Φ के Ψ ताम्	Φ कुरा Ψ तीक् ताम्	Φ के कुरा Ψ

### ६.३ विभिन्न वचनमा विशेषणको लिङ्गसङ्गति

तामाड् भाषाको विशेषण विशेष्यको लिङ्ग र वचनका निमित्त रूपायित हुँदैन, जस्तै :-

१. (क) ब्राबो म्लाडाइ  
विशेष्य विशेषण  
Φ कालो केटो । Ψ
- (ख) ब्रामो म्लाडाइ  
विशेष्य विशेषण  
Φ काली केटी । Ψ
२. (क) जा थेबा  
विशेष्य विशेषण  
Φ जेठो छोरो । Ψ

(ख) जामे           थेवा  
 विशेष्य       विशेषण  
 Φ जेठी       छोरी । Ψ

माथिको उदाहरणबाट के थाहा पाउन सकिन्छ भने नेपाली भाषामा पहिले विशेषण र पछि विशेष्य आएर पदमेल हुन्छ भने तामाङ भाषामा पहिले विशेष्य आएपछि मात्र विशेषण आउँछ । यो नेपाली र तामाङ भाषाका विशेषण र विशेष्यको सङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

तामाङ भाषाका विशेषणमा लिङ्गभेद र वचनभेद दुवै नपाइए पनि विशेषणले लिने विशेष्यमा भने लिङ्ग र वचन दुवै भेद पाइने हुनाले त्यसैको आधारमा यहाँ चर्चा गरिन्छ ।

### ६.३.१ एकवचनमा लिङ्गसङ्गति

तामाङ भाषाका एकवचनमा विशेषणसँग आउने विशेष्यमा लिङ्गसङ्गति पाइन्छ; जस्तै:-

३. (क) च्योन       च्याङ्बा  
 विशेष्य       विशेषण  
 Φ कान्छो   भाइ । Ψ
- (ख) बुरिङ       च्याङ्बा  
 विशेष्य       विशेषण  
 Φ कान्छी   बहिनी । Ψ
४. (क) जा       जाचुवा  
 विशेष्य       विशेषण  
 Φ सानो   छोरो । Ψ
- (ख) जामे       जाचुवा  
 विशेष्य       विशेषण  
 Φ सानी   छोरी । Ψ

यस भाषाका एकवचन विशेषणमा भने लिङ्गभेद पाइँदैन । नेपाली भाषामा चाहिँ विशेषण र विशेष्य दुवैका एकवचनमा लिङ्गसङ्गति पाइन्छ । यो नेपाली र तामाङ भाषाका एकवचन विशेषणका लिङ्गसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

### ६.३.२ बहुवचनमा लिङ्गसङ्गति

एकवचनमा भैँ तामाङ भाषाका बहुवचन विशेष्यमा पनि लिङ्गभेद पाइन्छ, जस्तै:-

- ५ (क) छोबा ब्राबो कादे  
विशेषण विशेष्य ब.व.प्र.

Φ मोटा केटाहरू । Ψ

- (ख) ब्रामो - कादे छोबा  
विशेष्य ब.व.प्र. विशेषण

Φ मोटी केटीहरू । Ψ

- ६ (क) ज्याबा जा - कादे  
विशेषण विशेष्य ब.व.

Φ राम्रा छोराहरू । Ψ

- (ख) ज्याबा जामे - कादे  
विशेषण विशेष्य ब.व.प्र.

Φ राम्री छोरीहरू । Ψ

एकवचनमा भैँ तामाङ भाषाका बहुवचनका विशेषतामा पनि लिङ्गभेद पाइँदैन भने नेपाली भाषामा बहुवचनमा विशेष्य र विशेषण दुवैमा लिङ्गसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका बहुवचन विशेषणका लिङ्गसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।

(टिप्पणी : तामाङ भाषाका बहुवचनमा भने विशेषण र विशेष्य फरक फरक अवस्थामा जुन पनि अगाडि वा पछाडि आउन सक्छ ।)

### ६.४ विभिन्न आदरार्थीमा विशेषणको लिङ्गसङ्गति

#### ६.४.१ सामान्य आदरार्थीमा लिङ्गसङ्गति

तामाङ भाषाका सामान्य आदरार्थीको विशेष्यमा लिङ्गभेद पाइन्छ, जस्तै:-

- ७ (क) च्योन् जाचुबा खा - जी  
विशेष्य विशेषण धा. भू.प्र.

Φ सानो भाइ आयो । Ψ

- (ख) बुरिङ जाचुबा खा - जी  
विशेष्य विशेषण धा. भू.प्र.

Φ सानी बहिनी आई । Ψ

८. (क) ब्राबो ज्याबा डेत् - ला  
विशेष्य विशेषण धा. भू.प्र.

Φ राम्रो केटो हाँस्छ । Ψ

(ख) ब्रामो ज्याबा डेत् - ला  
विशेष्य विशेषण धा. अ.भू.प्र.

Φ राम्री केटी हाँस्छे । Ψ

तर यस भाषाका विशेष्यसँग आउने विशेषण र क्रियापदमा भने लिङ्गभेद पाइँदैन । नेपाली भाषाका सामान्य आदरार्थीका विशेषण, विशेष्य र क्रियापद सबैमा लिङ्गभेद पाइन्छ । यो नेपाली र तामाङ भाषाका सामान्य आदरार्थी विशेषणको लिङ्गसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

### ६.४.२ उच्च आदरार्थीमा लिङ्गसङ्गति

तामाङ भाषाका उच्चआदरार्थी विशेष्यमा पनि लिङ्गव्यवस्था भएको पाइन्छ, जस्तै:-

९. (क) ज्योज्यो थेबा खा - स्यु - जी  
विशेष्य विशेषण धा. उ.आ.प्र. भू.प्र.

Φ जेठा दाजु आउनुभयो । Ψ

(ख) चाङ् थेबा खा - स्यु - जी  
विशेष्य विशेषण धा. उ.आ.प्र. भू.प्र.

Φ जेठी भाउज्यू आउनुभयो । Ψ

१०. (क) आपा ग्रेन् से - जी  
विशेष्य विशेषण धा. भू.प्र.

Φ ठूलो बुबा आउनुभयो । Ψ

(ख) आमा ग्रेन् से - जी  
विशेष्य विशेषण धा. भू.प्र.

Φ ठूली आमा आउनुभयो । Ψ

तर यस भाषाका उच्चआदरार्थी विशेष्यसँग आउने क्रियापद र विशेषण दुवैमा लिङ्गभेद पाइँदैन । नेपाली भाषामा भने उच्च आदरार्थीको विशेषण विशेष्यको सङ्गतिमा क्रियापदमा लिङ्गभेद नपाइए पनि विशेषण र विशेष्यमा लिङ्गसङ्गति भएको पाइन्छ । यो दुई भाषाका उच्च आदरार्थी विशेषणसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।



### ६.४.३ अतिउच्च आदरार्थीमा लिङ्गसङ्गति

तामाङ र नेपाली दुवै भाषामा अतिउच्च आदरार्थीका विशेषण र विशेष्य दुवैमा लिङ्गभेद नपाइने हुनाले यहाँ अतिउच्च आदरार्थीको लिङ्गसङ्गतिको बारेमा चर्चा गरिएको छैन ।

### ६.४.४ विशिष्ट आदरार्थीमा लिङ्गसङ्गति

तामाङ भाषाका विशिष्ट आदरार्थीमा पनि विशेष्यमा लिङ्गभेद पाइन्छ, जस्तै:-

११. (क) ग्रेन् ग्ले  
विशेषण विशेष्य  
Φ बडामहाराजा Ψ

(ख) ग्रेन् ग्ले - स्या  
विशेषण विशेष्य स्त्री.लि.प्र.  
Φ बडामहारानी Ψ

तर यस भाषाका विशिष्ट आदरार्थी विशेषणमा लिङ्गभेद पाइँदैन भने नेपाली भाषामा चाहिँ विशेषण र विशेष्य दुवैमा लिङ्गभेद पाइन्छ । यो नेपाली र तामाङ भाषाका विशिष्ट आदरार्थी विशेषणको लिङ्गसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।

### ६.५ विभिन्न लिङ्गमा विशेषणको वचनसङ्गति

#### ६.५.१ पुलिङ्गमा वचनसङ्गति

तामाङ भाषाका पुलिङ्गी विशेषणसँग आउने विशेष्यमा वचनसङ्गति पाइन्छ, जस्तै:-

१२. (क) जा थेवा  
विशेष्य विशेषण  
Φ जेठो छोरो । Ψ

(ख) थेवा जा - कादे  
विशेष्य विशेषण व.व.प्र.  
Φ जेठा छोराहरू । Ψ

तर यस भाषाका पुलिङ्गी विशेषणमा भने वचनभेद पाइँदैन भने नेपाली भाषामा पुलिङ्गी विशेषण र विशेष्य दुवैमा वचनसङ्गति पाइन्छ । यो नेपाली र तामाङ भाषाका पुलिङ्गी विशेषणको वचनसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी हो ।

## ६.५.२ स्त्रीलिङ्गमा वचनसङ्गति

तामाङ भाषाका पुलिङ्गीमा भैँ स्त्रीलिङ्गी विशेषणसँग आउने विशेष्यमा पनि वचनभेद पाइन्छ; जस्तै:-

१३. (क) जामे जाचुवा  
विशेष्य विशेषण  
 $\Phi$  सानी छोरी ।  $\Psi$

(ख) जाचुवा जामे - कादे  
विशेषण विशेष्य ब.व.प्र.  
 $\Phi$  साना छोरीहरू ।  $\Psi$

यस भाषाका स्त्रीलिङ्गी विशेषणमा पनि वचनभेद पाइँदैन भने नेपाली भाषाका स्त्रीलिङ्गी विशेषण र विशेष्य दुवैमा वचनसङ्गति पाइन्छ । यो नेपाली र तामाङ भाषाका स्त्रीलिङ्गी विशेषणको वचनसङ्गतिमा पाइने भिन्नता वा व्यतिरेकी हो ।

## ६.६ विभिन्न आदरार्थीमा विशेषणको वचनसङ्गति

### ६.६.१ सामान्य आदरार्थीमा वचनसङ्गति

तामाङ भाषामा सामान्य आदरार्थीका विशेषणसँग आउने विशेष्यमा वचनसङ्गति पाइन्छ; जस्तै :-

१४. (क) च्योन् ग्रेन्  
विशेष्य विशेषण  
 $\Phi$  ठूलो भाइ ।  $\Psi$

(ख) ग्रेन् च्योन् - कादे  
विशेषण विशेष्य ब.व.प्र.  
 $\Phi$  ठूला भाइहरू ।  $\Psi$

१५. (क) बुरिड च्याङ्बा  
विशेष्य विशेषण  
 $\Phi$  कान्छी बहिनी ।  $\Psi$

(ख) च्याङ्बा बुरिड - कादे  
विशेषण विशेष्य ब.व.प्र.  
 $\Phi$  कान्छी बहिनीहरू ।  $\Psi$

यस भाषाका सामान्य आदरार्थी विशेषणमा भने वचनसङ्गति भएको पाइँदैन भने नेपाली भाषाका सामान्य आदरार्थी स्त्रीलिङ्गी विशेषणबाहेक अन्यमा विशेषण र विशेष्यबीच वचनसङ्गति भएको पाइन्छ । यो नेपाली र तामाङ भाषाका सामान्य आदरार्थीका वचनसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका अन्य आदरार्थीमा विशेषणको वचनभेद नपाइने हुनाले यहाँ चर्चा गरिएको छैन ।

## ६.७ विभिन्न लिङ्गमा विशेषणको आदरसङ्गति

### ६.७.१ पुलिङ्गमा आदरसङ्गति

तामाङ भाषाका पुलिङ्गी विशेषणसँग आउने विशेष्यमा आदरार्थीको सामान्य र उच्च गरी दुईवटा तहहरू देखिन्छन्, जस्तै:-

१६. (क) च्योन च्याङ्बा  
विशेष्य विशेषण  
 $\Phi$  कान्छो भाइ ।  $\Psi$

(ख) च्योन च्याङ्बा  
विशेष्य विशेषण  
 $\Phi$  कान्छा भाइ ।  $\Psi$

१७. (क) ब्राबो तार  
विशेष्य विशेषण  
 $\Phi$  गोरु केटो ।  $\Psi$

(ख) ब्राबो तार  
विशेष्य विशेषण  
 $\Phi$  गोरु केटा ।  $\Psi$

१८. (क) आस्याङ् च्याङ्बा  
विशेष्य विशेषण  
 $\Phi$  कान्छा मामा ।  $\Psi$

(ख) आस्याङ् पाराङ्  
विशेष्य विशेषण  
 $\Phi$  माहिला मामा ।  $\Psi$

तर यस भाषाका पुलिङ्गी विशेषणमा आदरार्थी भेद पाइँदैन भने नेपाली भाषामा विशेषण र विशेष्य दुवै पुलिङ्गीमा आदरसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका पुलिङ्गी विशेषणको आदरसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।

### ६.७.२ स्त्रीलिङ्गमा आदरसङ्गति

पुलिङ्गमा भैँ नेपाली र तामाङ दुवै भाषाका स्त्रीलिङ्गका विशेषणमा पनि सामान्य र उच्च अदरार्थी गरी दुईवटा मात्र आदरार्थी तह पाइन्छन्, जस्तै:-

१८. (क) ब्रामो ज्यावा खा - ला  
विशेष्य विशेषण धा. अ.भू.प्र.

Φ राम्री केटी आउँछे । Ψ

(ख) बुरिङ थेवा खा - ला  
विशेष्य विशेषण धा. अ.भू.प्र.

Φ जेठी बहिनी आउँछिन् । Ψ

(ग) आमा ग्रेन् ज्योन - खा - ला  
विशेष्य विशेषण अ.आ.उप.स. धा. अ.भू.प्र.

Φ ठूली आमा आउनुहुन्छ । Ψ

यस भाषाका स्त्रीलिङ्गका सामान्य आदरार्थीमा एउटै प्रकारको वाक्यात्मक संरचना पाइन्छ भने नेपाली भाषामा निम्न र मध्यम गरी दुई खालको सामान्य आदरार्थी व्यवस्था पाइन्छ । यो नेपाली र तामाङ भाषाका स्त्रीलिङ्गी आदरार्थी सङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

### ६.८ विभिन्न वचनमा विशेषणको आदरसङ्गति

#### ६.८.१ एकवचनमा आदरसङ्गति

तामाङ भाषाका सामान्य र उच्च आदरार्थीका एकवचन विशेषणसँग आउने विशेष्यमा आदरसङ्गति पाइन्छ, जस्तै:-

१९. (क) ब्राबो तार खा- जी  
विशेष्य विशेषण धा. भू.प्र.

Φ गोरो केटो आयो । Ψ

Φ गोरा केटा आए । Ψ

(ख) आपा      ग्रेन्      ज्योन् -      खा -      ला  
विशेष्य      विशेषण      उ.आ.उ.स.      धा.      अ.भू.प्र.

Φ ठूलो बुबा आउनुहुन्छ । Ψ

(ग) ज्याज्यो      ग्रेन्      ज्योन्-      खा-      ला  
विशेष्य      विशेषण      उ.आ.उ.स.      धा.      अ.भू.प्र.

Φ ठूलो दाजु आउनुहुन्छ । Ψ

तर यस भाषाका एकवचन विशेषण र क्रियापदमा भने आदरसङ्गति भएको पाइँदैन । नेपाली भाषामा पनि उच्च आदरार्थीमा तामाङ भाषाकै जस्तै आदरव्यवस्था पाइए तापनि सामान्य आदरार्थीमा भने विशेषण, विशेष्य र क्रिया सबैमा आदर सङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका आदरसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।

### ६.८.२ बहुवचनमा आदरसङ्गति

तामाङ भाषाका बहुवचनका विशेषणसँग आउने विशेष्यमा पनि सामान्य र उच्च दुईप्रकारको आदरार्थी भेद पाइन्छ, जस्तै:-

२०. (क) चु      मी -      जुगु      खा -      जी  
सर्वना.      ना.      ब.व.प्र.      धा.      भू.प्र.

Φ यी मान्छेहरू आए । Ψ

(ख) थेबा      ज्योज्यो-      कादे      खा-      स्यु -      जी  
विशेषण      विशेष्य      ब.व.प्र.      धा.      उ.आ.प्र.      भू.प्र.

Φ ठूला दाजुहरू आउनुभयो । Ψ

(ग) ग्रेन्      आस्याङ् -      कादे      खा -      स्यु -      जी  
विशेषण      विशेष्य      ब.व.प्र.      धा.      उ.आ.प्र.      भू.प्र.

Φ ठूला मामाहरू आउनुभयो । Ψ

एकवचन आदरार्थीमा भैं यस भाषाका बहुवचन विशेषणमा पनि आदरको तह पाइँदैन भने नेपाली भाषामा पनि तामाङ भाषाकै जस्तो वाक्यात्मक संरचना पाइन्छ ।

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका अतिउच्च र विशिष्ट आदरार्थीका विशेषणमा लिङ्ग र वचनको छुट्टाछुट्टै व्यवस्था भएको पाइँदैन ।

## ६.८ सारांश

नामको गुण वा विशेषता र संख्या बुझाउने शब्दलाई विशेषण भनिन्छ । तामाङ भाषामा गुणबोधक, परिणामबोधक, सम्बन्धबोधक, सार्वनामिक, सङ्ख्याबोधक, क्रमबोधक आदि विशेषताहरू पाइन्छन् ।

बनोटका दृष्टिले यस भाषामा मूल र व्युत्पन्न गरी दुई प्रकारका विशेषण पाइन्छन् । व्युत्पन्न विशेषण क्रिया, नाम र सर्वनाममा प्रत्यय र पुनः नाम नै लागेर बनेका पाइन्छन् ।

तामाङ भाषाका विशेषण विशेष्यको लिङ्ग र वचनका निमित्त रूपायित हुँदैन । यद्यपि यस भाषाका विशेषणले लिने विशेष्यमा भने लिङ्ग र वचन दुवैको रूपायित भएको पाइन्छ ।

तामाङ भाषाका एकवचनका विशेषणसँग आउने विशेष्यमा लिङ्गसङ्गति पाइए पनि विशेषणमा लिङ्गसङ्गति भएको पाइँदैन । तर नेपाली भाषामा विशेषण र विशेष्य दुवैका एकवचनमा लिङ्गसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका एकवचन विशेषणको लिङ्गसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।

एकवचनमा भैं तामाङ भाषाका बहुवचनका विशेषणमा पनि लिङ्गभेद पाइन्छ तर विशेषणमा भने लिङ्गभेद पाइँदैन । नेपाली भाषाका बहुवचनमा भने विशेषण र विशेष्य दुवैमा लिङ्गसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका बहुवचनका विशेषणको लिङ्गसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।

तामाङ भाषाका सामान्य आदरार्थीको विशेष्यमा लिङ्गभेद पाइन्छ भने विशेषण र क्रियापदमा लिङ्गभेद पाइँदैन । नेपाली भाषाका सामान्य आदरार्थीका विशेषण, विशेष्य र क्रिया सबैमा लिङ्गभेद पाइन्छ । यो नेपाली र तामाङ भाषाका सामान्य आदरार्थी विशेषणको लिङ्गसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

तामाङ भाषाका उच्चआदरार्थी विशेष्यमा लिङ्गव्यवस्था भएको पाइन्छ भने विशेषण र क्रियापदमा लिङ्गभेद पाइँदैन । नेपाली भाषामा क्रियापदमा लिङ्गभेद नपाइए पनि विशेषण र विशेष्यमा लिङ्गभेद पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका उच्चआदरार्थीका विशेषणमा पाइने लिङ्गसङ्गतिको व्यतिरेकी वा फरक हो ।

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका अतिउच्च आदरार्थीका विशेषण र विशेष्य दुवैमा लिङ्गभेद पाइँदैन ।

तामाङ भाषाका पुलिङ्गी विशेषणसँग आउने विशेष्यमा वचनसङ्गति पाइन्छ तर विशेषणमा वचनसङ्गति पाइँदैन भने नेपाली भाषाका पुलिङ्गी विशेषण र विशेष्य दुवैमा वचनसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका पुलिङ्गी सर्वनामका वचनसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी हो ।

तामाङ भाषाका सामान्य आदरार्थीका विशेषणसँग आउने विशेष्यमा वचनसङ्गति पाइन्छ तर विशेषणमा सङ्गति पाइँदैन भने नेपाली भाषामा सामान्य आदरार्थी स्त्रीलिङ्गी विशेषणमा बाहेक अन्य पदका विशेषण र विशेष्यबीच वचनसङ्गति पाइँदैन । यो यी दुई भाषाका सामान्य आदरार्थी सर्वनामको वचनसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका सामान्यबाहेक अन्य आदरार्थीमा विशेषणको वचनभेद पाइँदैन । तामाङ भाषाका पुलिङ्गी विशेषणसँग आउने विशेष्यमा आदरार्थीको सामान्य र उच्च गरी दुईवटा तहहरू देखिए पनि यस भाषाका पुलिङ्गी विशेषणमा आदरार्थी भेद पाइँदैन तर नेपाली भाषामा विशेषण र विशेष्य दुवैमा आदरसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका पुलिङ्गी विशेषणको आदरसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।

नेपाली र तामाङ दुवै भाषाका स्त्रीलिङ्गी विशेषणमा सामान्य र उच्च गरी दुईवटा आदरार्थीको व्यवस्था भएको पाइन्छ । तामाङ भाषाका स्त्रीलिङ्गी सामान्य आदरार्थीमा एउटै प्रकारको वाक्यात्मक संरचना पाइन्छ भने नेपाली भाषामा दुई खालको वाक्यात्मक संरचना पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका स्त्रीलिङ्गी आदरसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

तामाङ भाषाका सामान्य र उच्च आदरार्थीका एकवचन विशेषणसँग आउने विशेष्यमा आदरसङ्गति पाइए पनि विशेषणमा भने आदरसङ्गति पाइँदैन । नेपाली भाषामा भने उच्च आदरार्थीबाहेक अन्य आदरार्थीमा विशेषण र विशेष्य दुवैमा आदरसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका एकवचन विशेषणको आदरसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका बहुवचन विशेषणसँग आउने विशेषणमा सामान्य र उच्च दुई प्रकारको आदरार्थी भेद पाइन्छ भने यी दुवै भाषाका बहुवचन विशेषणमा आदरको तह पाइँदैन ।

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका अतिउच्च र विशिष्ट आदरार्थीका विशेषणमा लिङ्ग र वचन छुट्टाछुट्टै व्यवस्था भएको पाइँदैन ।

## अध्याय सात

### लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरमा क्रियाको सङ्गति

#### ७. पृष्ठभूमि

यस अध्यायमा क्रियाको परिचय, बनोट तथा लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरसँग क्रियापदको सङ्गति के कसरी भएको छ भन्ने बारेमा नेपाली र तामाङ भाषाको व्यतिरेकी अध्ययन गरिएको छ ।

#### ७.१ क्रिया

वाक्यमा विधेय भई घटना, कार्यव्यापार, स्थिति वा अवस्था बुझाउने शब्दलाई क्रिया भनिन्छ (शर्मा, २०५६:७२०) । तामाङ भाषामा 'जी' अथवा 'ची' गाँसिएर प्रयुक्त हुने शब्दलाई क्रिया भनिन्छ (योञ्जन, २०५४:६३) । यस भाषामा नेपालीमा भैं समापिका र असमापिका गरी दुई प्रकारका क्रियापद पाइन्छ, जस्तै:-

##### (क) समापिका क्रिया

मुला	Φ छ Ψ
निगे	Φ जाऔँ Ψ
सोलो	Φ खाऔँ Ψ
सोल्जी	Φ खानुभयो Ψ
फेप्ची	Φ जानुभयो Ψ

##### (ख) असमापिका क्रिया

चासी	Φ खाएर Ψ
पाङ्बारी	Φ भन्न Ψ
पाङ्साइला	Φ भन्नु Ψ
थान्वा	Φ राख्नु Ψ
पिन्वा	Φ दिनु Ψ
ब्रासिन	Φ हिँड्नु Ψ



## ७.२ क्रियाको बनोट

क्रिया मूलमा काल, पक्ष, भाव तथा असमापिका प्रत्ययहरू जोडिएर विभिन्न क्रियापदहरू बनेका हुन्छन् (योञ्जन; २०५४ : ६४) । बनोटका दृष्टिले तामाड भाषामा मूल आधारपद र समस्त आधारपद गरी दुई प्रकारको क्रियापद पाइन्छ ।

### ७.२.१ मूल आधारपद

स्वतन्त्र अर्थ दिने क्रियाको मूल शब्द वा धातुलाई मूल आधारपद भनिन्छ जसमा काल, पक्ष, भाव आदि बुझाउने प्रत्ययहरू लागेर क्रियाको निर्माण हुन्छन्; जस्तै :-

आधारपद	प्रत्यय	निर्मितक्रिया	अर्थ
कात्	पा	कात्पा	Φबन्द गर्नुΨ
डेत्	पा	डेत्पा	Φहाँस्नुΨ
रोप्	पा	रोप्पा	ΦपिटनुΨ
छाप्	पा	छाप्पा	Φसाछ्नुΨ
चा	बा	चाबा	ΦखानुΨ
पाङ्	बा	पाङ्बा	Φमन्नुΨ
नी	बा	नीबा	ΦजानुΨ
रो	बा	रोबा	Φफुल्नुΨ
था	जी	थाजी	Φकाट्यो Ψ
च्या	सी	च्यासी	Φहेयो Ψ
के	बा	केबा	Φजन्मेकोΨ

### ७.२.२ समस्त आधारपद

दुई वा दुईभन्दा बढी आधार पदहरू मिलेर बनेको संयुक्त क्रियालाई समस्त आधारपद भनिन्छ; जस्तै :-

प.आ.प.	दो.आ.प.	प्र.	नि.क्रि.	अर्थ
पीन्	नी	जी	पीन्नीजी	Φदिन गयो Ψ
दो	खा	जी	दोखाजी	Φआइपुगयो Ψ
पीन्	पुङ्	जी	पीन्पुङ्जी	Φदिनलाग्यो Ψ
ह्यात्	ला	बा	ह्यात्लाबा	Φकाम गर्नु Ψ
सेम्	पिन्	बा	सेम्पिन्बा	Φमनदिनु Ψ
ज्याबा	ता	बा	ज्याबाताबा	Φराम्रो हुनु Ψ

नेपाली क्रिया आधारपदमा तामाङ क्रिया आधारपद र प्रत्यय गाँसेर पनि तामाङ समस्त क्रियापद बन्दछ; जस्तै:-

ने.क्रि.आ.प.	प्र.	ता.क्रि.आ.प.	प्र.	नि.क्रि.	अर्थ
पढ्	अप्	ला	बा	पढपलाबा	Φपढ्नुΨ

घट्	अप्	ला	बा	घटपलाबा	Φघट्नुΨ
-----	-----	----	----	---------	---------

ठग्	अप्	ला	बा	ठगपलाबा	Φठग्नुΨ
-----	-----	----	----	---------	---------

तामाङ भाषामा धातुमा 'पा' अथवा 'बा' प्रत्यय लागेर पूर्णवर्तमानकालिक समापिका क्रिया बन्दछ भने 'बा' प्रत्यय लागेर भूतकालिक असमापिका क्रिया पनि बन्दछ । त्यसैगरी अर्को प्रत्यय 'जी' लागेर भूतकालिक समापिका क्रिया बन्दछ भने 'ला' प्रत्यय लागेर सामान्य वर्तमानकालिक समापिका क्रिया बन्दछ ।

### ७.३ विभिन्न वचनमा क्रियापदको लिङ्गसङ्गति

तामाङ भाषाको क्रिया कर्ताको लिङ्ग र वचनको निमित्त रूपायित हुँदैन । अर्थात् यस भाषाका स्त्री र पुलिङ्गी दुवै कर्तासँग आउने क्रियापद एकै प्रकारको हुन्छ; जस्तै :-

१. क) जा - से कान चा - जी  
क.प. क.का. कर्म प. धा. भू.प्र.

Φछोराले भात खायो । Ψ

ख) जामे - से कान चा - जी  
क.प. क.का.कर्म प.धा. भू.प्र.

Φछोरीले भात खाई । Ψ

२. क) जा - कादे - से कान चा - जी  
क. व.व.प्र. क.का. कर्म प.धा. भू.प्र.

Φछोराहरूले भात खाए । Ψ

ख) जामे - कादे - से कान चा - जी  
क. व.व.प्र. क.का.कर्म प.धा. भू.प्र.

Φछोरीहरूले भात खाए । Ψ

तर नेपाली भाषामा भने बहुवचनमा बाहेक एकवचन वाक्यात्मक संरचनाको कर्ता र क्रियापद दुवैमा लिङ्गभेद पाइन्छ । यो नेपाली र तामाङ भाषाका कर्ता क्रिया सङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

### ०.३.१ एकवचनमा लिङ्गसङ्गति

तामाङ भाषाका क्रियामा लिङ्गभेद नपाइने कुराको उल्लेख माथि नै भइसकेको छ । यद्यपि यस भाषाका एकवचन क्रियापदसँग आउने कर्तामा भने लिङ्गसङ्गति भएको पाइन्छ; जस्तै:-

३. (क) च्योन दीम खा - जी  
क.प. कर्म.प. धा. भू.प्र.

Φ भाइ घर आयो । Ψ

(ख) बुरिड दीम खा - जी  
क.प. कर्म.प. धा. भू.प्र.

Φ बहिनी घर आई । Ψ

४. (क) ज्योज्यो ज्योन् - खा - ला  
क.प. उ.आ.प्र. धा. अ.भू.प्र.

Φ दाजु आउनुहुन्छ । Ψ

(ख) नाना ज्योन् - खा - ला  
क.प. आ.प्र. धा. अ.भू.प्र.

Φ दिदी आउनुहुन्छ । Ψ

नेपाली भाषामा पनि आदरार्थी क्रियापदमा लिङ्गभेद पाइँदैन तर सामान्य आदरार्थी क्रियापदमा भने कर्ता अनुसारको क्रियापदको प्रयोग भएको पाइन्छ । यो नेपाली र तामाङ भाषाको एकवचन क्रियापदको लिङ्गसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।

### ०.३.२ बहुवचनमा लिङ्गसङ्गति

तामाङ भाषाका एकवचनमा भन्ने बहुवचनका क्रियापदसँग आउने कर्तामा लिङ्गभेद पाइन्छ; जस्तै :-

५. (क) छाया - कादे डेत् - जी  
क.प. ब.व.प्र. धा. भू.प्र.

Φ नातिहरू हाँसे । Ψ

(ख) छुया - कादे डेत् - जी  
क.प. ब.व.प्र. धा. भू.प्र.

Φ नातिनीहरू हाँसे । Ψ

६. (क) आगु - कादे से - जी  
क. व.व.प्र. धा. भू.प्र.

Φ काकीहरू जानुभयो । Ψ

(ख) आसु - कादे से - जी  
क.प. व.व.प्र. धा. भू.प्र.

Φ काकीहरू जानुभयो । Ψ

नेपाली भाषामा पनि बहुवचन कर्तापदसँग आउने क्रियापदमा लिङ्गभेद पाइँदैन ।

## ७.४ विभिन्न पुरुषमा क्रियापदको लिङ्गसङ्गति

### ७.४.१ प्रथमपुरुषमा लिङ्गसङ्गति

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका प्रथमपुरुषका कर्ता र क्रिया दुवै पदमा लिङ्गभेद नपाइने कुराको चर्चा ५.४.१ मा नै भइसकेकाले यहाँ यी दुवै भाषाका प्रथमपुरुष क्रियापदमा पाइने लिङ्गसङ्गतिको चर्चा गरिएको छैन । तत्त्व

### ७.४.२ द्वितीयपुरुषमा लिङ्गसङ्गति

प्रथम पुरुषमा भैं द्वितीयपुरुषमा पनि तामाङ भाषाका कर्ता र क्रिया दुवै पदमा लिङ्गभेद नपाइने कुराको चर्चा ५.४.२ मा नै भइसकेकोले यहाँ उल्लेख गरिएको छैन । नेपाली भाषाका द्वितीयपुरुषमा भने कर्तामा लिङ्गभेद नपाइए पनि क्रियामा भने लिङ्गभेद पाइन्छ, जस्तै:-

७ (क) तँ खान्छस् ।

(ख) तँ खान्छेस् ।

८ (क) तिमी खेल्छौ ।

(ख) तिमी खेल्छ्यौ ।

यो नेपाली र तामाङ भाषाका द्वितीयपुरुष क्रियापदका लिङ्गसङ्गति पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।



तर यस भाषाका क्रियापदमा भने लिङ्गसङ्गति पाइँदैन । नेपाली भाषामा भने सामान्य आदरार्थीको कर्तापद अनुसारको क्रियापदमा पनि लिङ्गसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका सामान्य आदरार्थी क्रियापदको सङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

१४. (क) आप् - ग्रेन स्यु- जी  
क.प. वि. धा. भू.प्र.

Φ ठूलोबुवा बस्नुभयो । Ψ

(ख) आम् - ग्रेन स्य - जी  
क.प. वि. धा. भू.प्र.

Φ ठूलीआमा बस्नुभयो । Ψ

१५. (क) आखे - से कान सोल् - जी  
क.प. क.का. कर्म प. धा. भू.प्र.

Φ बाजेले भात खानुभयो । Ψ

(ख) माम् - से कान सोल् - जी  
क.प. क.का. कर्म प. धा. भू.प्र.

Φ बजुले भात खानुभयो । Ψ

सामान्य आदरार्थीमा भैं यस भाषाका उच्च आदरार्थी क्रियापदमा पनि लिङ्गसङ्गति पाइँदैन । नेपाली भाषामा पनि तामाङ भाषामा भैं उच्च आदरार्थी कर्तामा लिङ्गभेद पाइन्छ तर क्रियामा पाइँदैन ।

### ०.५.२ अतिउच्च आदरार्थीमा लिङ्गसङ्गति

तामाङ भाषाका अतिउच्च आदरार्थीमा पुलिङ्गी कर्तापदको मात्र व्यवस्था भएको कुरा ४.४.३ मा नै चर्चा गरिसकिएको छ । क्रियापदले वाक्यात्मक संरचनामा आएपछि मात्र अर्थ पूरा गर्ने र वाक्यात्मक संरचना बन्न कर्तापदको पनि उत्तिकै आवश्यकता पर्ने भएकाले अतिउच्च आदरार्थीमा नेपाली र तामाङ दुवै भाषामा स्त्रीलिङ्गी व्यवस्था नभएकाले यहाँ यी दुवै भाषाको अतिउच्च आदरार्थी क्रियापदको लिङ्गसङ्गतिको बारेमा चर्चा गरिएको छैन ।

### ०.५.३ विशिष्ट आदरार्थीमा लिङ्गसङ्गति

तामाङ भाषाका विशिष्ट आदरार्थी क्रियापदसँग आउने कर्तापदमा लिङ्गभेद पाइन्छ; जस्तै :-

१६. (क) ग्ले - ला फेप् - स्यु - जी  
क.प. स.का. वि.आ.उ.स. धा. भू.प्र.

Φ महाराजको सवारी भयो । Ψ

(ख) ग्ले - स्या - ला फेप् - स्यु - जी  
क.प. स्त्री.लि.प्र. स.का. वि.आ.उ.स. धा. भू.प्र.

Φ महारानीको सवारी भयो । Ψ

अन्य आदरार्थीमा भैँ यस भाषाका विशिष्ट आदरार्थीमा पनि क्रियामा लिङ्गभेद पाइँदैन भने नेपाली भाषामा पनि विशिष्ट आदरार्थी क्रियापदमा लिङ्गभेद पाइँदैन ।

## ७.६ विभिन्न लिङ्गमा क्रियापदको वचनसङ्गति

### ७.६.१ पुलिङ्गमा वचनसङ्गति

तामाङ भाषाका पुलिङ्गी क्रियापदसँग आउने कर्तामा वचनसङ्गति पाइन्छ, जस्तै:-

१७. (क) ब्राबो क्रा - जी  
क.प. धा. भू.प्र.

Φ केटो रोयो । Ψ

(ख) ब्राबो - कादे क्रा - जी  
क.प. ब.व.प्र. धा. भू.प्र.

Φ केटाहरू रोए । Ψ

१८. (क) ज्योज्यो- से च्या - स्यु - जी  
क.प. क.का. धा. उ.आ.प्र. भू.प्र.

Φ दाजुले हेर्नुभयो । Ψ

(ख) ज्योज्यो- कादे - से च्या- स्यु - जी  
क.प. ब.व.प्र. क.का. धा. उ.आ.प्र. भू.प्र.

Φ दाजुहरूले हेर्नुभयो । Ψ

तर यस भाषाका पुलिङ्गी क्रियापदमा भने वचनसङ्गति पाइँदैन । नेपाली भाषामा भने उच्च आदरार्थी क्रियापदमा वचनभेद नपाइए पनि सामान्य आदरार्थीमा कर्ता र क्रियापदबीच वचनसङ्गति भएको पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका पुलिङ्गी क्रियापदको वचनसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।

## ७.६.२ स्त्रीलिङ्गमा वचनसङ्गति

पुलिङ्गमा भैं यस भाषाका स्त्रीलिङ्गी क्रियापदसँग आउने कर्तापदमा पनि वचनसङ्गति पाइन्छ; जस्तै :-

१९. (क) ब्रामो पाप् - ची  
क.प. धा. भू.प्र.

Φ केटी लडी । Ψ

(ख) ब्रामो - कादे पाप् - ची  
क.प. ब.व.प्र. धा. भू.प्र.

Φ केटीहरू लडे । Ψ

२०. (क) नाना - से टाङ्गा फा - स्यु- जी  
क.प. क.का कर्म प. धा. उ.आ.प्र. भू.प्र.

Φ दिदीले पैसा तिर्नुभयो । Ψ

(ख) नाना - कादे -से टाङ्गा फा- स्यु - जी  
क.प. ब.व.प्र. क.का कर्म पा धा. उ.आ.प्र. भू.प्र.

Φ दिदीहरूले पैसा तिर्नुभयो । Ψ

तर यस भाषाका स्त्रीलिङ्गी क्रियापदमा पनि वचनसङ्गति पाइँदैन । नेपालीमा पनि उच्च आदरार्थी क्रियापदमा वचनभेद पाइँदैन भने सामान्य आदरार्थी क्रियापदमा वचनसङ्गति पाइन्छ । यो नेपाली र तामाङ भाषाका स्त्रीलिङ्गी क्रियापदको वचनसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

## ७.७ विभिन्न आदरार्थीमा क्रियाकपदको वचनसङ्गति

### ७.७.१ सामान्य आदरार्थीमा वचनसङ्गति

२१. (क) आइ - से पिन् - जी  
क.प. क.का. धा. भू.प्र.

Φ तिमीले दियौ । Ψ

(ख) आइ- कादे - से पिन् - जी  
क.प. ब.व.प्र. क.का. धा. भू.प्र.

Φ तिमीहरूले दियौ । Ψ

तर यस भाषाका सामान्य आदरार्थी क्रियापदमा भने वचनसङ्गति पाइँदैन । त्यसैगरी नेपाली भाषाको कुरा गर्नुपर्दा यस भाषामा पनि सामान्य आदरार्थीका कर्तामा वचनभेद पाइन्छ तर क्रियामा त्यस्तो भेद पाइँदैन ।



### ७.७.२ उच्च आदरार्थीमा वचनसङ्गति

सामान्य आदरार्थीमा भैं तामाङ भाषाका उच्च आदरार्थीमा पनि क्रियापदसँग आउने कर्तापदमा वचनसङ्गति पाइन्छ, जस्तै:-

२२. (क) राङ् डो स्यु - वा  
क.प. धा. उ.आ.प्र. अ.भू.प्र.  
Φ तपाईं पढ्नुहुन्छ । Ψ

(ख) राङ्- कादे डो- स्यु- वा  
क.प. ब.व.प्र. धा. उ.आ.प्र. अ.भू.प्र.  
Φ तपाईंहरू पढ्नुहुन्छ । Ψ

यस भाषाका उच्च आदरार्थीका क्रियापदमा वचनसङ्गति पाइँदैन भने नेपाली भाषामा पनि उच्च आदरार्थी क्रियापदमा वचनभेद पाइँदैन ।

### ७.७.३ अतिउच्च आदरार्थीमा वचनसङ्गति

तामाङ भाषाका अतिउच्च आदरार्थी क्रियापदसँग आउने कर्तापदमा पनि वचनभेद पाइन्छ, जस्तै :-

२३. (क) राङ्नी सोल् - ला  
क.प. धा. अ.भू.प्र.  
Φ हजुर खानुहुन्छ । Ψ

(ख) राङ्नी - कादे सोल् - ला  
क.प. ब.व.प्र. धा. अ.भू.प्र.  
Φ हजुरहरू खानुहुन्छ । Ψ

यस भाषाका अतिउच्च क्रियापदमा वचनसङ्गति पाइँदैन भने नेपाली भाषाका अतिउच्च क्रियापदमा पनि वचनसङ्गति पाइँदैन ।

### ७.७.४ विशिष्ट आदरार्थीमा वचनसङ्गति

अन्य आदरार्थीमा भैं तामाङ भाषाका विशिष्ट आदरार्थीका क्रियापदसँग आउने कर्तामा पनि लिङ्गभेद पाइन्छ, जस्तै:-

२४. (क) ग्ले - ग्याम् सोल् - ला- स्यु - जी  
क.प. अपा.का. धा. प्र. वि.आ.प्र. भू.प्र.  
Φ मौसूफवाट ज्युनार गरिबकस्यो । Ψ

(ख) ग्ले- ग्याम् - कादे सोल् - ला - स्यु - जी  
क.प. अपा.का. व.व.प्र. धा. प्र. वि.आ.प्र. भू.प्र.

Φ मौसूफहरूबाट ज्युनार गरिबक्स्यो । Ψ

अन्य आदरार्थीका क्रियापदमा भैं यस भाषाका विशिष्ट आदरार्थीका क्रियापदमा पनि वचनभेद पाइँदैन भने नेपाली भाषाका विशिष्ट आदरार्थी क्रियापदमा पनि वचनभेद पाइँदैन ।

## ७.८ विभिन्न लिङ्गमा क्रियापदको पुरुषसङ्गति

तामाङ भाषामा पुलिङ्ग र स्त्रीलिङ्गी छुट्टै पुरुषको व्यवस्था भएको नपाइनेले यस भाषाका क्रियापदमा पनि पुरुषसङ्गति व्यवस्था भएको पाइँदैन । यद्यपि यस भाषाका स्त्रीलिङ्ग र पुलिङ्ग दुवैका लागि विभिन्न पुरुषहरूको प्रयोग भने गरिएको पाइन्छ । त्यसैले यहाँ पुलिङ्गी र स्त्रीलिङ्गी दुवै पुरुषलाई छुट्टै राखी अध्ययन गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

### ७.८.१ पुलिङ्गमा पुरुषसङ्गति

तामाङ भाषाका पुलिङ्गी क्रियापदसँग आउने विभिन्न कर्तापदमा पुरुषसङ्गति पाइन्छ; जस्तै :-

२५ (क) प्रथमपुरुष

डानी खा - जी  
क.प. धा. भू.प्र.

Φ हामी आयौं । Ψ

(ख) द्वितीयपुरुष

आई खा - जी  
क.प. धा. भू.प्र.

Φ तिमी आयौ । Ψ

(ग) तृतीयपुरुष

चु खा - जी  
क.प. धा. भू.प्र.

Φ यो आयो । Ψ

तर यस भाषाका पुलिङ्गी क्रियापदमा भने पुरुषसङ्गति भएको पाइँदैन । नेपाली भाषामा भने पुलिङ्गी कर्ता र क्रिया दुवैमा पुरुषसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका पुलिङ्गी क्रियापदमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

## ७.८.२ स्त्रीलिङ्गमा पुरुषसङ्गति

तामाङ भाषाका स्त्रीलिङ्गी क्रियापदसँग आउने कर्तामा पनि पुरुषसङ्गति पाइन्छ; जस्तै :-

२६. (क) डा            ची            ला  
          क.प.        धा.            अ.भू.प्र.

Φ म बस्छु । Ψ

(ख) द्वितीयपुरुष  
आई        ची            ला  
क.प.        धा.            अ.भू.प्र.

Φ तिमी बस्छ्यौ । Ψ

(ग) तृतीयपुरुष  
थे            ची            ला  
क.प.        धा.            अ.भू.प्र.

Φ तिनी बस्छन् । Ψ

यस भाषाका स्त्रीलिङ्गी क्रियापदमा भने पुरुषस ति पाइँदैन तर नेपाली भाषामा भने स्त्रीलिङ्गी कर्ता र क्रियापद दुवैमा पुरुषसङ्गति भएको पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका स्त्रीलिङ्गी पुरुषसङ्गतिमा पाइने भिन्नता वा व्यतिरेकी हो ।

## ७.८ विभिन्न वचनमा क्रियापदको पुरुषसङ्गति

### ७.८.१ एकवचनमा पुरुषसङ्गति

तामाङ भाषाका अन्य पदहरूमा भैं एकवचन क्रियापदसँग आउने कर्तापदमा पुरुषसङ्गति भएको पाइन्छ; जस्तै :-

२७. (क) प्रथमपुरुष  
डा - से            च्या - जी  
क.प.        क.का.        धा.            भू.प्र.

Φ मैले हेरेँ । Ψ

(ख) द्वितीयपुरुष  
आइ - से            च्या - जी  
क.प.        क.का.        धा.            भू.प्र.

Φ तैले हेरिस् । Ψ

(ग) तृतीयपुरुष  
थे - से            च्या - जी  
क.प.        क.का.        धा.            भू.प्र.

Φ उसले हेच्यो । Ψ

अन्य पदमा भैँ यस भाषाका एकवचन क्रियापदमा पनि पुरुषभेद पाइँदैन भने नेपाली भाषामा चाहिँ एकवचनका कर्ता र क्रिया दुवैमा पुरुषसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका एकवचन पुरुषसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

### ७.६.२ बहुवचनमा पुरुषसङ्गति

तामाङ भाषाका बहुवचनका क्रियापदसँग आउने कर्तामा पुरुषभेद पाइन्छ, जस्तै-

२८. (क) प्रथमपुरुष

डानी	-	गादे	दीम	नी	-	ला
क.प.		ब.व.प्र.	कर्म प.		धा.	अ.भू.प्र.

Φहामीहरू घर जान्छौ । Ψ

(ख) द्वितीयपुरुष

आइ	-	नी	-	गादे	दीम	नी	-	ला
क.प.		ब.व.प्र.		ब.व.प्र.	कर्मप.	धा.		अ.भू.प्र.

Φतिमीहरू घर जान्छौ । Ψ

(ग) तृतीयपुरुष

थे	-	गादे	दीम	नी	-	ला
क.प.		ब.व.प्र.	कर्मप.	धा.		अ.भू.प्र.

Φतिनीहरू घर जान्छन् । Ψ

एकवचनमा भैँ यस भाषाका बहुवचनका क्रियापदमा पनि पुरुषभेद पाइँदैन भने नेपाली भाषामा भने बहुवचनका कर्ता र क्रिया दुवैमा पुरुषसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका बहुवचनका पुरुषसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

### ७.१० विभिन्न आदरमा क्रियापदको पुरुषसङ्गति

#### ७.१०.१ सामान्य आदरार्थीमा पुरुषसङ्गति

तामाङ भाषाका सामान्य आदरार्थी क्रियापदसँग आउने कर्तामा पुरुषभेद पाइन्छ, जस्तै :-

२९. (क) प्रथमपुरुष

डानी		डेत्	-	जी
क.प.		धा.		भू.प्र.

Φहामी हाँस्यौ । Ψ

(ख) द्वितीयपुरुष

आइ - नी डेत् - जी  
क.प. व.व.प्र. धा. भू.प्र.

Φतिमी हाँस्यौं । Ψ

(ग) तृतीयपुरुष

होजा डेत् - जी  
क.प. धा. भू.प्र.

Φत्यो हाँस्यो । Ψ

तर यस भाषाका सामान्य आदरार्थीका क्रियापदमा भने लिङ्गभेद पाइँदैन । नेपाली भाषामा चाहिँ सामान्य आदरार्थी कर्ता र क्रिया दुवैमा पुरुषसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका सामान्य आदरार्थी पुरुषसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।

### ७.१०.२ उच्च आदरार्थीमा पुरुषसङ्गति

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका उच्चआदरार्थीमा द्वितीय र तृतीयपुरुषको मात्र व्यवस्था भएको पाइन्छ । सामान्यमा भैँ उच्चआदरार्थीका क्रियापदसँग आउने कर्तामा पनि पुरुषसङ्गति पाइन्छ, जस्तै-

३०. (क) द्वितीयपुरुष

राइसे - से सोल् - जी  
क.प. क.का. धा. भू.प्र.

Φतपाईले खानुभयो । Ψ

(ख) तृतीयपुरुष

आपा - से सोल् - जी  
क.प. क.का. धा. भू.प्र.

Φबुबाले खानुभयो । Ψ

यस भाषाका उच्चआदरार्थी क्रियापदमा भने पुरुषसङ्गति पाइँदैन भने नेपाली भाषाका उच्चआदरार्थीका क्रियापदमा पनि पुरुषसङ्गति पाइँदैन ।

### ७.१०.३ अतिउच्च आदरार्थीमा पुरुषसङ्गति

तामाङ भाषाका अतिउच्च आदरार्थीका क्रियापदसँग आउने कर्तापदमा पनि पुरुषसङ्गति पाइन्छ, जस्तै :-

३१. (क) द्वितीयपुरुष

राइनी - से च्या - स्यु - जी  
क.प. क.का. धा. उ.आ.प्र. भू.प्र.

Φहजुरले हेर्नुभयो । Ψ

(ख) तृतीयपुरुष

होजारी - से च्या - स्यु - जी  
क.प. क.का. धा. अ.उ.आ.प्र. भू.प्र.

Φ वहाँले हेर्नुभयो । Ψ

यस भाषाका अतिउच्च आदरार्थीका क्रियापदमा भने पुरुषसङ्गति पाइँदैन । तामाङ भाषामा भैँ नेपाली भाषामा पनि क्रियापदमा पुरुषसङ्गति पाइँदैन भने यी दुवै भाषाका अतिउच्च आदरार्थीमा प्रथमपुरुष कर्ता र क्रियापदको व्यवस्था भएको पाइँदैन ।

### ७.१०.४ विशिष्ट आदरार्थीमा पुरुषसङ्गति

तामाङ भाषाका विशिष्ट आदरार्थीका क्रियापदसँग आउने कर्तापदमा पुरुषसङ्गति पाइन्छ, जस्तै-

३२. (क) द्वितीयपुरुष

ग्लेनी - ग्याम् फेप् - च्या - स्यु - जी  
क.प. अपा. का. वि.आ.उ.स. धा. वि.आ.प्र. भू.प्र.

Φ मौसूफवाट नजर भयो । Ψ

(ख) तृतीयपुरुष

ग्ले - ग्याम् फेप् - च्या - स्यु - जी  
क.प. अपा.का. वि.आ.उ.स. धा. वि.आ.प्र. भू.प्र.

Φ महाराजवाट नजर भयो । Ψ

यस भाषाका विशिष्ट आदरार्थी क्रियापदमा भने पुरुषसङ्गति पाइँदैन । नेपाली भाषाका विशिष्ट आदरार्थी क्रियापदमा पनि पुरुषसङ्गति पाइँदैन भने यी दुवै भाषामा विशिष्ट आदरार्थीमा पनि प्रथमपुरुषको व्यवस्था भएको पाइँदैन ।

### ७.११ विभिन्न लिङ्गमा क्रियापदको आदरसङ्गति

#### ७.११.१ पुलिङ्गमा आदरसङ्गति

तामाङ भाषाका पुलिङ्गी कर्ता र क्रियापदबीचको आदरसङ्गतिमा आदरका तीनवटा तह पाइन्छन्; जस्तै :-

३३. (क) सामान्य आदरार्थी

जा ची - ला  
क.प. धा. अ.भू.प्र.

Φ छोरो बस्छ । Ψ

(ख) उच्च आदरार्थी

आपा स्यु - ला  
क.प. धा. अ.भू.प्र.

Φबुबा वस्तुहुन्छ । Ψ

(ग) अतिउच्च आदरार्थी

ताम्बा स्यु - ला  
क.प. धा. अ.भू.प्र.

Φविद्वान् वस्तुहुन्छ । Ψ

(घ) विशिष्ट आदरार्थी

ग्लेनी दान् - स्यु - ला  
क.प. वि.आ.उ.स. धा. अ.भू.प्र.

Φसरकार विराजमान होइबक्सन्छ । Ψ

यस भाषाका उच्च र अतिउच्च आदरार्थीमा भने एउटै क्रियापदको प्रयोग गरिएको पाइन्छ, भने नेपाली भाषाका पुलिङ्गी क्रियापदमा पनि तामाङ भाषामा भैँ तीनवटा मात्र आदरको तह पाइन्छ ।

### ७.११.२ स्त्रीलिङ्गमा आदरसङ्गति

तामाङ भाषाका अतिउच्च आदरार्थीमा बाहेक अन्य आदरार्थीका कर्ता र क्रियाबीच स्त्रीलिङ्गी आदरसङ्गति भएको पाइन्छ; जस्तै:-

३४. (क) सामान्य आदरार्थी

बुरिङ नी - जी  
क.प. धा. भू.प्र.

Φबहिनी गई । Ψ

(ख) उच्चआदरार्थी

नाना से - जी  
क.प. धा. भू.प्र.

Φदिदी जानुभयो । Ψ

(ग) विशिष्ट आदरार्थी

ग्ले - स्या - ला फेप् - स्यु - जी  
क.प. स्त्री.लि.प्र. स.का. वि.आ.उ.स. धा. भू.प्र.

Φमहारानीको सवारी भयो । Ψ

तामाङ भाषामा भैँ नेपाली भाषामा पनि अतिउच्च आदरार्थीको कर्ता र क्रिया दुवैमा स्त्रीलिङ्गी व्यवस्था पाइँदैन ।

## ७.१२ विभिन्न वचनमा क्रियापदको आदरसङ्गति

### ७.१२.१ एकवचनमा आदरसङ्गति

तामाङ भाषाका एकवचनका कर्ता र क्रिया दुवै पदमा आदरसङ्गति भएको पाइन्छ; जस्तै :-

३५. (क) उच्चआदरार्थी

आइ ची - जी  
क.प. धा. भू.प्र.

Φतिमी बस्यौ ।

(ख) उच्च आदरार्थी

राइ स्यु - जी  
क.प. धा. भू.प्र.

Φतपाईं बस्नुभयो । Ψ

(ग) अतिउच्च आदरार्थी

राइनी स्यु - जी  
क.प. धा. भू.प्र.

Φहजूर बस्नुभयो । Ψ

(घ) विशिष्ट आदरार्थी

ग्लेनी दान् - स्यु - जी  
क.प. वि.आ.उ.स. धा. भू.प्र.

Φसरकार विराजमान भइबक्स्यो । Ψ

यस भाषाका उच्च र अतिउच्च अदरार्थीको कर्तामा भिन्नता देखिए पनि क्रियामा भिन्नता देखिँदैन भने नेपाली भाषामा पनि यस्तै अवस्था देखिन्छ ।

### ७.१२.२ बहुवचनमा आदरसङ्गति

तामाङ भाषाका एकवचनमा भैं बहुवचनमा पनि कर्ता र क्रिया दुवै पदमा आदरसङ्गति भएको पाइन्छ; जस्तै :-

३६ (क) सामान्य आदरार्थी

आइनी - गादे खा - जी  
क.प. व.व.प्र. धा. भू.प्र.

Φतिमीहरू आयौ । Ψ



(ख) उच्च आदरार्थी

राड् - नी - कादे ज्योन् - खा - जी  
क.प. व.व.प्र. व.व.प्र. उ.आ.उ.स. धा. भू.प्र.

Φ तपाईंहरू आउनुभयो । Ψ

(ग) अतिउच्च आदरार्थी

होजारी - कादे ज्योन् - खा - जी  
क.प. व.व.प्र. उ.आ.उ.स. धा. भू.प्र.

Φ वहाँहरू आउनुभयो । Ψ

(घ) विशिष्ट आदरार्थी

गलेनी - कादे फेप् - खा - जी  
क.प. व.व.प्र. उ.आ.उ.स. धा. भू.प्र.

Φ मौसूफहरू सवारी भइबक्स्यो । Ψ

एकवचनमा भैं बहुवचनमा पनि नेपाली र तामाङ दुवै भाषाका उच्च र अतिउच्च आदरार्थीमा एउटै क्रियापदको प्रयोग गरिएको पाइन्छ ।

### ७.१३ विभिन्न पुरुषमा क्रियापदको आदरसङ्गति

#### ७.१३.१ प्रथमपुरुषमा आदरसङ्गति

तामाङ भाषाका प्रथमपुरुष क्रियापदमा आदरको व्यवस्था नभएको कुरा ५.१४.१ मा नै उल्लेख भइसकेकोले यहाँ चर्चा गरिएको छैन ।

#### ७.१३.२ द्वितीय पुरुषमा आदरसङ्गति

तामाङ भाषाका द्वितीयपुरुषका कर्ता र क्रियापदमा आदरसति पाइन्छ भने उच्च र अतिउच्च आदरार्थीमा भने एउटै क्रियापदको प्रयोग गरिएको पाइन्छ, जस्तै-

३७. (क) सामान्य आदरार्थी

आइ चा ला  
क.प. धा. अ.भू.प्र.

Φ तिमी खान्छौ । Ψ

(ख) उच्च आदरार्थी

राड् सोल् ला  
क.प. धा. अ.भू.प्र.

Φ तपाईं खानुहुन्छ । Ψ

(ग) अतिउच्च आदरार्थी  
 राङ्नी सोल् ला  
 क.प. धा. अ.भू.प्र.

Φ हजुर खानुहुन्छ । Ψ

(घ) विशिष्ट आदरार्थी  
 गलेनी सोल् ला स्यु ला  
 क.प. धा. प्र. वि.आ.प्र. अ.भू.प्र.

Φ सरकार ज्युनार गरिबक्सन्छ । Ψ

तामाङ भाषामा भैं नेपाली भाषाका उच्च र अतिउच्च आदरार्थीमा एउटै प्रकारको क्रियापदको प्रयोग भएको पाइन्छ ।

### ०.१३.३ तृतीय पुरुषमा आदरसङ्गति

अन्य पुरुषमा भैं तामाङ भाषाका तृतीयपुरुषका क्रियापदमा पनि आदरसङ्गति भएको पाइन्छ; जस्तै :-

३८. (क) सामान्य आदरार्थी  
 च्योन् ची - जी  
 क.प. धा. भू.प्र.

Φ भाइ बस्यो । Ψ

(ख) उच्च आदरार्थी  
 ज्योज्यो स्यु - जी  
 क.प. धा. भू.प्र.

Φ दाजु वस्नुभयो । Ψ

(ग) अतिउच्च आदरार्थी  
 राङ्नी स्यु - जी  
 क.प. धा. भू.प्र.

Φ हजूर वस्नुभयो । Ψ

(घ) विशिष्ट आदरार्थी  
 गलेनी दान् - स्यु - जी  
 क.प. वि.आ.उ.स. धा. भू.प्र.

Φ सरकार विराजमान भइबक्स्यो । Ψ

अन्य आदरार्थीमा भैं तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका तृतीयपुरुष आदरार्थीका उच्च र अतिउच्च आदरार्थीमा एउटै क्रियापदको प्रयोग भएको पाइन्छ ।

## १४. सारांश

वाक्यमा विधेय भई घटना, कार्यव्यापार, स्थिति वा अवस्था बुझाउने शब्दलाई क्रिया भनिन्छ । यस भाषामा नेपालीमा भैं समापिका र असमापिका गरी दुई प्रकारका क्रियापद पाइन्छ ।

बनोटका दृष्टिले यस भाषामा मूल आधारपद र समस्त आधारपद गरी दुई प्रकारको क्रियापद पाइन्छ ।

तामाङ भाषाको क्रिया कर्ताको लिङ्ग र वचनका निमित्त रूपायित हुँदैन । यस भाषाका एकवचन क्रियापदसँग आउने कर्तामा लिङ्गसङ्गति पाइन्छ भने क्रियामा पाइँदैन । नेपाली भाषामा पनि उच्च आदरार्थीमा क्रियापदमा लिङ्गसङ्गति पाइँदैन तर सामान्य आदरार्थीमा भने लिङ्गसङ्गति पाइन्छ । यो नेपाली र तामाङ भाषाका एकवचन क्रिया पदको लिङ्गसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका बहुवचनका क्रियापदसँग आउने कर्तामा लिङ्गभेद पाइन्छ तर क्रियापदमा भने त्यस्तो भेद पाइँदैन ।

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका विशिष्ट आदरार्थीसँग आउने कर्तामा लिङ्गभेद पाइए पनि क्रियापदमा त्यस्तो भेद पाइँदैन ।

तामाङ भाषाका पुलिङ्गी क्रियापदसँग आउने कर्तापदमा वचनसङ्गति पाइन्छ भने क्रियापदमा पाइँदैन । नेपाली भाषामा उच्च आदरार्थी क्रियापदबाहेकका पुलिङ्गी कर्ता र क्रिया दुवैमा वचनसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका पुलिङ्गी क्रियापदको वचनसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

तामाङ भाषाका स्त्रीलिङ्गी क्रियापदसँग आउने कर्तापदमा वचनसङ्गति पाइए पनि क्रियामा सङ्गति पाइँदैन । नेपाली भाषामा चाहिँ उच्च आदरार्थी क्रियापदबाहेकका स्त्रीलिङ्गी क्रियापदमा वचनभेद पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका स्त्रीलिङ्गी क्रियापदको वचनसङ्गतिमा पाइने भिन्नता हो ।

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका सामान्य आदरार्थीका क्रियापदसँग आउने कर्तापदमा वचनभेद पाइन्छ भने क्रियापदमा वचनभेद पाइँदैन ।

सामान्य आदरार्थीमा भैं नेपाली र तामाङ भाषाका उच्च आदरार्थीका क्रियापदसँग आउने कर्तामा वचनभेद पाइए पनि क्रियामा भने वचनभेद पाइँदैन ।

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका अतिउच्च आदरार्थी क्रियापदसँग आउने कर्तापदमा वचनसङ्गति पाइँदैन । अन्य आदरार्थीमा भैं नेपाली र तामाङ दुवै भाषाका विशिष्ट आदरार्थीका क्रियापदसँग आउने कर्तामा वचनसङ्गति पाइन्छ भने क्रियामा सङ्गति भएको पाइँदैन ।

तामाङ भाषाका पुलिङ्गी क्रियापदसँग आउने कर्तापदमा पुरुषसङ्गति पाइए पनि क्रियामा सङ्गति पाइँदैन भने नेपाली भाषामा कर्ता र क्रिया दुवैमा पुरुषसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका पुलिङ्गी क्रियापदको पुरुषसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

पुलिङ्गमा भैं तामाङ भाषाका स्त्रीलिङ्गी क्रियासँग आउने कर्तामा पनि पुरुषसङ्गति पाइन्छ तर क्रियापदमा सङ्गति पाइँदैन । नेपाली भाषामा भने स्त्रीलिङ्गी कर्ता र क्रिया दुवैमा पुरुषसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका स्त्रीलिङ्गी क्रियापदको पुरुषसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।

तामाङ भाषाका एकवचन क्रियापदसँग आउने कर्तामा पुरुषसङ्गति पाइन्छ भने क्रियामा त्यस्तो सङ्गति पाइँदैन । तर नेपाली भाषामा भने कर्ता र क्रिया दुवैमा पुरुषसङ्गति पाइन्छ । यो नेपाली र तामाङ भाषाका एकवचन क्रियापदको पुरुषसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

एकवचनमा भैं तामाङ भाषाका बहुवचनमा पनि कर्तामा पुरुषसङ्गति पाइए पनि क्रियामा पाइँदैन भने नेपाली भाषामा कर्ता र क्रिया दुवै पदमा पुरुषसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका बहुवचनमा क्रियापदको लिङ्गसङ्गतिमा पाइने फरक वा भिन्नता हो ।

तामाङ भाषाका सामान्य आदरार्थी क्रियापदसँग आउने कर्तामा पुरुषभेद पाइए पनि क्रियामा पुरुषभेद पाइँदैन । नेपाली भाषामा भने कर्ता र क्रिया दुवैमा पुरुषसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका सामान्य आदरार्थीका क्रियापदको पुरुषसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका उच्च आदरार्थीमा द्वितीय र तृतीय पुरुषको मात्र व्यवस्था भएको पाइन्छ भने यी दुवै भाषाका क्रियापदसँग आउने कर्तामा पुरुषसङ्गति पाइँदैन ।

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका अतिउच्च आदरार्थीका क्रियासँग आउने कर्तामा पुरुषसङ्गति पाइए पनि क्रियामा पुरुषसङ्गति पाइँदैन ।

अतिउच्च आदरार्थीमा भैं विशिष्ट आदरार्थीमा पनि नेपाली र तामाङ दुवै भाषाका कर्तामा पुरुषसङ्गति पाइन्छ तर क्रियामा पाइँदैन ।

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका पुलिङ्गी आदरसङ्गतिमा आदरका तीनवटा तह पाइन्छ भने दुवै भाषाका उच्च र अतिउच्च आदरार्थीमा एउटै क्रियापदको प्रयोग भएको पाइन्छ ।

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका कर्ता र क्रिया दुवै पदमा आदरसङ्गति भएको पाइन्छ भने यी दुवै भाषाका उच्च र अतिउच्च आदरार्थीको कर्तामा भिन्नता देखिए पनि क्रियामा भिन्नता देखिँदैन ।

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका बहुवचनमा पनि एकवचनमा भैं कर्ता र क्रिया दुवैमा आदरसङ्गति पाइन्छ । यी दुवै भाषाका उच्च र अतिउच्च आदरार्थीमा एकवचनमा भैं एउटै क्रियापदको प्रयोग गरिएको पाइन्छ ।

तामाङ भाषाका प्रथमपुरुष क्रियापदमा आदरको व्यवस्था भएको पाइँदैन ।

तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका द्वितीयपुरुष कर्ता र क्रियापदमा आदरसङ्गति पाइन्छ, भने यी दुवै भाषाका उच्च र अतिउच्च आदरार्थीमा भने एउटै क्रियापदको प्रयोग गरिएको पाइन्छ ।

अन्य पुरुषमा भैं तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका तृतीयपुरुषका कर्ता र क्रियापदमा आदरसङ्गति पाइन्छ, भने दुवै भाषाका उच्च र अतिउच्च आदरार्थीमा एउटै क्रियापदको प्रयोग भएको पाइन्छ ।

## अध्याय आठ

### उपसंहार

नेपाल बहुजाति, बहुधर्मी, बहुभाषी देश हो । यहाँका हरेक जात जातिका आ-आफ्नै धर्म, संस्कृति र भाषा छ । सोहीमध्येका एक जाति तामाङ हो भने तिनीहरूले बोल्ने भाषा पनि तामाङ नै हो । यस शोधपत्रमा नेपाली र तामाङ भाषामा पाइने विभिन्न पदहरूबीचको पदसङ्गतिको व्यतिरेकी अध्ययन गरिएको छ भने शोधपत्रको शीर्षक **नेपाली र तामाङ भाषाका पदसङ्गतिको व्यतिरेकी अध्ययन** राखिएको छ । यसमा यी दुई भाषाका नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रियाको सङ्गति लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरको आधारमा गरिएको छ । आठ अध्यायमा विभाजित यस शोधपत्रको सारांश निम्नअनुसार दिइएको छ ।

**अध्याय एक**मा शोधपत्रको शीर्षक, शोधकार्यको प्रयोजन, विषय परिचय, समस्याकथन, उद्देश्य, पूर्वकार्यको समीक्षा, अध्ययनको औचित्य, उपयोगिता र महत्त्व, शोधविधि, शोधकार्यको सीमा र क्षेत्र र शोधपत्रको रूपरेखाको सामान्य चर्चा गरिएको छ ।

**अध्याय दुई**मा नेपालको भाषिक स्थिति, नेपालमा बोलिने पाँच परिवारको भाषा, तामाङ जाति र भाषा, तामाङ शब्दको व्युत्पत्ति, तामाङहरूको बसोबास र मूल भाषिक क्षेत्रको अध्ययन गरिएको छ ।

**अध्याय तीन**मा पदसङ्गतिको परिभाषा र यसको प्रकारको बारेमा अध्ययन गरिएको छ । पदसङ्गतिका प्रकारअन्तर्गत लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, कारक, काल, पक्ष, भाव, वाच्य र अकरणको सामान्य परिचय दिइएको छ ।

**अध्याय चार**देखि नेपाली र तामाङ भाषाका पदसङ्गतिको व्यतिरेकी अध्ययन गरिएको छ । यसअन्तर्गत यस अध्यायमा नामको परिचय, तामाङ भाषाका नामको बनोट वा निर्माणप्रक्रिया, लिङ्ग, वचन र आदरमा नामको सङ्गतिका बारेमा अध्ययन गरिएको छ ।

तामाङ भाषाका नामिकपदमा लिङ्गभेद पाइए पनि उक्त पदसँग आउने अन्य पदहरूमा लिङ्गभेद पाइँदैन तर नेपाली भाषामा भने नामिक पद र अन्य पदबीच लिङ्गभेद पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका नामपदको लिङ्गमा देखिने व्यतिरेकी पक्ष हो भने नेपाली भन्ने तामाङ भाषामा पनि एकवचन र बहुवचन गरी दुई प्रकारको वचन व्यवस्था भएको पाइन्छ । तर तामाङ भाषामा नामपदमा मात्र वचनसङ्गति पाइन्छ भने नेपाली भाषामा नामपद र उक्त पदसँग आउने अन्य पदहरूमा पनि वचनसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका नामपद र वचनबीचका सङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

यी दुवै भाषामा आदरको व्यवस्था भएको पाइन्छ । नेपालीमा आदरका पाँचवटा तह पाइन्छन् भने तामाङ भाषामा आदरका चारवटा मात्र तह पाइन्छन् । सामान्यबाहेक अन्य आदरार्थीमा दुवै भाषामा समानता पाइन्छ भने सामान्य आदरार्थीमा नेपालीमा दुईवटा आदरको व्यवस्था पाइए पनि तामाङ भाषामा आदरको एउटै मात्र तह पाइन्छ । अर्थात् तामाङ भाषाका सामान्य आदरार्थीको एउटै वाक्यात्मक संरचनाले नेपालीका निम्न र मध्यम दुवै आदरार्थीलाई बुझाउँछ । यो यी दुई भाषाका नामको आदरसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।

**अध्याय पाँचमा** नेपाली र तामाङ भाषाका सर्वनामका सङ्गतिको बारेमा चर्चा गरिएको छ । जसअन्तर्गत पहिले सर्वनामको परिचय, तामाङ भाषामा सर्वनामको बनोटप्रक्रिया र नेपालीसँग त्यसको व्यतिरेकीको बारेमा अध्ययन गरिनुका साथै लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरमा सर्वनामको सङ्गतिको बारेमा चर्चा गरिएको छ ।

नेपाली र तामाङ दुवै भाषाका सर्वनाममा लिङ्गभेद पाइँदैन अर्थात् यी दुवै भाषाका सर्वनामले स्त्रीलिङ्ग र पुलिङ्ग दुवैलाई बुझाउँछ भने नेपाली भाषामा सर्वनामसँग आउने पदमा वचनभेद पाइए पनि तामाङ भाषामा सर्वनाममा मात्र वचनभेद पाइन्छ, अन्य पदमा पाइँदैन । यो यी दुई भाषाका सर्वनामको वचनसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।

त्यसैगरी नेपाली र तामाङ दुवै भाषामा तीन तीन पुरुषको व्यवस्था भए पनि तामाङ भाषाका सर्वनामसँग आउने अन्य पदमा पुरुषसङ्गति देखिँदैन । नेपाली भाषामा पनि प्रथम र द्वितीय सर्वनामसँग आउने अन्य पदमा सङ्गति पाइए पनि तृतीय पुरुषमा भने सङ्गति पाइँदैन । यो नेपाली र तामाङ भाषाका सर्वनामको पुरुषसङ्गतिमा पाइने समानता र भिन्नताका पक्ष हुन् ।

दुवै भाषाका सर्वनाममा आदरार्थीको व्यवस्था पाइन्छ भने यी दुवै भाषाका उच्च, अतिउच्च र विशिष्ट आदरार्थीमा सर्वनामसँग आउने अन्य पदमा आदरसङ्गति पाइँदैन । सामान्य आदरार्थीमा चाहिँ नेपालीमा सर्वनाम र क्रियापदबीच मेल हुँदा आदरसङ्गति पाइन्छ भने तामाङ भाषामा सर्वनाममा मात्र पाइन्छ, क्रियापदमा पाइँदैन । यो यी दुई भाषाका सर्वनामको आदरसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।

**अध्याय छ** मा विशेषणमा नेपाली र तामाङ भाषाका सङ्गतिको व्यतिरेकी चर्चा गरिएको छ । यस अन्तर्गत विशेषणको परिचय, तामाङ भाषामा यसको बनोट वा निर्माणप्रक्रिया र दुई भाषाका विशेषणमा पाइने व्यतिरेकी पक्षका बारेमा अध्ययन गरिएको छ । यसमा विशेषणको लिङ्ग, वचन र आदरसङ्गतिका बारेमा व्यतिरेकी अध्ययन गरिएको छ ।

तामाङ भाषाका विशेषण विशेष्यको लिङ्ग, र वचनका निमित्त रूपायित हुँदैन भने नेपाली भाषाका विशेषण विशेष्यको लिङ्ग र वचनका निमित्त रूपायन हुन्छ । यद्यपि तामाङ भाषाका विशेष्यमा भने लिङ्ग, वचन र आदर सबै भेद पाइन्छ । तामाङ भाषामा विशेषणको अगाडि विशेष्य आउँछ भने नेपाली भाषामा विशेष्यको अगाडि विशेषण आउँछ । यो यी दुई भाषाका विशेषण संरचनामा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

तामाङ भाषाका विशेषणमा लिङ्ग र वचनभेद नपाइए पनि विशेषणसँग आउने विशेष्यमा भने उक्त भेद पाइन्छ । नेपाली भाषामा भने विशेषण र विशेषण दुवैमा लिङ्ग र वचनभेद पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका विशेषणको लिङ्ग र वचनसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

नेपाली र तामाङ दुवै भाषाका उच्च, अतिउच्च र विशिष्ट आदरार्थीका विशेषणमा आदरव्यवस्था नपाइए पनि नेपाली भाषाका सामान्य आदरार्थीमा भने विशेषणमा आदरव्यवस्था पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका विशेषणको आदरसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

**अध्याय सातमा** नेपाली र तामाङ भाषाका क्रियापदको लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरसङ्गतिको बारेमा व्यतिरेकी अध्ययन गरिएको छ । जसअन्तर्गत क्रियाको परिचय, तामाङ भाषामा क्रियाको बनोटप्रक्रियाको बारेमा चर्चा गरिएको छ ।

विशेषण भन्ने तामाङ भाषाको क्रिया पनि कर्ताको लिङ्ग र वचनका निमित्त रूपायित हुँदैन । नेपाली र तामाङ दुवै भाषाका उच्चआदरार्थी एकवचन र बहुवचनका क्रियापदमा लिङ्गभेद नपाइए पनि क्रियासँग आउने अन्य पदहरूमा लिङ्गभेद पाइन्छ भने नेपाली भाषाका एकवचनमा चाहिँ कर्ता र क्रिया दुवै पदमा लिङ्गसङ्गति पाइन्छ । यसैगरी दुवै भाषाका प्रथम र द्वितीयपुरुषका कर्ता र क्रिया दुवैमा लिङ्गभेद पाइँदैन भने नेपाली भाषामा चाहिँ तृतीयपुरुषमा लिङ्गभेद पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका क्रियाको तृतीयपुरुषको लिङ्गसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

तामाङ भाषाका कुनै पनि आदरमा लिङ्गभेद पाइँदैन भने नेपाली भाषाको सामान्य आदरार्थीमा लिङ्गभेद पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका आदरार्थीमा पाइने लिङ्गभेदको व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।

तामाङ भाषाका क्रियामा आउने अन्य पदमा वचनसङ्गति पाइए पनि क्रियामा वचनसङ्गति पाइँदैन भने नेपाली भाषाका क्रियापदमा वचनसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका क्रियाका वचनसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी पक्ष हो ।

तामाङ भाषाका क्रियासँग आउने अन्य पदमा पुरुषसङ्गति पाइए पनि क्रियापदमा यस्तो सङ्गति पाइँदैन तर नेपाली भाषामा भने उच्च, अतिउच्च र विशिष्ट आदरार्थीबाहेक अन्य सबै पदका कर्ता र क्रियाबीच पुरुषसङ्गति पाइन्छ । यो यी दुई भाषाका क्रियाको पुरुषसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।



नेपाली र तामाङ दुवै भाषाका कर्ता र क्रिया दुवै पदमा आदरसङ्गति पाइन्छ । तामाङ भाषाका क्रियामा आदरका तीनवटा भेद पाइन्छ, भने नेपाली भाषामा आदरका चारवटा भेद पाइन्छ । यो तामाङ र नेपाली भाषाका क्रियाको आदरसङ्गतिमा पाइने व्यतिरेकी वा भिन्नता हो ।

**अध्याय आठमा** अध्याय एकदेखि अध्याय सातसम्म गरिएको अध्ययनहरूको सङ्क्षिप्त चर्चा गरिएको छ । यस अध्ययनमा तामाङ र नेपाली भाषाका परिचय, नेपालामा बोलिने भाषा, तामाङ भाषाको उत्पत्ति र भाषिकक्षेत्र, तामाङ र नेपाली भाषाका नामको लिङ्ग, वचन र आदरसङ्गको सङ्गति, सर्वनामको लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरसङ्गको सङ्गति, विशेषणको लिङ्ग, वचन र आदरसङ्गको सङ्गति र क्रियाको लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरसङ्गको सङ्गतिको व्यतिरेकी अध्ययन गरिएको छ ।

उक्त व्यतिरेकी पक्षहरूलाई निम्न बुँदाहरूमा प्रस्तुत गरिएको छ-

१. तामाङ भाषाका नामिकपदमा लिङ्गभेद पाइए पनि उक्त पदसँग आउने अन्य पदहरूमा लिङ्गभेद पाइँदैन । तर नेपाली भाषाका सबै पदमा लिङ्गभेद पाइन्छ ।
२. तामाङ भाषाको नामपदमा वचनसङ्गति पाइए पनि अन्य पदमा वचनसङ्गति पाइँदैन भने नेपाली भाषाका सबै पदमा वचनसङ्गति पाइन्छ ।
३. तामाङ भाषामा आदरका चारवटा तह पाइन्छ भने नेपालीमा पाँचवटा तह पाइन्छ ।
४. तामाङ भाषाका सामान्य आदरार्थीको एउटै वाक्यात्मक संरचनाले नेपालीका निम्न र मध्यम आदरार्थीलाई बुझाउँछ ।
५. तामाङ र नेपाली दुवै भाषाका सर्वनामले स्त्री र पुरुष दुवै लिङ्गलाई बुझाउँछ ।
६. तामाङ भाषाका सर्वनाममा वचनसङ्गति पाइए पनि उक्त पदसँग आउने अन्य पदमा वचनसङ्गति पाइँदैन तर नेपाली भाषाका सबै पदमा वचनसङ्गति पाइन्छ ।
७. तामाङ भाषामा नेपालीमा भन्ने तीनवटा पुरुष व्यवस्था भए पनि सर्वनामसँग आउने अन्य पदमा पुरुष सङ्गति पाइँदैन तर नेपाली भाषामा सङ्गति पाइन्छ ।
८. तामाङ भाषाका सर्वनाममा आदरसङ्गति पाइए पनि उक्त पदसँग आउने अन्य पदमा आदरसङ्गति पाइँदैन ।
९. तामाङ भाषाका विशेषण विशेष्यको लिङ्ग र वचनका निमित्त रूपायित हुँदैन ।
१०. तामाङ भाषामा विशेषणको अगाडि विशेष्य आउँछ भने नेपाली भाषामा विशेष्यको अगाडि विशेषण आउँछ ।

११. तामाङ भाषाका विशेषणमा लिङ्ग र वचनभेद नपाइए पनि विशेष्यमा लिङ्ग र वचनभेद पाइन्छ । नेपाली भाषाका विशेषण र विशेष्य दुवैमा लिङ्ग र वचनभेद पाइन्छ ।
१२. नेपाली र तामाङ दुवै भाषाका उच्च, अतिउच्च र विशिष्ट आदरार्थीका विशेषणमा आदर व्यवस्थामा पाइन्छ ।
१३. तामाङ भाषाका क्रिया कर्ताको लिङ्ग र वचनका निमित्त रूपायित हुँदैन ।
१४. नेपाली र तामाङ दुवै भाषाका उच्च आदरार्थी एकवचन र बहुवचनका क्रियामा लिङ्गभेद पाइँदैन तर उक्त पदसँग आउने अन्यपदमा लिङ्गभेद पाइन्छ ।
१५. तामाङ भाषाका कुनै पनि आदरमा लिङ्गभेद पाइँदैन भने नेपाली भाषाको पनि सामान्य आदरार्थीमा मात्र लिङ्गभेद पाइन्छ ।
१६. तामाङ भाषाका क्रियासँग आउने अन्य पदहरूमा वचनसङ्गति पाइए पनि क्रियामा पाइँदैन तर नेपाली भाषामा चाहिँ क्रियामा पनि वचनसङ्गति पाइन्छ ।
१७. तामाङ भाषामा क्रियासँग आउने अन्य पदमा पुरुषसङ्गति पाइए पनि क्रियापद पाइँदैन । नेपाली भाषा भने उच्च, अतिउच्च र विशिष्ट आदरार्थीबाहेक अन्य सबै पदमा पुरुषसङ्गति पाइन्छ ।
१८. तामाङ भाषाका क्रियामा आदरका तीनवटा भेद पाइन्छ भने नेपाली भाषामा आदरका चारवटा भेद पाइन्छ ।

## सन्दर्भ सामग्रीसूची

### (क) पुस्तकसूची

- अधिकारी, हेमाङ्गराज **समसामयिक नेपाली व्याकरण** (२०६१), विद्यार्थी पुस्तक भण्डार, भोटाहिटी, काठमाडौं ।
- अधिकारी हेमाङ्गराज, भट्टराई, बद्रीविलास, **प्रयोगात्मक नेपाली शब्दकोश** (२०६१), विद्यार्थी प्रकाशन, कमलपोखरी, काठमाडौं ।
- आचार्य, ब्रतराज, **हाम्रो भाषा** (२०५८), ब्रतराज, महाराजगञ्ज, चुनदेवी, काठमाडौं, \_\_\_\_\_, **आधारभूत नेपाली व्याकरण तथा रचना** (२०५८), साभा प्रकाशन ।
- ओझा, रामनाथ, गिरी, मधुसूदन, **भाषाविज्ञान** (२०६२), सनलाइट पब्लिकेशन (स्टुडेन्ट्स बुक्स) कीर्तिपुर ।
- गौतम, देवीप्रसाद, **नेपाली भाषा परिचय** (२०४९), साभा प्रकाशन, ।
- तामाङ, अजितमान, **तामहीग तामाङ लिपिको पहिचान र आलेखन प्रणालीबारे** (२०५४), भाषा, साहित्य, कला तथा प्रकाशन विभाग, नेपाल तामाङ ग्हेदुङ्ग, \_\_\_\_\_, **तामाङ जातिको मौखिक इतिहासका अवशेषहरू** (२००२ ई.), कोनडोङ्गोङ्ग थेट्मा, याम्बु,। \_\_\_\_\_, **तामाङ तामयीग लिपिको वंश अनि इतिहास : एक लघु अध्ययन** (२००५ई.), कोनडोङ्गोङ्ग थेट्माका लागि जगतबहादुर तामाङ, काठमाडौं,।
- तामाङ, रमेशकुमार, **तामाङ ताम्बोन : तामाङ शब्दकोश** (२०५७), साङ्गे सोलाङ्ग तामाङ गुम्बा, डुम्रे, धारापानी, दुबे, खोटाङ ।
- तिवारी, भोलानाथ, **भाषाविज्ञान** (१९९४ ई), किताव महल, भारत ।
- दाहाल, बल्लभमणि, **अनिवार्य नेपाली शिक्षण निर्देशिका** (२०३९), पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, काठमाडौं, ।
- पण्डित, हेमराज, **चन्द्रिका** (२०५१ दो.सं.), साभा प्रकाशन ।
- पोखरेल, बालकृष्ण, **राष्ट्रभाषा** (२०५२), नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठान, काठमाडौं ।
- पोखरेल, बालकृष्ण र अन्य, **नेपाली बृहत् शब्दकोश** (२०५०), नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठान, काठमाडौं, ।
- पोखरेल, माधवप्रसाद, **वाक्य व्याकरण** (२०५४), नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठान, काठमाडौं, ।
- बन्धु, चूडामणि, **भाषाविज्ञान** (२०५०), साभा प्रकाशन, काठमाडौं ।
- यादव, योगेन्द्र, रेग्मी भीमनारायण, **भाषाविज्ञान** (२०५८), न्यू हिरा बुक्स इन्टरप्राइजेज, कीर्तिपुर, नयाँबजार ।

योञ्जन, अमृत, तामाङ व्याकरण (२०५४), नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठान, कमलादी,  
काठमाडौं ।

\_\_\_\_\_ , तामाङ शब्दकोश (२०५४), नेपाल तामाङ गुम्बा सेवा केन्द्र, बालाजु,  
काठमाडौं ।

शर्मा, पञ्चप्रसाद, नेपाली व्याकरण र लेखन (२०५१), विद्यार्थी पुस्तक, काठमाडौं ।

शर्मा, मोहनराज, शब्दरचना र वर्णविन्यास : वाक्यतत्त्व, अभिव्यक्ति र पाठहरू (२०५६)  
नवीन प्रकाशन, भोटाहिटी, काठमाडौं ।

शर्मा, मोहनराज, लुईटेल खगेन्द्र, शोधविधि (२०५२), साभा प्रकाशन, काठमाडौं ।

### (ख) शोधपत्रसूची

आचार्य, टङ्ग, नेपाली र सतार भाषाको पदसङ्गति (२०५५), नेपाली शिक्षण समिति,  
रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पस, एम्.ए. शोधपत्र, ।

उपाध्याय, जगन्नाथ, तामाङ भाषा र नेपाली भाषाका व्यतिरेकी तुलना (२०४९), नेपाली  
केन्द्रीय विभाग, त्रि.वि. एम्. ए. शोधपत्र ।

गडेरी, सत्यनारायण, नेपाली र मैथिली भाषाका पदसङ्गतिको तुलना, (२०५४), नेपाली  
केन्द्रीय विभाग, त्रि.व. एम्. ए. शोधपत्र, ।

घिमिरे, विष्णुप्रसाद, नेपाली भाषा र नेपाल भाषाबीच सदसङ्गतिको तुलनात्मक अध्ययन  
(२०५६), नेपाली शिक्षण समिति, रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पस, एम्.ए.शोधपत्र ।

चालिसे, कृष्णप्रसाद, मोर्फोसिन्द्याक्स अफ तामाङ भर्वस् (१९९९ ई.), भाषाविज्ञान केन्द्रीय  
विभाग, त्रि.वि. एम्.ए. शोधपत्र,।

पौडेल, केदारप्रसाद, अ डिस्क्रिप्टिभ स्टडी अफ : एज् स्पोकन इन धनकुटा डिस्ट्रिक्ट  
(२००२ ई.), अङ्ग्रेजी केन्द्रीय विभाग, त्रि.वि. पी.एच्.डी. शोधपत्र ।

मोक्तान, पुष्पराज, अ स्टडी अफ तामाङ टेन्स् एण्ड अस्पेक्ट (१९९७ ई.), अङ्ग्रेजी केन्द्रीय  
विभाग, त्रि.वि. एम्.ए. शोधपत्र,।

योञ्जन, अमृत, तामाङ नोमिनल मोर्फोलोजी (२००३ ई.), ई.भाषाविज्ञान केन्द्रीय विभाग,  
त्रि.वि. एम्.ए. शोधपत्र ।

सुब्बा, बेगेन्द्र, नेपाली भाषा र लिम्बू भाषाबीच पदसङ्गतिको तुलनात्मक अध्ययन  
(२०५५) नेपाली शिक्षण समिति, रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पस, एम्.ए. शोधपत्र ।

### (ग) पत्रिकासूची

योञ्जन, अमृत, म्हेदाङ, त्रैमासिक, वर्ष १, अङ्क १, २०६३ माघ, नेपाल तामाङ विद्यार्थी घेदुङ् ।

दाहाल, बल्लभमणि, वाङ्मय, वर्ष १, अङ्क १, २०३७, नेपाली केन्द्रीय विभाग, त्रि.वि.  
कीर्तिपुर ।